

Jaarrapport Integratie 2016

Jaarrapport Integratie 2016

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2015–2016	2015 tot en met 2016
2015/2016	Het gemiddelde over de jaren 2015 tot en met 2016
2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2015 en eindigend in 2016
2013/'14–2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., 2013/'14 tot en met 2015/'16

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Druk: Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam
Ontwerp: Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
verkoop@cbs.nl
ISBN 978-90-357-2086-2
ISSN 1872-1354

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2016.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Voor u ligt het Jaarrapport Integratie 2016. In het maatschappelijk debat dat gevoerd wordt over integratie biedt CBS met het Jaarrapport Integratie een verzameling objectieve gegevens: *voor wat er feitelijk gebeurt*.

Het CBS stelt dit rapport eens per twee jaar samen op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het rapport bestaat uit een monitordeel en een verdiepend deel. Het monitordeel toont ontwikkelingen op het gebied van demografie, onderwijs, arbeid, inkomen, uitkeringen, criminaliteit, gezondheid en sociale participatie. Gezien de recente ontwikkelingen besteedt deze editie ook extra aandacht aan vluchtelingengroepen. Het verdiepend deel gaat nader in op een aantal specifieke thema's. Dit keer zijn dat de rol van achtergrond in de flexibele schil van de arbeidsmarkt, de regionale herkomst en vestiging van Polen, en de score op de Centrale Eindtoets van leerlingen met diverse achtergronden in groep 8. Op de website van CBS, via cbs.nl/integratie, vindt u een dossier met aanvullend materiaal.

CBS hanteert de grootst mogelijke zorgvuldigheid in afbakening en terminologie. Dat geldt ook voor de afbakening van herkomst en achtergrond. Als statistisch kennisinstituut is CBS een *bureau of standards* als het gaat om een consistent begrippenkader. CBS is zich echter bewust van het maatschappelijk debat rondom de termen allochtoon en autochtoon. In dit Jaarrapport introduceert CBS een nieuwe terminologie. In samenspraak met de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) spreken we nu van personen met een Nederlandse of migratieachtergrond. Daarnaast gaat CBS in de toekomst graag met deskundigen en belanghebbenden in gesprek over de toekomstvastheid van de definities en afbakeningen die CBS hanteert in dit Jaarrapport. Wij ontvangen van u dan ook graag feedback: jaarrapportintegratie@cbs.nl.

Directeur-Generaal,
Dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi

Den Haag/Heerlen/Bonaire, november 2016

Inhoud

Voorwoord **3**
Samenvatting **7**
Inleiding **18**

1. Een overzicht van integratie 24

1.1 Bevolking **25**
1.2 Vluchtelingen **36**
1.3 Onderwijs **42**
1.4 Arbeid **54**
1.5 Uitkeringen **60**
1.6 Inkomen **68**
1.7 Criminaliteit **74**
1.8 Gezondheid **78**
1.9 Sociale en maatschappelijke participatie **85**

2. Herkomstgroepen in de flexibele schil 91

2.1 Inleiding **92**
2.2 Kenmerken van herkomstgroepen in de flexibele schil **96**
2.3 Uitstroom uit de flexibele schil **99**
2.4 Conclusie **106**

3. Regionale vestiging en herkomst van recente Polen in Nederland 108

3.1 Inleiding **109**
3.2 Spreiding van recente Poolse immigranten **110**
3.3 Herkomstregio van recente Poolse immigranten **118**
3.4 Verband tussen herkomst en bestemming **128**
3.5 Conclusie **129**

4. Eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs 133

4.1 Inleiding **134**
4.2 Achtergrond, generatie en schoolkleur van leerlingen in groep 8 **138**
4.3 Eindtoets-scores van generaties en generatiegroepen **141**
4.4 Eindtoets-scores van de drie generaties op gekleurde scholen **150**
4.5 Conclusie **155**

Begrippen **159**
Gebruikte databronnen **164**
Medewerkers **166**

Samenvatting

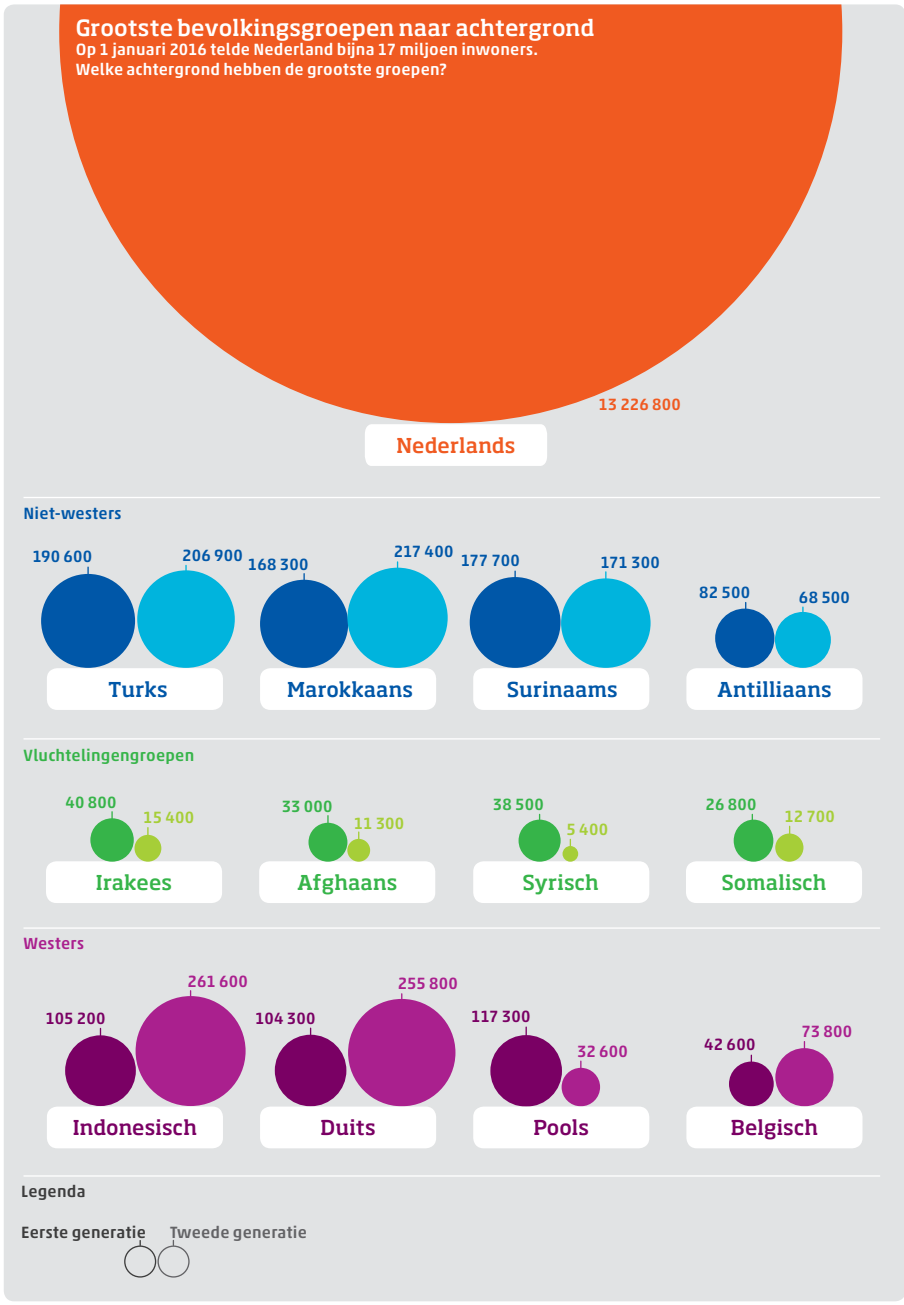
Een overzicht van integratie

Het monitordeel van dit Jaarrapport Integratie geeft een overzicht van de mate waarin personen met een migratieachtergrond overeenkomen met en verschillen van personen met een Nederlandse achtergrond op het gebied van bevolking, onderwijs, arbeid, inkomen, uitkeringen, criminaliteit en maatschappelijke participatie.

Bevolking

De bevolkingsparagraaf in het monitordeel toont dat op 1 januari 2015 een op de acht inwoners van Nederland (2,1 miljoen) een niet-westerse achtergrond heeft en een op de tien (1,7 miljoen) een westerse achtergrond. Bijna de helft van de personen met een niet-westerse achtergrond is van de tweede generatie: zij zijn in Nederland geboren. Deze niet-westerse tweede generatie is met gemiddeld 18 jaar nog jong. De derde generatie, met ten minste één ouder van de tweede generatie, is nog klein van omvang. Bovendien zijn de meesten van hen minderjarig.
Van de personen met een niet-westerse achtergrond hebben de grootste groepen een Turkse (397 duizend) of Marokkaanse (386 duizend) achtergrond, gevolgd door groepen met een Surinaamse (349 duizend) of Antilliaanse (151 duizend) achtergrond. Deze vier groepen groeiden de afgelopen jaren alleen nog door de geboorte van de tweede generatie. De eerste generatie neemt in de periode 2011–2015 met gemiddeld bijna 2 duizend personen per jaar af. Onder personen met een Turkse en Surinaamse achtergrond is het vertrek uit Nederland daardoor groter dan de vestiging. Toch neemt het migratiesaldo in Nederland het afgelopen decennium toe. Dit komt door een groei van arbeidsmigratie uit de nieuwe EU. Polen vormen de grootste groep arbeidsmigranten, maar na afschaffing van de verplichte tewerkstellingsvergunning zijn er ook meer Bulgaren en Roemenen naar Nederland gekomen.
Paren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zijn het minst vaak gemengd wat betreft achtergrond. Ze trouwen vooral met een partner van gelijke herkomst. Hierbij kan het gaan om een partner van gelijke herkomst die al in Nederland woonde, of een partner die naar Nederland migreert. Onder de tweede generatie is het aantal migratiehuwelijken gehalveerd. Bij personen met een niet-westerse achtergrond hebben Antillianen het vaakst een gemengd partnerschap. Onder de personen met een achtergrond uit de nieuwe EU komen gemengde paren het vaakst voor bij de Roemenen.

Personen met een migratieachtergrond wonen niet gelijkmatig over het land verdeeld. Niet-westerse personen wonen vooral in steden in het westen van Nederland. Personen met een achtergrond uit de nieuwe EU wonen daarentegen relatief vaak in gemeenten met een meer agricultureel karakter.

Vluchtelingen

Onder personen met een migratieachtergrond bevinden zich ook vluchtelingen die zich in Nederland hebben gevestigd. CBS rekent onder de vluchtelingengroepen personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond. Gezien de recente ontwikkelingen zijn daar personen met een Syrische en Eritrese achtergrond bijgekomen. Hun migratiesaldo nam in 2014 en 2015 substantieel toe.
Op 1 januari 2016 waren er in Nederland 44 duizend personen met een Syrische en 8 duizend personen met een Eritrese achtergrond. De grootste vluchtelingengroep in Nederland wordt echter nog steeds gevormd door personen met een Irakese achtergrond (56 duizend). Het gaat in dit Jaarrapport om personen die zich in Nederland hebben geregistreerd, ongeacht het migratiemotief.
Personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond kwamen aan het eind van de twintigste eeuw vooral vanwege asiel naar Nederland.
In latere jaren kwam hier in het kader van gezinshereniging ook gezinsmigratie bij. Personen met een Syrische en Eritrese achtergrond komen in de recente jaren vooral voor asiel naar Nederland. Meer dan de helft van de personen met een achtergrond uit vluchtelingenlanden leeft in gezinsverband. Personen met een achtergrond uit Afghanistan, Irak, Iran of Somalië wonen meer dan personen met een andere niet-westerse achtergrond verspreid over Nederland. Veel personen met een Syrische achtergrond wonen in Twente.

Onderwijs

Naast de demografische situatie is ook onderwijs een belangrijke indicator voor integratie van personen met een migratieachtergrond. De onderwijsparagraaf van het monitordeel toont dat er verschillen zijn in onderwijsdeelname en -niveau tussen de verschillende achtergrondgroepen. Dit begint al met het leren van de taal. Zo hebben Turkse en Marokkaanse basisschoolleerlingen meer moeite met de taaltoets dan personen met een Nederlandse achtergrond. Verder blijkt dat leerlingen met een niet-westerse achtergrond voornamelijk voor vmbo kiezen, terwijl leerlingen met een Nederlandse achtergrond vaker naar havo/vwo gaan. Bovendien geldt dat binnen het vmbo leerlingen met een niet-westerse achtergrond vaker deelnemen op lagere niveaus van vmbo dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Daar staat tegenover dat het percentage niet-westerse leerlingen dat naar havo/vwo gaat wel toeneemt, maar dit geldt ook voor leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Leerlingen met een Iraanse achtergrond gaan het vaakst naar havo/vwo, vaker dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Ook in het slagingspercentage bestaan nog verschillen. Zo slagen in alle onderwijssoorten van het voortgezet onderwijs leerlingen met een Nederlandse achtergrond vaker voor hun examen dan leerlingen met een niet-westerse achtergrond.

Na het voortgezet onderwijs gaan de meeste leerlingen verder in het middelbaar beroepsonderwijs of het hoger onderwijs. Ook daarin verschillen de diverse achtergrondgroepen. Zo zijn leerlingen met een niet-westerse achtergrond in de afgelopen tien jaar naar verhouding vaker een mbo-opleiding gaan volgen op een hoger niveau dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Verder zijn onder mbo-ers met een niet-westerse achtergrond economische richtingen populairder en is techniek juist minder populair dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit beeld bestaat ook in het hoger onderwijs. Daarnaast gaan personen met een Surinaamse, Antilliaanse of overig niet-westerse achtergrond vrijwel net zo vaak naar het hoger onderwijs als personen met een Nederlandse achtergrond. Onder leerlingen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond komt dit minder vaak voor; wel hebben leerlingen met een Turkse achtergrond de grootste inhaalslag gemaakt. Bij het afstuderen zijn studenten met een niet-westerse achtergrond gemiddeld ouder.
Een andere indicator die belangrijk is voor integratie is het voldoende gekwalificeerd zijn voor de arbeidsmarkt. Cijfers tonen aan dat personen met een niet-westerse achtergrond vaker voortijdig schoolverlater zijn dan personen met een Nederlandse achtergrond. Het aandeel dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat, is echter wel lager dan tien jaar geleden. Met name meisjes met een Turkse en Marokkaanse achtergrond hebben nu vaker een startkwalificatie, maar ook jongens met een Surinaamse en Antilliaanse achtergrond hebben een inhaalslag gemaakt.

Arbeid

Ook het hebben van betaald werk draagt bij aan integratie in de Nederlandse samenleving. Het blijkt dat personen met een niet-westerse achtergrond minder vaak tot de werkzame beroepsbevolking behoren dan personen uit de nieuwe EU of met een Nederlandse achtergrond. Door de economische crisis raakten de afgelopen jaren in alle bevolkingsgroepen werknemers hun baan kwijt.
De arbeidsparticipatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen daalde echter sterker dan die van personen met een Nederlandse achtergrond.
In de Nederlandse samenleving wordt arbeidsdeelname van vrouwen gestimuleerd. Vrouwen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond zijn vaker werkzaam dan vrouwen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Vrouwen met een Nederlandse achtergrond werken nog altijd het meest. Verder blijkt dat personen met een overig niet-westerse achtergrond in de leeftijd van 25 tot 45 jaar vrijwel net zo vaak werkzaam zijn als personen met een Nederlandse achtergrond. Alle andere achtergronden, van zowel eerste als tweede generatie en van alle leeftijden, zijn minder vaak werkzaam.
De genoemde verschillen tussen de diverse achtergrondgroepen in het hebben van werk vertalen zich logischerwijs ook in verschillen in werkloosheid. Zo waren

personen met een niet-westerse achtergrond in 2015 bijna drie keer zo vaak werkloos als personen met een Nederlandse achtergrond en anderhalf keer zo vaak als personen met een achtergrond uit de nieuwe EU. Door de economische crisis nam de werkloosheid de afgelopen jaren toe. De werkloosheid steeg het sterkst onder personen met een Surinaamse achtergrond. Een hoog opleidingsniveau kan het risico op werkloosheid verlagen. Het blijkt ook dat hoger opgeleiden met een niet-westerse achtergrond minder dan half zo vaak werkloos zijn als lager opgeleiden met een niet-westerse achtergrond. Toch zijn hoger opgeleiden met een niet-westerse achtergrond nog steeds twee tot drie keer vaker werkloos dan hoger opgeleiden met een Nederlandse achtergrond.
Jongeren op de arbeidsmarkt zijn kwetsbaar in economisch slechte tijden. Van de 15- tot 25-jarigen met een niet-westerse achtergrond is 22 procent werkloos. Bij jongeren met een Nederlandse achtergrond is dit 9 procent. Sinds 2008 is de werkloosheid onder niet-westerse jongeren sterker gestegen dan onder jongeren met een Nederlandse achtergrond.
Ook flexwerkers zijn kwetsbaarder op de arbeidsmarkt dan mensen met een vaste baan. Een derde van de werkenden met een niet-westerse achtergrond heeft een flexibel contract, tegenover een op de vijf werkenden met een Nederlandse achtergrond.

Uitkeringen

Werken bevordert (maatschappelijke) integratie. Personen met een niet-westerse achtergrond hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt dan personen met een Nederlandse achtergrond en zijn daardoor eerder afhankelijk van een uitkering. In 2015 had 13,8 procent van de personen met een niet-westerse achtergrond een bijstandsuitkering. Onder personen met een Nederlandse achtergrond ligt dit aandeel veel lager, op 2,2 procent. Van de personen met een westerse achtergrond had 4,4 procent een bijstandsuitkering in 2015. Daar staat tegenover dat het aandeel bijstandsuitkeringen in 2015 voor personen van alle achtergronden is gestabiliseerd. Er bestaat wel een groot verschil tussen de generaties. Zo had 5,4 procent van de tweede en 18 procent van de eerste niet-westerse generatie een bijstandsuitkering. Ook onder personen uit de vluchtelingengroepen zijn veel mensen afhankelijk van bijstand. Zo had van de mensen met een Somalische achtergrond zelfs meer dan de helft bijstand in 2015. Recente immigranten uit de nieuwe EU maken daarentegen weinig gebruik van bijstandsuitkeringen.
Het aandeel werkloosheidsuitkeringen is bij personen met een niet-westerse achtergrond met 3,4 procent gelijk aan het aandeel onder personen met een Nederlandse achtergrond (3,5 procent). Bovendien daalt dit percentage sinds 2013 bij personen met een niet-westerse achtergrond, waar het bij personen met een Nederlandse achtergrond gelijk blijft. Ook het aandeel

arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is bij personen met een niet-westerse achtergrond met 7,2 procent vrijwel gelijk aan dat van personen met een Nederlandse achtergrond (6,9 procent).

Inkomen

Het hebben van een eigen inkomen en economische zelfstandigheid heeft een positieve invloed op het kunnen participeren en integreren in de samenleving. De inkomensparagraaf van het monitordeel toont aan hoe groot de verschillen hierin zijn tussen de diverse achtergrondgroepen. Het blijkt dat het gemiddelde inkomen voor personen met een Nederlandse (26,6 duizend) en westerse (25,9 duizend) achtergrond hoger ligt dan dat van personen met een Turkse of Marokkaanse (18,2 duizend) of Surinaamse of Antilliaanse (21,6 duizend) achtergrond. Na een daling vanaf 2008 zijn in 2014 de inkomens voor alle herkomstgroepen weer gestegen. Verder blijkt dat de vluchtelingengroepen de laagste inkomens hebben van de diverse achtergronden. Daarnaast hebben personen van de niet-westerse tweede generatie gemiddeld een hoger inkomen dan personen van de niet-westerse eerste generatie, maar het inkomen blijft nog steeds achter bij dat van personen met een Nederlandse achtergrond.
Het aandeel economisch zelfstandigen is met 66,6 procent onder personen met een Nederlandse achtergrond nog altijd hoger dan onder personen met een Turkse/Marokkaanse (38 procent) of Surinaamse/Antilliaanse (51 procent) achtergrond. Onder personen met een achtergrond uit de nieuwe EU is de economische zelfstandigheid na enkele jaren van stijging in 2014 afgenomen. Vrouwen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond zijn vergeleken met mannen van dezelfde achtergrond het vaakst economisch zelfstandig.

Criminaliteit

Onderdeel van integratie is het respecteren van wetten en regels en het naleven hiervan. Het aandeel geregistreerde verdachten van misdrijven is zowel onder personen met een niet-westerse achtergrond als personen uit de nieuwe EU en de vluchtelingengroepen hoger dan onder personen met een Nederlandse achtergrond. Het blijkt echter wel dat in de afgelopen tien jaar zowel bij personen van Nederlandse als van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond het aandeel verdachten met bijna de helft is afgenomen. Dit geldt ook voor de vluchtelingengroepen. Onder personen met een achtergrond uit de nieuwe EU daalde het aandeel verdachten niet, maar was het percentage altijd al lager. Personen met een Marokkaanse of Antilliaanse achtergrond zijn zes maal vaker verdacht van een misdrijf dan personen met een Nederlandse achtergrond. Vooral onder 18- tot 25-jarigen bevinden zich veel verdachten. Zo is een op de tien jongvolwassenen met een Marokkaanse achtergrond geregistreerd als verdachte. Niet-westerse jongeren van de tweede generatie worden even vaak verdacht als

niet-westerse jongeren van de eerste generatie. Als er geen onderscheid naar leeftijd wordt gemaakt, zijn personen met een niet-westerse achtergrond van de tweede generatie vaker verdacht. Het verschil tussen mannen en vrouwen is het grootst bij personen met een Turkse achtergrond: daar zijn mannen 6,4 maal vaker verdacht van een misdrijf dan vrouwen. Onder personen met een Nederlandse achtergrond gaat het om een factor 3,9.

Gezondheid

Gezonde mensen participeren beter in de samenleving. Een goede gezondheid is dus bevorderlijk voor integratie. De gezondheidsbeleving van personen met een niet-westerse achtergrond is minder goed dan die van personen met een Nederlandse achtergrond. Afhankelijk van de leeftijd beoordeelt 75 tot 92 procent van de personen met een Nederlandse achtergrond zijn gezondheid als (zeer) goed, terwijl dat percentage bij alle niet-westerse achtergronden en leeftijdsgroepen lager ligt.

De diverse achtergrondgroepen verschillen ook in rookgedrag. Zo is het percentage rokers onder personen met een Turkse achtergrond (12 tot 65 jaar) met 34,3 procent het hoogst. Onder personen met een Nederlandse achtergrond is dit 26,3 procent. Personen met een Marokkaanse achtergrond roken met 16 procent het minst. Onder vrouwen met een Marokkaanse achtergrond is het aandeel rokers met 5,1 procent nog lager. Onder vrouwen met een Nederlandse achtergrond ligt het aandeel rokers veel hoger, op 23,7 procent.

Uit vergelijking van cijfers over het gewicht van mensen blijkt dat personen met een niet-westerse achtergrond vaker met overgewicht kampen dan personen met een Nederlandse achtergrond. Jongeren met een Turkse achtergrond hebben veruit het vaakst last van overgewicht: onder hen is 12 procent te zwaar. Ook diabetes komt vaker voor onder personen met een niet-westerse achtergrond. Turkse en Marokkaanse mannen krijgen verder het vaakst medicijnen voorgeschreven tegen psychoses. Daarnaast krijgt meer dan een op de tien Turkse vrouwen antidepressiva verstrekt.

In het algemeen hebben personen met een Nederlandse en een westerse achtergrond de laagste zorgkosten van alle achtergronden en liggen deze kosten hoger bij personen met een niet-westerse achtergrond.

Sociale en maatschappelijke participatie

Het hebben van sociale contacten en het verlenen van informele hulp vergroot het netwerk en draagt daarmee bij aan integratie. Het blijkt dat personen met een niet-westerse achtergrond vaker dagelijks contact hebben met familie en vrienden dan personen met een Nederlandse achtergrond. Dit geldt niet voor contact met de buren. Zo heeft 63 procent van de personen met een westerse of Nederlandse

achtergrond minstens wekelijks contact met de buren, terwijl dit bij personen met een niet-westerse achtergrond minder vaak zo is.
Naast het hebben van sociale contacten kunnen mensen ook informele hulp aan een naaste in hun omgeving verlenen. Ongeveer een derde van de personen met een Nederlandse en westerse achtergrond heeft in een periode van vier weken minstens een keer informele hulp gegeven. Bij de personen met een niet-westerse achtergrond ligt dit aandeel iets lager, op 27 procent. Daarbij geldt echter wel dat de tweede generatie vaker informele hulp verleent dan de eerste generatie. Onder de westerse tweede generatie is het verschil met personen met een Nederlandse achtergrond het kleinst.
De tweede generatie doet eveneens meer vrijwilligerswerk dan de eerste generatie. Personen met een niet-westerse achtergrond doen minder vaak vrijwilligerswerk dan personen met een Nederlandse achtergrond. Ook deelname aan verenigingsleven is onder personen met een niet-westerse achtergrond lager dan onder personen met een Nederlandse achtergrond. Bij personen met een Turkse achtergrond ligt dit het laagst.

Verdiepende hoofdstukken

In drie verdiepende hoofdstukken gaat het Jaarrapport Integratie in meer detail in op aspecten van integratie. Hoofdstuk 2 toont een beeld van personen met een migratieachtergrond die werken in de flexibele schil van de arbeidsmarkt. In hoofdstuk 3 staat de regionale herkomst en vestiging van Polen in Nederland centraal. Hoofdstuk 4 handelt over de score van leerlingen uit groep 8 op de Centrale Eindtoets, waarbij de derde generatie en diversiteit binnen generaties centraal staan.

Herkomstgroepen in de flexibele schil

Op 1 januari 2013 zaten in Nederland 1,6 miljoen werknemers van 15 tot 74 jaar, die geen onderwijs volgen, in de flexibele schil. De flexibele schil bevat naast alle werknemers met een flexibele baan ook mensen die korte tijd tussen twee flexibele banen in zitten. Het hoofdstuk *herkomstgroepen in de flexibele schil* toont de verschillen tussen werkenden in de flexibele schil met een Nederlandse en een migratieachtergrond. Daarbij wordt ook gekeken naar de verblijfsduur en de uitstroom uit de flexibele schil naar bijvoorbeeld vast werk of naar geen werk. Deze longitudinale gegevens hebben betrekking op de periode 2007 tot en met 2013.

Uit de analyse blijkt dat personen met een migratieachtergrond iets vaker dan mensen met een Nederlandse achtergrond in de flexibele schil werken. Tussen

de diverse migratieachtergronden bestaan echter grote verschillen. Zo werkte 13 procent van de mensen met een Nederlandse achtergrond in de flexibele schil op 1 januari 2013. Onder de andere achtergronden was het aandeel Polen in de flexibele schil het hoogst, namelijk 37 procent. Zij werkten voornamelijk bij uitzendbureaus en in de landbouw. Flexwerkers met een Nederlandse of westerse achtergrond werkten ook vooral bij uitzendbureaus, maar daarnaast ook in de detail- en groothandel en de gezondheids- en welzijnszorg. Bulgaren werkten juist het vaakst als zelfstandige. Daarnaast had meer dan de helft van de Bulgaren geen werk. Tot 1 januari 2014 hadden zij een tewerkstellingsvergunning nodig om als werknemer aan de slag te gaan. Binnen de niet-westerse herkomstgroepen hadden de Antillianen het hoogste aandeel flexwerkers. De vier belangrijkste vluchtelingengroepen afkomstig uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië hadden vaker geen werk.

Het percentage dat vanuit de flexibele schil doorstroomt naar vast werk is het hoogst onder mensen met een Nederlandse achtergrond. Dat geldt ook als rekening wordt gehouden met de verschillende samenstelling van deze groep naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, het hebben van een partner en jonge kinderen. Voor Antillianen en Arubanen, personen uit vluchtelingenlanden en personen met een achtergrond uit de nieuwe EU biedt de flexibele schil in vergelijking met personen met een Nederlandse of overige westerse achtergrond een relatief slechte opstapfunctie naar een vaste baan. Turken en Marokkanen zijn qua kans op overstap naar een vaste baan vergelijkbaar met de overige westerse flexwerkers. De kans op uitstroom naar een uitkering is relatief groot bij de niet-westerse flexwerkers. Zij verlaten de flexibele schil ook snel vergeleken met andere herkomstgroepen. Personen met een achtergrond uit de nieuwe EU hebben een relatief geringe doorstroming naar vast werk. Als zij uitstromen naar geen werk maken zij minder vaak aanspraak op een uitkering.

Regionale vestiging en herkomst van recente Polen in Nederland

Sinds de toetreding van Polen tot de Europese Unie in 2004 is het aantal immigranten uit Polen in Nederland toegenomen. Migratiepatronen worden bepaald door push- en pullfactoren. De regio waar immigranten vandaan komen, bepaalt de pushfactoren en de regio waar ze zich vestigen de pullfactoren. Het hoofdstuk *regionale vestiging en herkomst van recente Polen in Nederland* kijkt naar kenmerken van vestigings- en herkomstregio van Poolse immigranten die zich in 2013 en 2014 in Nederland hebben gevestigd. Op basis van de geboorteplaats is ook de regionale herkomst van de Poolse immigranten afgeleid.

De duidelijkste concentraties van Poolse immigranten in Nederland bevinden zich in landelijke gebieden met een sterke land- en tuinbouwsector als gemene

deler. Dit is het sterkst zichtbaar in het Westland, nabij Den Haag. Het Westland staat bekend om zijn glastuinbouw. Ook Zeewolde en omgeving, met een grote landbouwsector, heeft een grote concentratie Polen. Naast deze twee gebieden zijn ook in de Bollenstreek en de regio Aalsmeer (bloemen), Zundert en Noord-Limburg (algemeen agrarisch) grote concentraties Polen zichtbaar. De pull-factoren in Nederland lijken zich dus duidelijk toe te spitsen op werk in de agrarische sector.

Een push-factor vanuit de Poolse regio's is de fysieke nabijheid. Poolse immigranten die afkomstig zijn uit de westelijke provincies, die relatief dicht bij Nederland liggen, zijn oververtegenwoordigd in Nederland. Provincies die verder weg liggen en relatief veel Poolse immigranten naar Nederland brengen, kenmerken zich door relatief ongunstige sociaaleconomische omstandigheden en een groter aandeel inwoners dat werkzaam is in de agrarische sector. Poolse provincies met de grootste agrarische populatie en de minst gunstige sociaal-economische omstandigheden zijn sterk oververtegenwoordigd in Nederlandse gebieden waar grote concentraties Polen werkzaam zijn. Er is dus, naast nabijheid, een verband te zien tussen de Poolse push-factoren (werkgelegenheid, loon, bbp en dominante sector) en de Nederlandse pull-factoren (aanbod van werk).

Eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs

Het niveau van het gevolgde onderwijs bepaalt voor een groot deel de kansen en mogelijkheden op de arbeidsmarkt. De overstap van de basisschool naar de middelbare school is dan ook een belangrijke overgang in de schoolloopbaan van een leerling, omdat die keuze in grote lijnen de verdere carrièremogelijkheden bepaalt. In groep 8 van de basisschool maken leerlingen de eindtoets. De totaalscore op deze toets is een goede indicator voor het type vervolgonderwijs dat het beste bij de leerling past. Niet-westerse leerlingen scoren gemiddeld lager op deze toets dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. In het hoofdstuk *eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs* wordt gekeken naar verschillen in de score op de eindtoets tussen de eerste, tweede en derde generatie. Ook binnen de generaties kunnen generatiegroepen onderscheiden worden: door te kijken op welke leeftijd een leerling naar Nederland is gekomen (bij de eerste generatie) of door te kijken naar de achtergrond en generatie van beide ouders (bij de tweede en derde generatie).

Zeventien procent van de leerlingen in groep 8 heeft een niet-westerse achtergrond. Hierbij zijn leerlingen van de derde generatie meegeteld (zij hebben zelf een Nederlandse achtergrond maar tenminste een van de ouders is niet-westers van de tweede generatie). Het grootste deel van de groep leerlingen in groep 8 met een niet-westerse achtergrond is van de tweede generatie; de eerste en derde generatie zijn kleiner (beide ongeveer 10 procent). Bij leerlingen met

een Surinaamse en Antilliaanse achtergrond is de derde generatie groter dan bij leerlingen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond.

Leerlingen met een Nederlandse en westerse achtergrond hebben een gemiddelde percentielscore van 53 op de Centrale Eindtoets. Bij leerlingen met een niet-westerse achtergrond is dit 42. De tweede generatie (42) doet het iets beter dan de eerste (40), maar de derde generatie scoort met 47 het best. Binnen de generatiegroepen is het verschil groter. Vooral het hebben van een ouder met een Nederlandse achtergrond is hierbij van belang: hoe meer binding een van de ouders met Nederland heeft, hoe beter de score op de Centrale Eindtoets. Bij leerlingen met een Marokkaanse achtergrond is het vaakst sprake van oplopende scores bij opeenvolgende generaties. Bij leerlingen met een Turkse achtergrond is hier het minst vaak sprake van. Ook als rekening gehouden wordt met verschillen in huishoudensinkomen, blijft het patroon bestaan.
Algemeen geldt verder dat hoe hoger het percentage leerlingen met een niet-westerse achtergrond op de school is, hoe lager de totaalscore op de Centrale Eindtoets. Dit geldt voor zowel leerlingen met een Nederlandse achtergrond als niet-westerse leerlingen van de tweede en de derde generatie. Niet-westerse leerlingen van de eerste generatie hebben juist de hoogste score op scholen met meer dan 80 procent niet-westerse leerlingen. Na correctie voor de inkomenssamenstelling op de school en voor individuele- en gezinskenmerken worden de verschillen kleiner tussen leerlingen op scholen met minder en meer medeleerlingen met een niet-westerse achtergrond.

Inleiding

Het Jaarrapport Integratie 2016 geeft een overzicht van de mate waarin personen met een migratieachtergrond overeenkomen en verschillen van personen met een Nederlandse achtergrond en hoe zich dat ontwikkelt over de tijd. Deze inleiding beschrijft de verschillende achtergronden die centraal staan in deze publicatie en gaat in op de gehanteerde terminologie en afbakeningen. Daarnaast schetst deze inleiding een beeld van de inhoud van het Jaarrapport Integratie en de digitale bijlagen.

Doel van de publicatie

Het Jaarrapport Integratie stelt zich tot doel om het proces weer te geven waarbij personen met een migratieachtergrond en personen met een Nederlandse achtergrond naar elkaar toegroeien. Er is veel debat over wat hier precies de betekenis van is: moeten groepen in elkaar opgaan (integratie), of moeten nieuwe groepen op de oude groepen gaan lijken (assimilatie)? Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) maakt hier nadrukkelijk geen keuze in. CBS onderzoekt of er sprake is van verschillen tussen bevolkingsgroepen (standen) en hoe deze verschillen zich ontwikkelen (trends). In het Jaarrapport Integratie betekent integratie het proces waarin deze verschillen kleiner worden, ongeacht de richting van deze trend.

Terminologie

Van oudsher hanteert CBS het begrippenpaar autochtonen/allochtonen.
Deze terminologie is aan debat onderhevig. Het onderscheid tussen autochtonen en allochtonen zou bijvoorbeeld associaties oproepen van uitsluiting en afwijzing. Veel overheids- en onderzoeksorganisaties hebben inmiddels afscheid genomen van deze termen. Zo spreekt minister Asscher in de brief bij de Agenda Integratie bijvoorbeeld van Turkse Nederlanders (Tweede Kamer, 2013). Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft het sinds enige jaren over niet-westerse migranten en hun nakomelingen, in plaats van allochtonen. De reden hiervoor was dat als een term geen neutrale lading meer heeft, er moet worden uitgekeken naar andere terminologie (Gijsberts en Dagevos, 2009). Op 17 maart 2016 is door de Tweede Kamer een motie aangenomen (Tweede Kamer, 2016a). In deze motie wordt verzocht om de beleidstermen westerse en niet-westerse allochtoon en autochtoon te herzien en in overeenstemming te brengen met de uitgangspunten van het integratiebeleid. In een reactie aan de kamer meldt minister Asscher dat de

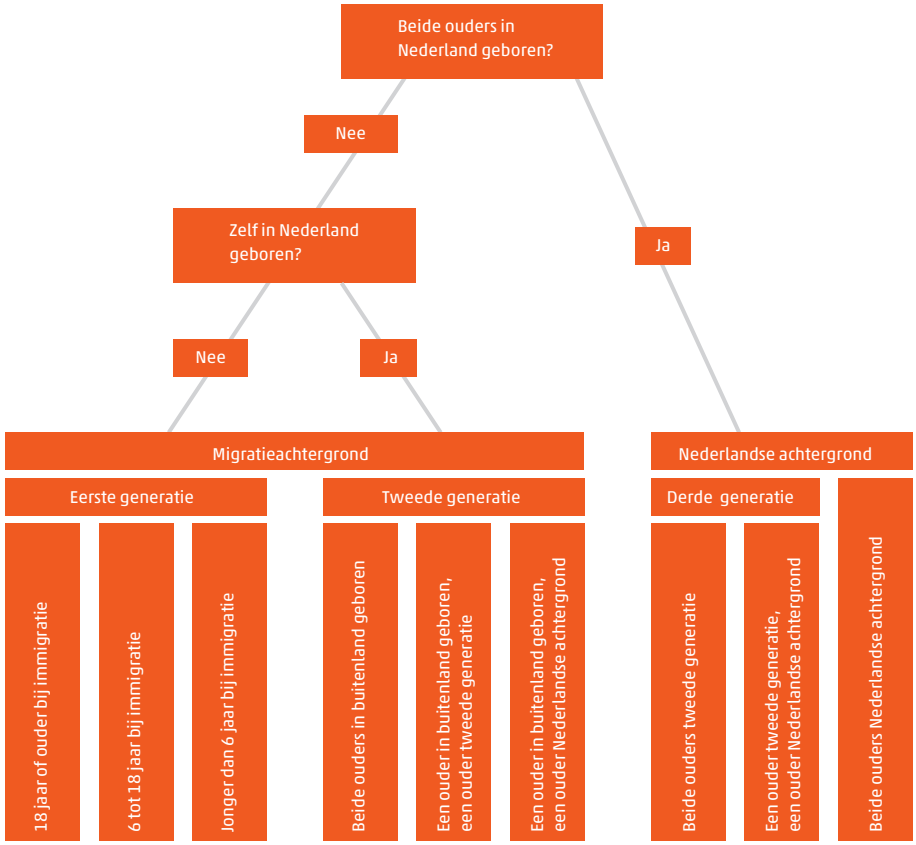
Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) 'binnen het kader van het project naar migratiediversiteit, specifiek aandacht [schenkt] aan de in Nederland gangbare systematiek van identificatie en classificatie van herkomst en naar de bruikbaarheid en wenselijkheid van alternatieve termen.' De minister wil die bevindingen afwachten en de inzichten van de WRR meenemen bij het afdoen van de motie (Tweede Kamer, 2016b).
De WRR, waar minister Asscher naar verwijst, constateert dat er sinds 2008 een kentering gaande is in het politiek-maatschappelijk debat rondom het begrip allochtonen en dat het binnen de rijksoverheid en grote gemeenten al jaren beleid is om de term niet meer te gebruiken. Eveneens constateert de WRR: 'uitzondering is het gebruik van de term allochtonen in de onderzoeksstatistieken van CBS en in de verwijzingen daarnaar'.
Hoewel in het Jaarrapport Integratie terminologie altijd puur statistisch gebruikt wordt om verschillende bevolkingsgroepen volgens strikte definities van elkaar te kunnen onderscheiden, constateert CBS dat door de vele geluiden uit de samenleving het begrippenpaar autochtonen/allochtonen in deze publicatie niet langer hanteerbaar is. Tegelijkertijd hebben alternatieve begrippen, zoals 'migranten' en 'Nederlanders', al hun eigen nauw omschreven definities en betekenis. Het kan tot verwarring leiden als daar een andere betekenis aan gegeven wordt.

In samenspraak met de WRR (Bovens, Bokhorst, Jennissen en Engbersen, 2016) is daarom gekomen tot een alternatief voor het oude begrippenpaar autochtonen/allochtonen, waarbij de strikte classificaties van CBS niet in het geding komen.
Het Jaarrapport Integratie 2016 spreekt van personen met een Nederlandse achtergrond en personen met een migratieachtergrond. Personen met een migratieachtergrond kunnen zowel van de eerste als van de tweede generatie zijn (zie de paragraaf Afbakening). Overigens spreekt CBS zelden van de generieke groep met een migratieachtergrond, maar rapporteert meestal over deelgroepen, zoals personen met een Turkse of een westerse achtergrond.

Afbakening

Bij het afbakenen van personen met een migratieachtergrond staat het geboorteland van de ouders centraal. Bij personen met een Nederlandse achtergrond zijn beide ouders in Nederland geboren. Bij personen met een migratieachtergrond is ten minste één ouder in het buitenland geboren. Iemand die zelf ook in het buitenland is geboren, behoort tot de eerste generatie, terwijl iemand van de tweede generatie in Nederland is geboren. Binnen de generaties zijn verschillende generatiegroepen te onderscheiden, afhankelijk van leeftijd van binnenkomst en achtergrond van beide ouders. Hoofdstuk 4 besteedt hier aandacht aan.

Schematische weergave bepaling achtergrond en generatiegroepen

Personen met een migratieachtergrond behoren verder tot een bepaalde herkomstgroepering. De herkomstgroepering van de eerste generatie is hun eigen geboorteland. De herkomstgroepering van de tweede generatie is het geboorteland van de moeder als zij in het buitenland is geboren, anders is dat het geboorteland van de vader.

Bij personen met een migratieachtergrond is verder onderscheid aangebracht tussen personen met een westerse en een niet-westerse achtergrond. Personen met een westerse achtergrond hebben als herkomstland één van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië. Hoewel Nederland een westers land is, vallen personen met een Nederlandse achtergrond niet onder deze groep. Personen met een niet-westerse achtergrond hebben als herkomstland één van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (inclusief Turkije). Binnen de huidige definitie vormen Indonesië en Japan een uitzondering. Zij worden op

grond hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie tot de westerse landen gerekend. Het gaat vooral om personen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren, respectievelijk werknemers van Japanse bedrijven en hun gezinnen.
In lijn met het aanpassen van de terminologie werkt het CBS in samenspraak met de WRR eveneens aan een specifiekere afbakening waarbij meer recht wordt gedaan aan de grote diversiteit die er binnen de groepen met een westerse en niet-westerse achtergrond bestaat. In de komende periode zal het CBS hierover met deskundigen en belanghebbenden in gesprek gaan. In deze editie van het Jaarrapport Integratie wordt het onderscheid westers/niet-westers nog wel gebruikt.
Voor de leesbaarheid wordt bij de beschrijving van bevolkingsgroepen regelmatig verkort naar de diverse achtergronden verwezen, bijvoorbeeld Marokkaanse jongeren, Surinamers of Antillianen. Dit verwijst dan altijd naar de zojuist beschreven afbakening naar achtergrond.

Bevolkingsgroepen

In dit Jaarrapport staan de ontwikkelingen in de integratie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen centraal: personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse[1)] achtergrond. De Turkse en Marokkaanse migratiegeschiedenis in Nederland ligt voor een groot deel in de gastarbeid van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. De historie van Surinaamse en Antilliaanse migratie ligt in de koloniale verwantschap met Nederland. Suriname behoorde tot 1975 tot het Koninkrijk der Nederlanden en Antilliaanse migranten hebben nog steeds de Nederlandse nationaliteit.
Deze publicatie gaat ook in op de integratie van migranten uit enkele kleinere, meer recente herkomstgroepen. Het gaat enerzijds om de herkomstgroepen waarvan veel migranten als vluchteling naar Nederland zijn gekomen. Het gaat hierbij, net als in de vorige editie, om personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond. Daarnaast wordt in deze editie, gezien de grote toename aan vluchtelingen uit die landen, extra aandacht geschonken aan personen met een Syrische en Eritrese achtergrond. Deze herkomstgroepen worden in het vervolg aangeduid als vluchtelingengroepen. Anderzijds gaat het om personen uit nieuwe lidstaten van de Europese Unie[2)]. Hierbij gaat het niet

[1)] Het gaat om personen met de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba als herkomstland. Op 10 oktober 2010 is de Nederlandse Antillen als land opgeheven. Curaçao en Sint-Maarten werden zelfstandige landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden (net als Aruba op 1 januari 1986). Bonaire, Sint-Eustasius en Saba (ook wel Caribisch Nederland) werden bijzondere Nederlandse gemeenten. Voor de leesbaarheid wordt deze totale groep personen in deze publicatie als Antilliaans aangeduid.
[2)] Bulgarije, Cyprus, Estland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië.

om tijdelijke seizoenswerkers, maar om personen die zich inschrijven bij een gemeente in Nederland. Deze herkomstgroep wordt in het Jaarrapport Integratie aangeduid als de nieuwe EU. Overigens kunnen personen uit deze herkomstgroep ook al vóór het lidmaatschap van de EU naar Nederland zijn gekomen. Binnen de groep nieuwe EU gaat de aandacht specifiek uit naar Poolse, Roemeense en Bulgaarse herkomstgroepen. Vanuit deze landen kwamen de afgelopen jaren de grootste groepen nieuwe EU-immigranten.

Inhoud en digitale bijlagen

Dit Jaarrapport bestaat uit een monitordeel en een verdiepend deel.
Het monitordeel (hoofdstuk 1) geeft een overzicht van de ontwikkelingen en kenmerken van de situatie van personen met een migratieachtergrond binnen diverse thema's. De nadruk ligt hierbij op de gepresenteerde grafieken en tabellen, die gepaard gaan met samenvattende teksten.
Het verdiepende deel telt drie hoofdstukken die in meer detail ingaan op aspecten van integratie. In hoofdstuk 2 staan personen met een migratieachtergrond centraal die werken in de flexibele schil van de arbeidsmarkt. Hoofdstuk 3 toont een beeld van de regionale herkomst en vestiging van recente Polen in Nederland. Hoofdstuk 4 gaat over de score van leerlingen uit groep 8 op de Centrale Eindtoets, waarbij de derde generatie en diversiteit binnen generaties centraal staan.

Op de website van CBS (cbs.nl) zijn twee digitale bijlagen te vinden. De eerste bijlage bevat achtergrondinformatie bij deze publicatie in de vorm van beschrijvingen van gebruikte gegevensbronnen, technische toelichtingen bij gebruikte methoden en extra cijfers in de vorm van grafieken en tabellen.
De tweede bijlage bestaat uit een set tabellen met de achterliggende cijfers van de grafieken in deze publicatie.
De website van CBS bevat eveneens een dossier: 'migratie en integratie', te bereiken via cbs.nl/integratie. Deze dossierpagina biedt een overzicht van recente CBS-publicaties over dit thema en bevat kerncijfers op het vlak van demografie, onderwijs, arbeidsmarkt, uitkeringen, inkomen en criminaliteit.

CBS stelt dit rapport samen, mede op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, directie Integratie en Samenleving. Aan deze editie heeft ook het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI, hoofdstuk 2) meegewerkt.

Literatuur

Bovens, M. en M. Bokhorst, R. Jennissen en G. Engbersen (2016). *Migratie en classificatie. Naar een meervoudig migratie-idioom*. WRR-verkenning. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Gijsberts, M. en J. Dagevos (2009). *Jaarrapport Integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tweede Kamer (2013). *Brief bij de Agenda Integratie.* Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer van 19 februari 2013. Tweede Kamer, vergaderjaar 2012/2013, 32 824, nr. 7.

Tweede Kamer (2016-1). *Motie Karabulut/Marcouch over de herziening van de termen allochtoon en autochtoon.* Tweede Kamer, vergaderjaar 2015/2016, 32 824, nr. 125.

Tweede Kamer (2016-2). *Reactie op motie Karabulut/Marcouch over de herziening van de termen allochtoon en autochtoon.* Brief van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer van 13 juni 2016. Tweede Kamer, vergaderjaar 2015/2016, 32 824, nr. 146.

1. Een overzicht van integratie

Dit hoofdstuk vormt het monitordeel – grafieken, tabellen en samenvattende teksten – van het Jaarrapport Integratie 2016. Het geeft een overzicht van de mate waarin personen met een migratieachtergrond gelijkwaardig zijn opgenomen in de Nederlandse samenleving op het gebied van bevolking, onderwijs, arbeid, inkomen, uitkeringen, criminaliteit en maatschappelijke participatie. De nadruk ligt op de bestaande situatie, ontwikkelingen daarin en kenmerken van die situatie.

1.1 Bevolking

Voor een goed begrip van de situatie van personen met verschillende achtergronden in de samenleving zijn hun demografische kenmerken van belang. Deze groepen verschillen onderling bijvoorbeeld in omvang, groei, gemiddelde leeftijd en aandeel personen dat al dan niet in Nederland geboren is. Demografisch gezien stonden 2014, 2015 en 2016 voor een groot deel in het teken van substantiële aantallen asielzoekers die met name uit Syrië en andere oorlogsgebieden (Eritrea) naar Nederland kwamen. Paragraaf 1.2 van dit hoofdstuk gaat nader in op deze recente vluchtelingenstromen, maar toont ook een beeld van eerdere vluchtelingengroepen die al langer in Nederland woonachtig zijn.

Niet-westerse tweede generatie is nog jong

Op 1 januari 2016 had een op de acht inwoners van Nederland een niet-westerse achtergrond en een op de tien een westerse achtergrond. Bijna de helft van de personen met een niet-westerse achtergrond is in Nederland geboren en hoort daarmee tot de tweede generatie. Bij diegenen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is dat zelfs al iets meer dan de helft. Deze tweede generatie is echter wel heel jong. Terwijl de eerste generatie gemiddeld net zo oud is als personen met een Nederlandse achtergrond (43 jaar), is de niet-westerse tweede generatie gemiddeld 18 jaar.

1.1.1 Bevolking en bevolkingsgroei naar achtergrond, 1 januari 2016

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2005	Aandeel tweede generatie	Gemiddelde leeftijd[1]	
					eerste generatie	tweede generatie
	x 1 000	%	x 1 000	%	jaren	
Nederlandse achtergrond	13 227	77,9	44			
Westerse achtergrond	1 656	9,8	232	53	43	40
waarvan						
nieuwe EU	251	1,5	172	23	34	21
waarvan						
Pools	150	0,9	110	22	34	19
Bulgaars	26	0,2	22	15	33	8
Roemeens	23	0,1	15	23	35	13
overig nieuwe EU	53	0,3	26	32	35	31
overig westers	1 405	8,3	60	59	46	42
Niet-westerse achtergrond	2 097	12,3	398	45	43	18
waarvan						
Turks	397	2,3	39	52	47	19
Marokkaans	386	2,3	70	56	47	16
Surinaams	349	2,1	20	49	51	23
Antilliaans	151	0,9	20	45	41	19
overig niet-westers	813	4,8	249	35	38	14

Bron: CBS.

[1] De gemiddelde leeftijd van personen met een Nederlandse achtergrond is 43 jaar.

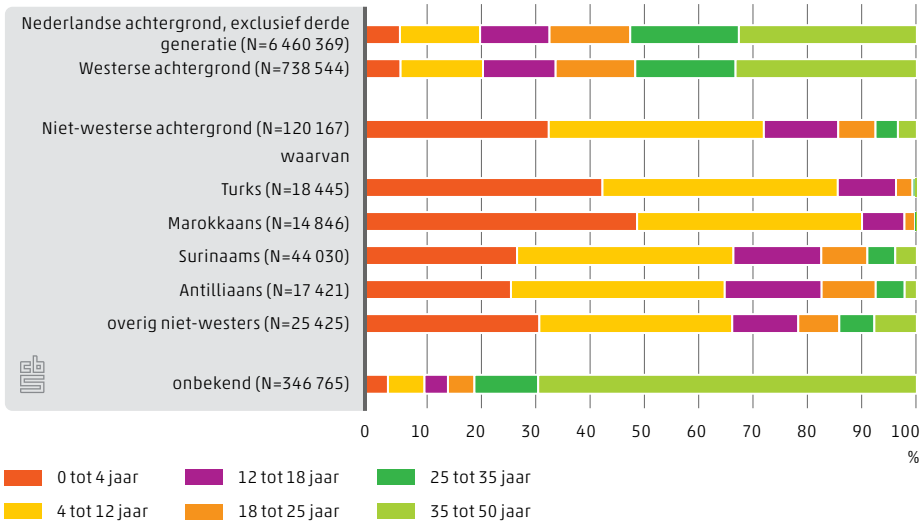
Niet-westerse derde generatie klein van omvang en overwegend minderjarig

Personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn, terwijl minstens één van beiden een migratieachtergrond heeft, behoren tot de derde generatie. Personen van de derde generatie hebben zelf dus wel een Nederlandse achtergrond. Omdat bij personen die ouder dan 50 zijn zeer vaak de achtergrond van de ouders niet bekend is, is in figuur 1.1.2 een overzicht van de derde generatie opgenomen tot de leeftijd van 50 jaar. Bij personen jonger dan 50 jaar is in 347 duizend gevallen niet vast te stellen of iemand van de derde generatie is. Dit is minder vaak dan bij de 50-plussers en komt, zeker bij de jongeren, vrijwel altijd omdat de vader niet bekend is.

De derde generatie is in Nederland nog behoorlijk klein, zeker bij diegenen waarvan de ouders een niet-westerse achtergrond hebben. Ongeveer 120 duizend personen die jonger zijn dan 50 jaar behoren tot de niet-westerse derde generatie; dat is 1,6 procent van de bevolking in die leeftijdscategorie. Deze generatie is bovendien nog zeer jong: bijna 86 procent van de niet-westerse derde generatie

jonger dan 50 is nog minderjarig en meer dan 70 procent is jonger dan 12. Bij de derde generatie met een Turkse of Marokkaanse achtergrond is meer dan 95 procent minderjarig. Bij de westerse derde generatie is dit niet zo, die leeftijdsopbouw komt overeen met die van de personen met een Nederlandse achtergrond die niet tot de derde generatie behoren.

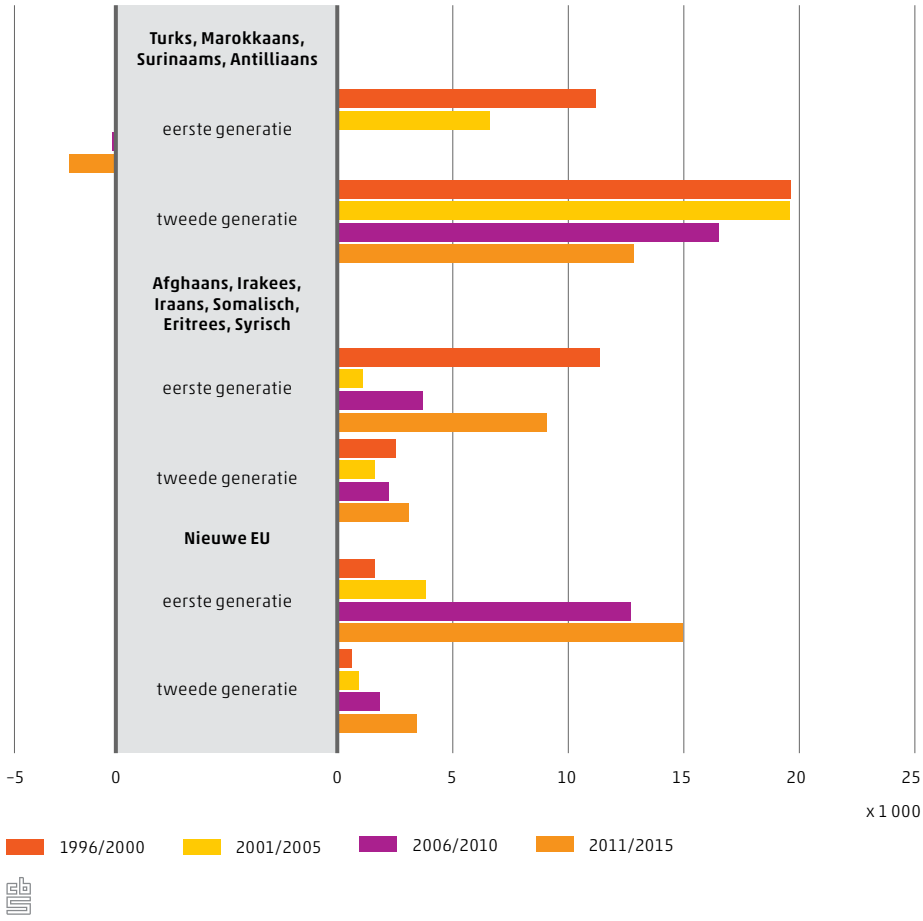
1.1.2 Derde generatie (tot 50 jaar) naar leeftijd en naar achtergrond van de ouder met een migratieachtergrond, 31 december 2015

Sterke groei aantallen uit nieuwe EU door toegenomen immigratie

Het aantal immigranten in Nederland uit de nieuwe EU is de afgelopen tien jaar sterk gegroeid. Dit geldt het meest voor Polen en Bulgaren. Zij konden na toetreding van Polen en Bulgarije tot de EU vrij reizen binnen de EU. De immigratie vanuit de nieuwe EU groeide van 1996 tot en met 2000 (de eerste generatie) met gemiddeld 1,5 duizend personen per jaar. Dat is opgelopen tot gemiddeld 15 duizend per jaar in de periode 2011–2015. De vier grootste niet-westerse herkomstgroepen groeiden de afgelopen jaren alleen nog door de geboorte van de tweede generatie. De eerste generatie nam in de periode 2011–2015 met gemiddeld bijna 2 duizend personen per jaar af.

1.1.3 Gemiddelde bevolkingsgroei van personen uit nieuwe EU of met een niet-westerse achtergrond per generatie

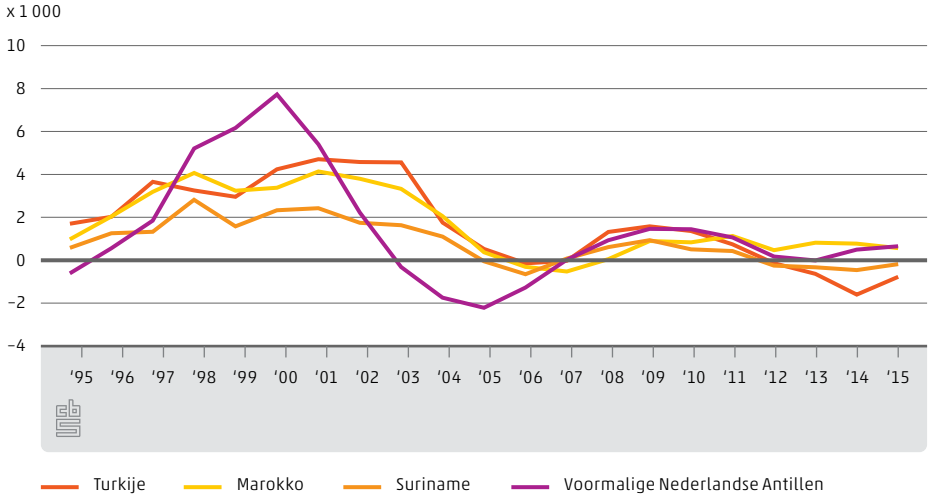

Vertrek Turken en Surinamers uit Nederland groter dan vestiging

Het migratiesaldo van een herkomstgroep geeft de netto migratie weer: het aantal personen dat geïmmigreerd is, minus het aantal personen dat geëmigreerd is. Rond de eeuwwisseling was de immigratie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, vooral die van de Antilliaanse, veel groter dan de emigratie. In 2000 kwamen er bijvoorbeeld bijna 8 duizend personen met een Antilliaanse achtergrond bij, terwijl in de periode 2003–2006 het migratiesaldo van de Antillianen juist negatief was.

Door een afname van de immigratie en een toename van de emigratie is er in 2015 bijna geen netto migratie meer van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen. Sinds 2012 verlaten zelfs meer Turken en Surinamers Nederland dan dat er nieuwe immigranten bijkomen vanuit deze groepen. Vooral onder personen met een Turkse achtergrond is de emigratie sterk gestegen.

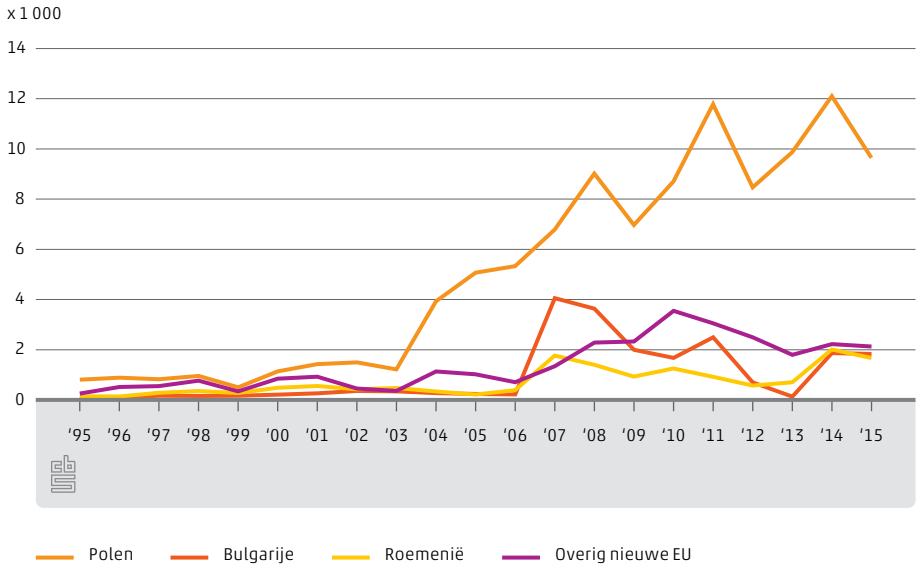
1.1.4 Migratiesaldo naar geboorteland, vier grootste niet-westerse herkomstgroepen

Meer Bulgaren en Roemenen naar Nederland na afschaffing tewerkstellingsvergunning

Sinds de toetreding van een aantal nieuwe landen tot de EU is de immigratie uit die landen sterk toegenomen. Dit geldt vooral voor de toestroom vanuit Polen. Daarnaast kwamen er per saldo in 2014 en 2015 gemiddeld 2 duizend Bulgaren en Roemenen bij. Dit zijn er meer dan in de jaren ervoor, wat te maken heeft met de afschaffing van de tewerkstellingsvergunning voor deze groepen per 1 januari 2014. Direct na de toetreding tot de EU van Bulgarije en Roemenië, in 2007, was het migratiesaldo hoger dan in 2014 en 2015.

1.1.5 Migratiesaldo naar geboorteland, nieuwe EU

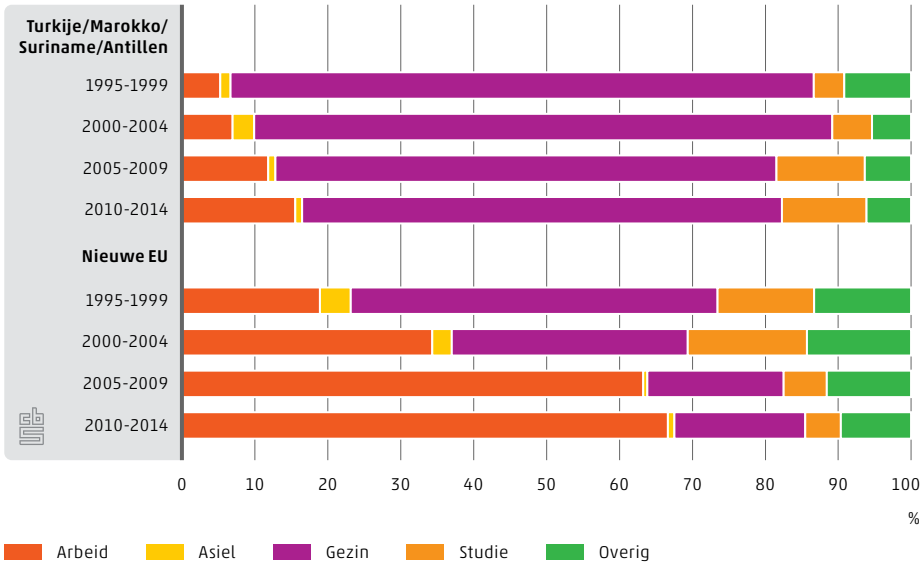

Meer arbeidsmigratie en minder gezinsmigratie

Redenen om naar Nederland te migreren kunnen zijn vanwege arbeid, asiel, gezinsmotieven, studie of een andere reden. Voor personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond is gezinsvorming of -hereniging het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. Sinds de periode 1995–1999 komt dit motief wel minder vaak voor, en gaat het steeds vaker om migratie vanwege arbeid of studie. Zo kwam 15,5 procent van de immigranten uit de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen in de periode 2010–2014 om te werken, tegenover 5,3 procent in de periode 1995–1999. Bij het motief studie ging het respectievelijk om 11,6 en 4,2 procent.

Personen uit de nieuwe EU kwamen vóór toetreding tot de EU het meest om gezinsredenen naar Nederland. Zo gold dat voor 50,3 procent in 2005–2009. Na de toetreding werd het makkelijk om in Nederland te gaan werken; dit motief is meer dan verdrievoudigd, van 18,9 procent in de periode 2005–2009 naar 66,6 procent in 2010–2014.

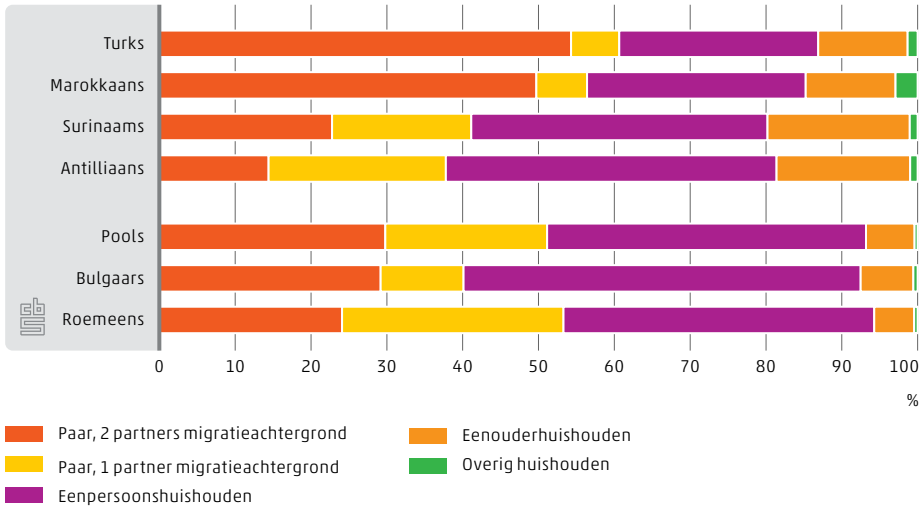
1.1.6 Immigratie naar motief en geboortelandgroep in vier perioden

Paren met Turkse of Marokkaanse achtergrond minst vaak gemengd

Bijna 60 procent van de Turkse of Marokkaanse huishoudens bestaat uit twee personen. Van die paren is een op de acht gemengd, van de rest hebben beide partners dezelfde achtergrond. Bij paren met een Surinaamse achtergrond is bijna de helft en bij een Antilliaanse achtergrond meer dan de helft gemengd. Wel komen er onder Antillianen en Surinamers veel meer alleenstaanden voor.
Polen en Bulgaren vormen ook vaak een paar met iemand van dezelfde achtergrond. Bij de Roemenen heeft meer dan de helft een gemengd partnerschap.
Bij paren met een Nederlandse achtergrond is in bijna een op de zes van de gevallen sprake van een gemengde relatie en zij zijn daarmee meer gemengd dan paren met een Turkse en Marokkaanse achtergrond.

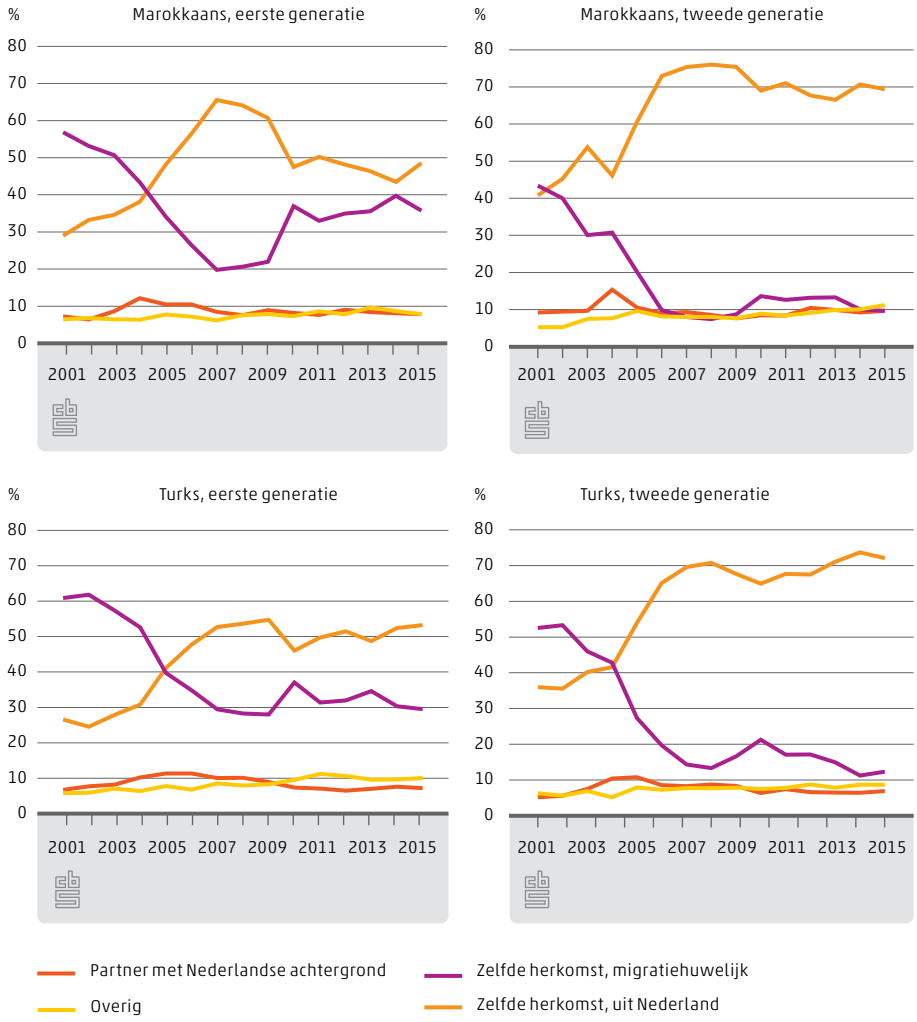
1.1.7 Huishoudenssamenstelling naar achtergrond, 1 januari 2016

Daling aandeel migratiehuwelijken bij tweede generatie

Personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond trouwen vooral met een partner van gelijke herkomst. Hierbij kan het gaan om een partner van gelijke herkomst die al in Nederland woonde, of een partner die naar Nederland migreert. Een op de negen Turken en Marokkanen van de tweede generatie trouwde in 2015 met een partner die naar Nederland migreerde (veelal uit het oorspronkelijke herkomstland). In 2001 was dit nog bijna de helft. Van de Turkse en Marokkaanse tweede generatie kiest 70 procent voor een partner van dezelfde achtergrond die al in Nederland woont. Nog geen een op de tien Turken en Marokkanen trouwen met een partner met een Nederlandse achtergrond.

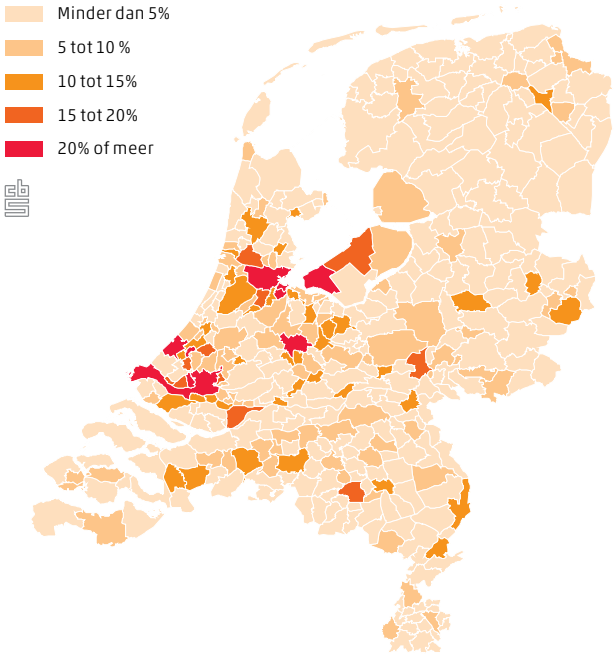
1.1.8 Huwelijkspartnerkeuze van Turkse en Marokkaanse eerste en tweede generatie

Niet-westerse achtergrond vooral in steden in westen

Personen met een niet-westerse achtergrond wonen vooral in en in de buurt van de vier grote steden. Een op de drie inwoners van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag heeft een niet-westerse achtergrond. In Utrecht is dit een op de vijf. Het aandeel personen met een niet-westerse achtergrond in Almere, Schiedam en Diemen (een kwart) is hoger dan het aandeel in Utrecht.

1.1.9 Aandeel personen met een niet-westerse achtergrond[1)] per gemeente, 1 januari 2016

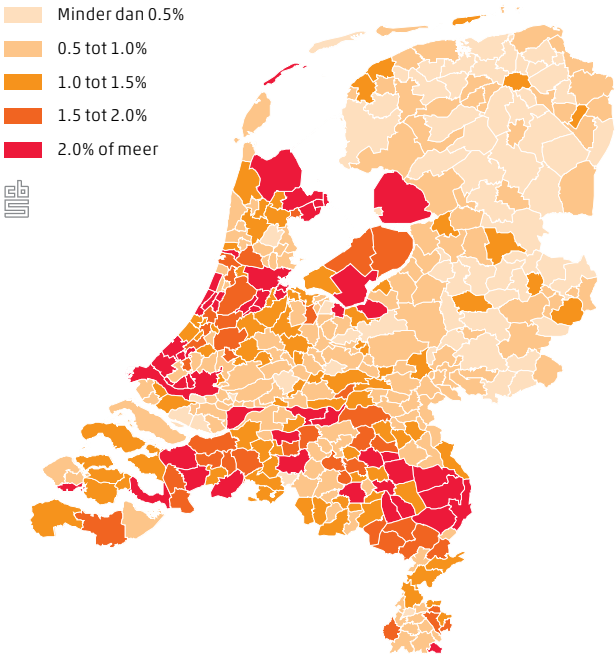

[1)] Exclusief personen uit de vluchtelingengroepen.

Grootste aandeel personen met achtergrond uit nieuwe EU woont in Zeewolde

Vijf procent van de bevolking van Zeewolde en Zundert bestaat uit personen met een achtergrond uit de nieuwe EU. Daarmee hebben deze gemeenten relatief de meeste geregistreerde personen met een achtergrond uit de nieuwe EU. Zeewolde en Zundert kenmerken zich door veel agrarische bedrijvigheid. Ook de gemeentes 's-Gravenhage, Westland en Noordwijkerhout hebben een grote populatie inwoners uit de nieuwe EU, met een aandeel van meer dan vier procent.
Binnen de groep personen met een achtergrond uit de nieuwe EU vormen de Polen de hoofdmoot. Hoofdstuk 3 van het Jaarrapport Integratie 2016 besteedt aandacht aan de spreiding van personen met een Poolse achtergrond over Nederland.

1.1.10 Aandeel personen uit de nieuwe EU per gemeente, 1 januari 2016

Grafieken in internetbijlage, bevolking

B1.1.1 Immigratie naar geboorteland, vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, 1995–2015

B1.1.2 Emigratie naar geboorteland, vier grootste niet-westerse herkomstgroepen, 1995–2015

B1.1.3 Immigratie naar geboorteland, nieuwe EU, 1995–2015

B1.1.4 Emigratie naar geboorteland, nieuwe EU, 1995–2015

1.2 Vluchtelingen

Sinds 2014 neemt het aantal personen dat een asielaanvraag doet in Nederland flink toe. Dit komt door een grotere asielaanvraag uit Syrië en Eritrea. Deze paragraaf besteedt aandacht aan personen met een achtergrond uit deze landen. Het gaat in deze cijfers om de asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben gekregen of minimaal een half jaar op een asielopvangplek verbleven en zich mochten inschrijven bij de gemeente. Daarnaast beschrijft deze paragraaf personen met een achtergrond uit andere landen waar veel vluchtelingen vandaan komen: Afghanistan, Irak, Iran en Somalië.

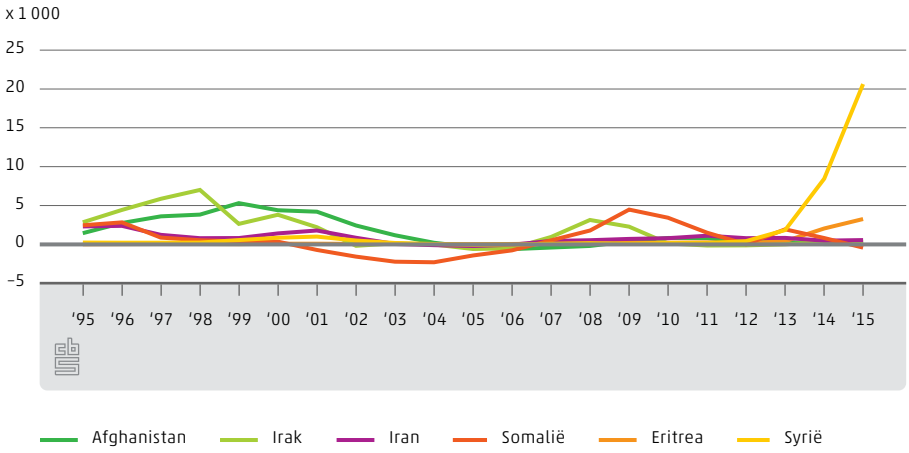
Migratiesaldo Syriërs en Eritreeërs in twee jaar tijd substantieel toegenomen

De immigratie van vluchtelingengroepen fluctueerde de afgelopen twintig jaar. Zo vond in de eerste jaren na 1995 vooral immigratie uit Afghanistan en Irak plaats. Daarna uit Iran en Somalië. De immigratie vanuit Iran vond vooral voor de eeuwwisseling plaats. Emigratie uit Nederland nam de afgelopen vijftien jaar binnen al deze vier vluchtelingengroepen toe. Rond 2005 was deze binnen alle vluchtelingengroepen hoger dan de immigratie. Dit gold het sterkst voor de Somalische groep, die qua omvang in 2003 en 2004 met ruim 2 duizend migranten per jaar afnam.

De Afghaanse en Irakese bevolkingsgroep groeide met name in de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw, met respectievelijk 4 en 5 duizend personen per jaar. Meer recent is deze groei afgenomen tot minder dan duizend per jaar. De Somalische bevolkingsgroep nam in de jaren 2001–2005 af met bijna 2 duizend personen per jaar, met name door vertrek naar het Verenigd Koninkrijk. Tussen 2007 en 2014 nam het aantal personen met een Somalische achtergrond in ons land weer toe.

Immigratie vanuit Syrië en Eritrea speelde tot en met 2013 nauwelijks een rol van betekenis in de migratiestromen naar Nederland. Dat veranderde in 2014 en sindsdien komen substantiële aantallen Eritreeërs en Syriërs naar ons land. In 2015 bedroeg het migratiesaldo van Eritreeërs 3,3 duizend en dat van Syriërs 20,6 duizend. Hiermee lag het aantal Syrische immigranten in 2015 slechts een fractie onder het aantal Poolse immigranten in dat jaar.

1.2.1 Migratiesaldo naar geboorteland, vluchtelingengroepen

Irakese achtergrond vaakst voorkomende vluchtelingengroep

De groep personen met een Irakese achtergrond bestaat op 1 januari 2016 uit 56 duizend personen en vormt daarmee de grootste van de vluchtelingengroepen in Nederland. Zij maken 0,3 procent van de bevolking uit. Daarnaast telde Nederland 44 duizend Afghanen en 44 duizend Syriërs op 1 januari 2016. Ook deze groepen maken elk 0,3 procent van de bevolking uit.

Van de meest recente groepen, de personen met een Syrische en Eritrese achtergrond, is 1 op de 10 hier geboren. Onder Somaliërs is dat inmiddels 1 op de 3. Deze tweede generatie van de vluchtelingengroepen is jonger dan gemiddeld onder personen met een niet-westerse achtergrond. De Iraanse tweede generatie is hierbij gemiddeld iets ouder. De Iraanse eerste generatie is gemiddeld net zo oud als de groep personen met een Nederlandse achtergrond.

Van recent gearriveerde personen met een Eritrese of Syrische achtergrond is 40 procent jonger dan 20 jaar. Onder Eritreeërs en Syriërs die hier al langer zijn is dat 33 procent.

1.2.2 Bevolking en bevolkingsgroei vluchtelingengroepen, 1 januari 2016

	Aantal personen	Aandeel in bevolking	Toename sinds 1 januari 2005	Aandeel tweede generatie	Gemiddelde leeftijd[1]	
					eerste generatie	tweede generatie
	x 1 000	%	x 1 000	%	jaren	
Afghaans	44	0,3	7	26	36	8
Irakees	56	0,3	13	27	39	9
Iraans	38	0,2	10	23	42	12
Somalisch	39	0,2	18	32	30	8
Eritrees	8	0,0	7	9	24	5
Syrisch	44	0,3	35	12	28	10

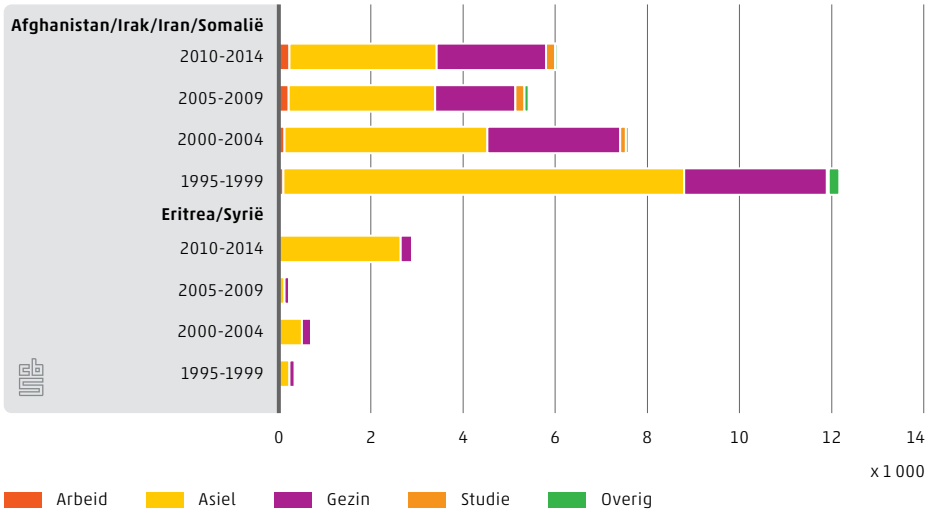
Bron: CBS.

[1] De gemiddelde leeftijd van personen met een Nederlandse achtergrond is 43 jaar.

Gezinsmigratie volgt op asielmigratie

Personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond kwamen in eerdere jaren vooral vanwege asiel naar Nederland. In de loop der jaren is migratie in het kader van gezinshereniging toegenomen. In 2010–2014 kwam nog 40 procent vanwege gezinshereniging. Bij personen met een Syrische en Eritrese achtergrond speelt, vanwege de politieke situatie in de herkomstlanden de afgelopen jaren, vooral asiel een grote rol. Zo kwam 90 procent van geïmmigreerde Syriërs en Eritreeërs in 2010–2014 om die reden.

1.2.3 Immigratie naar motief[1], vluchtelingengroepen, 1995-2014

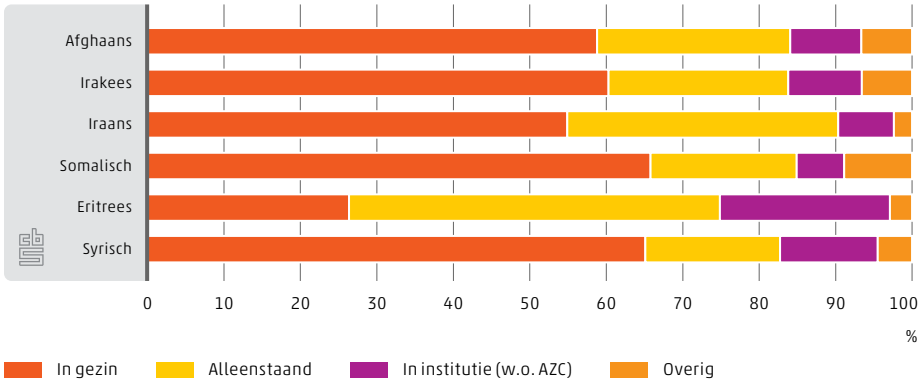

[1] Het gaat om gemiddelden over een periode van 5 jaar.

Meer dan helft leeft in gezinsverband

Meer dan de helft van de personen met een achtergrond uit de vluchtelingenlanden Afghanistan, Irak, Iran en Somalië leeft in gezinsverband in Nederland. Daarnaast is onder de personen met een Iraanse achtergrond het aandeel alleenstaanden relatief groot, 35 procent.
Syrische immigranten die zich in de periode 2013–2015 hebben ingeschreven, wonen relatief vaak in gezinsverband. Dat geldt voor 65 procent. Verder is ongeveer 20 procent van hen alleenstaand. Van de immigranten uit Eritrea woont de helft alleen, en woont 20 procent in gezinsverband. Zij wonen bovendien vaker dan de Syriërs nog in een asielzoekerscentrum.

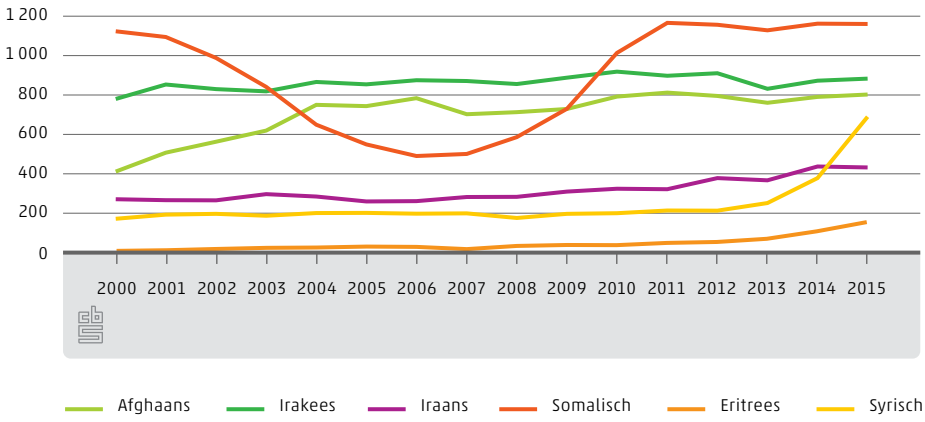
1.2.4 Immigranten uit 6 vluchtelingenlanden naar plaats huishouden, jaar van vestiging in Nederland 2013 t/m 2015, 1 januari 2016

Tweede generatie neemt toe na toename in immigratie

De fluctuaties in migratie worden weerspiegeld in de geboorte van kinderen van personen uit de vluchtelingengroepen. De geboorte van de tweede generatie bij moeders met een Afghaanse en Irakese achtergrond is vrij constant op een niveau van 800 kinderen per jaar. De geboorte van tweede generatie Somalische kinderen daalde flink in de jaren 2002–2006. Dit loopt simultaan met de daling van de immigratie en hoge emigratie van Somaliërs in die jaren (zie 1.2.1). Het aantal geboren kinderen van de tweede generatie met een Syrische achtergrond nam sterk toe na de flink toegenomen immigratie van Syriërs in 2013. In 2015 zijn bijna 700 kinderen geboren met een Syrische achtergrond.

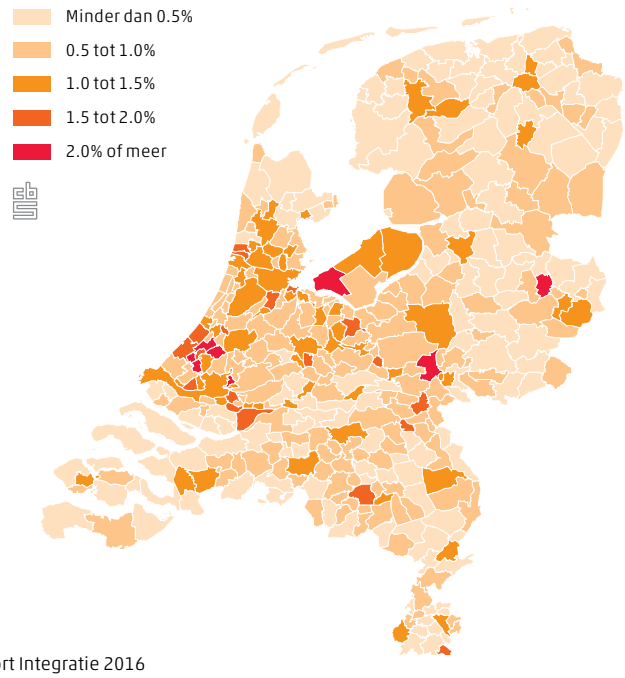
1.2.5 Tweede generatie geboren kinderen naar achtergrond van de moeder

Oudere vluchtelingengroepen wonen verspreid over Nederland

De vluchtelingengroepen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond wonen betrekkelijk verspreid over Nederland. Andere personen met een niet-westerse achtergrond wonen meer geconcentreerd in een aantal grotere steden (zie kaart 1.1.9). Gemeenten Delft, Zoetermeer en Almelo hebben het grootste aandeel uit de vluchtelingengroepen (meer dan 3 procent).

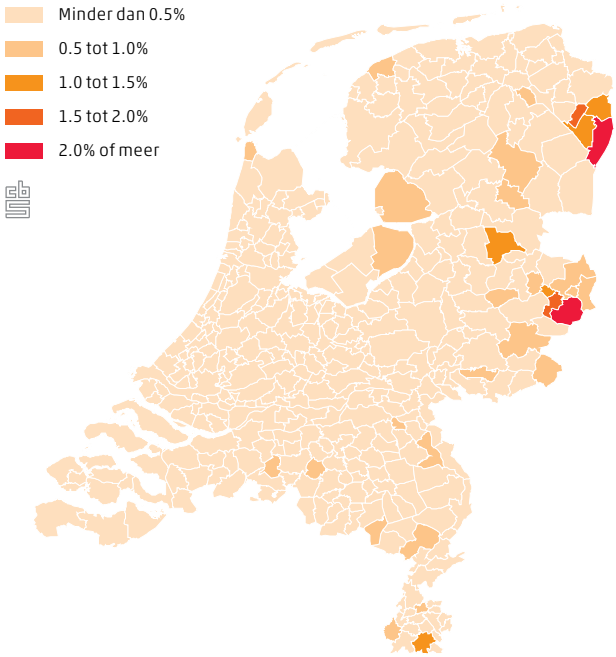
1.2.6 Aandeel personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse of Somalische achtergrond per gemeente, 1 januari 2016

Veel Syriërs in Twente

De nieuwere aanwas van vluchtelingen woont minder verspreid over Nederland. Zo hebben gemeenten Vlagtwedde (3,4 procent), Enschede (2,0 procent) en Hengelo (1,7 procent) naar verhouding een grote concentratie personen met een Syrische of Eritrese achtergrond. In Vlagtwedde is een groot asielzoekerscentrum gevestigd; dit verklaart een grote hoeveelheid recente vluchtelingen uit Syrië. De Twentse gemeenten Enschede en Hengelo bestaan voor een groot deel uit personen met een Syrische achtergrond die al langer in Nederland verblijven en niet recent als vluchteling zijn gekomen.

1.2.7 Aandeel personen uit Syrië en Eritrea per gemeente, 1 januari 2016

Grafieken in internetbijlage, vluchtelingen

B1.2.1 Immigratie naar geboorteland, vluchtelingengroepen, 1995–2015
B1.2.2 Emigratie naar geboorteland, vluchtelingengroepen, 1995–2015

1.3 Onderwijs

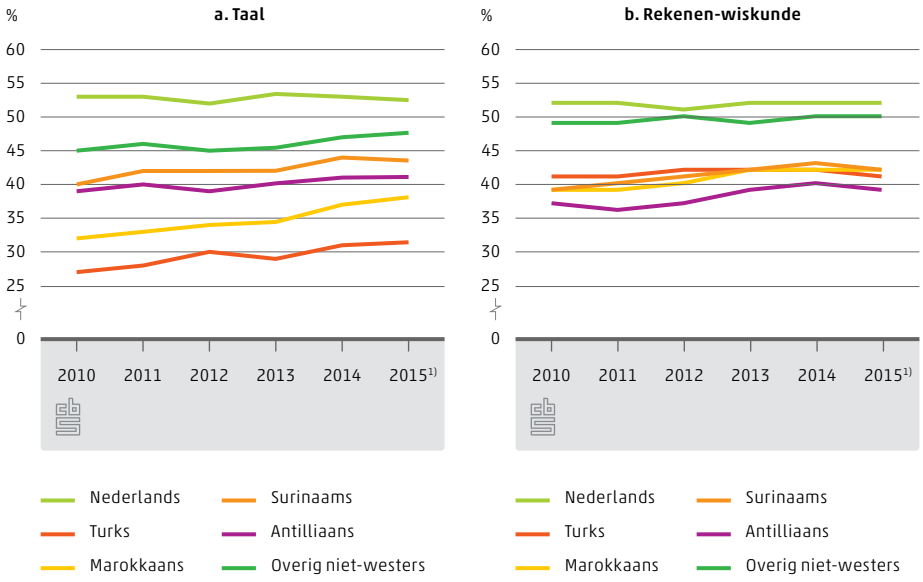
Onderwijs draagt niet alleen bij aan de culturele integratie van personen met een migratieachtergrond. Het leren van de taal is ook belangrijk voor de maatschappelijke en sociaaleconomische integratie. Het gevolgde onderwijs bepaalt voor een groot deel de kansen en mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Deze paragraaf beschrijft de situatie van personen met een niet-westerse achtergrond per fase van het onderwijs.

Meer moeite met taaltoets onder Turkse en Marokkaanse basisschoolleerlingen

De meeste leerlingen in het basisonderwijs maken in groep 8 van de basisschool de Centrale Eindtoets (voorheen Eindtoets Basisonderwijs van Cito[1)]). Leerlingen met een Nederlandse achtergrond halen daarbij gemiddeld betere resultaten dan leerlingen met een niet-westerse achtergrond. Turkse en Marokkaanse leerlingen hebben meer moeite met het onderdeel 'taal' dan leerlingen uit de andere herkomstgroepen. Bij hen thuis wordt veel vaker dan bij Surinaamse en Antilliaanse leerlingen geen Nederlands gesproken (Hartgers, 2012). Bij het onderdeel 'rekenen-wiskunde' is er weinig verschil tussen de leerlingen van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen onderling. Er is wel een duidelijk verschil tussen de vier grote herkomstgroepen enerzijds en leerlingen met een Nederlandse en overige niet-westerse achtergrond anderzijds.

[1)] Hoofdstuk 4 van dit Jaarrapport biedt een nadere analyse van resultaten op de Centrale Eindtoets.

1.3.1 Gemiddelde percentielscore op Centrale Eindtoets (voorheen Eindtoets Basisonderwijs van Cito) naar achtergrond

¹⁾ Vanaf 2015 de Centrale Eindtoets van het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Deze toets bouwt voort op de toets van Cito, maar is niet zonder meer te vergelijken met de Citotoets uit voorgaande jaren.

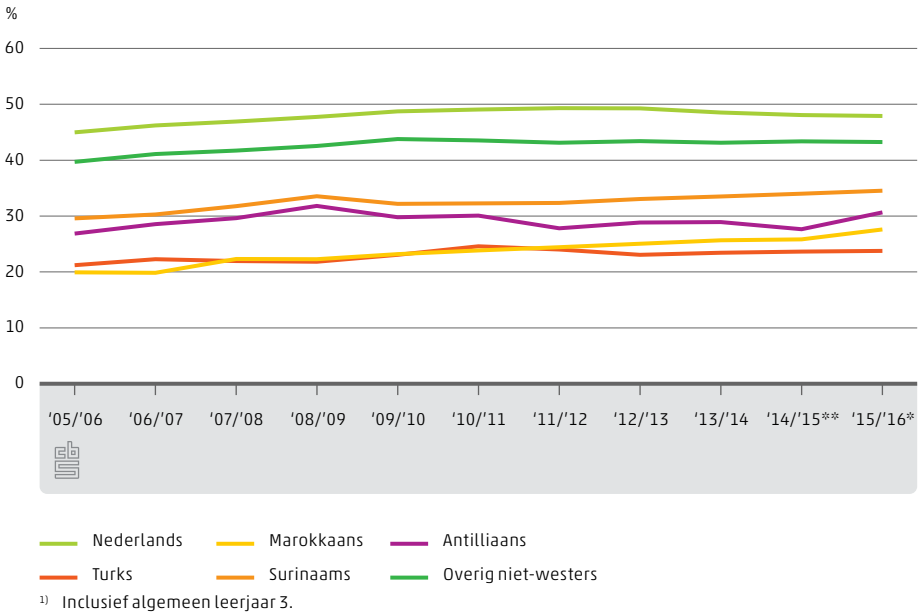
Meer leerlingen met migratieachtergrond naar havo/vwo

In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs hebben de meeste leerlingen hun definitieve keuze voor de te volgen onderwijssoort gemaakt. Leerlingen met een niet-westerse achtergrond gaan voornamelijk naar het vmbo, terwijl leerlingen met een Nederlandse achtergrond vrijwel even vaak naar vmbo als naar havo/vwo gaan. In schooljaar 2015/'16 was het verschil met leerlingen met een Nederlandse achtergrond het grootst bij leerlingen met een Turkse achtergrond. In dat jaar is het aandeel dat in havo/vwo zat onder leerlingen met een Turkse achtergrond 24 procent, terwijl dit bij leerlingen met een Nederlandse achtergrond 48 procent was. In de afgelopen tien jaar zijn de verschillen tussen leerlingen met een Nederlandse achtergrond en die met een niet-westerse achtergrond nauwelijks veranderd. Wel nam het aandeel leerlingen dat in het derde leerjaar in een havo/vwo-klas[2)] zat binnen alle herkomstgroepen langzaamaan toe. Onder zowel leerlingen met een Turkse achtergrond als onder leerlingen met een Nederlandse achtergrond bedroeg deze toename 3 procentpunten. Onder leerlingen met een Marokkaanse achtergrond was deze toename in de afgelopen tien jaar het grootst, van 20 procent in 2005/'06 tot 28 procent in 2015/'16.

[2)] Inclusief algemeen leerjaar 3.

De afstand van Marokkaanse leerlingen tot leerlingen met een Nederlandse achtergrond bedraagt nog steeds 20 procentpunt.

1.3.2 Aandeel leerlingen havo/vwo[1)] in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs naar achtergrond

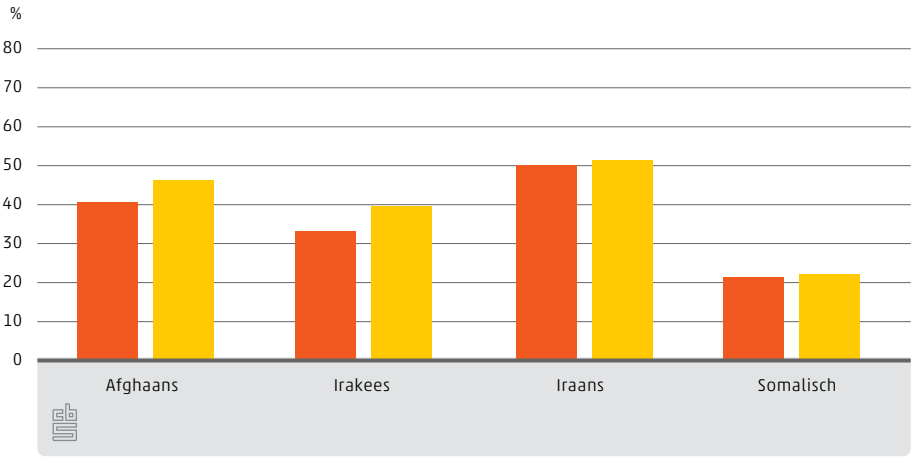

1) Inclusief algemeen leerjaar 3.

Leerlingen met Iraanse achtergrond vaakst naar havo/vwo

Tot de groep leerlingen met een overig niet-westerse achtergrond behoren ook leerlingen uit de vluchtelingengroepen. Onder hen kiezen leerlingen met een Iraanse achtergrond in het derde leerjaar vaker voor havo/vwo dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond in schooljaar 2015/'16. Meer dan de helft van de Iraanse leerlingen zat in een havo- of vwo-klas. Leerlingen met een Somalische achtergrond kiezen juist veel minder vaak voor havo/vwo: ruim één op de vijf kiest dit type opleiding. Dat is minder dan de helft van de leerlingen met een Nederlandse achtergrond.

1.3.3 Aandeel leerlingen havo/vwo[1)] in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs, vluchtelingengroepen, 2015/'16*

[1)] Inclusief algemeen leerjaar 3.

Niet-westerse leerlingen vaker op lagere niveaus van vmbo

Leerlingen met een Nederlandse en een overig niet-westerse achtergrond gaan ongeveer even vaak naar havo als naar vwo. Leerlingen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond gaan daarentegen vaker naar havo dan naar vwo. Onder leerlingen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond is dit zelfs bijna twee keer zo vaak. Zo gaat 15 procent van de Turkse leerlingen naar havo en 8 procent naar vwo. Van de leerlingen met een Marokkaanse achtergrond gaat 18 procent naar havo en 10 procent naar vwo. Daarnaast volgen binnen het vmbo leerlingen met een niet-westerse achtergrond relatief vaker de lagere niveaus dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond.

1.3.4 Voortgezet onderwijs; deelname leerjaar 3, naar achtergrond, 2015/'16*

	Nederlands	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Overig niet-westers
	%					
Vmbo-basisberoeps	9	24	22	18	23	15
Vmbo-kaderberoeps	14	22	19	19	20	15
Vmbo gemengd en theoretisch	29	30	31	29	26	27
Havo[1)]	25	15	18	21	18	23
Vwo	23	8	10	14	13	20

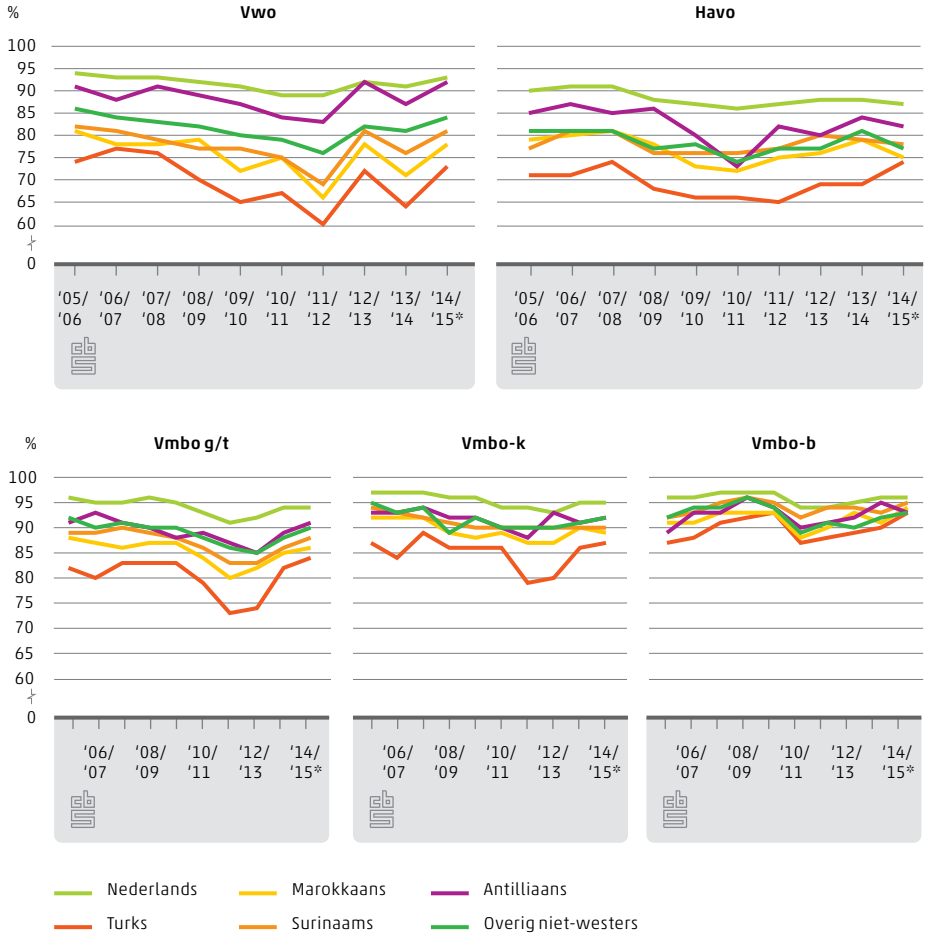
Bron: CBS.

[1)] Inclusief algemeen leerjaar 3.

Slagingspercentage niet-westerse achtergrond blijft achter

In alle onderwijssoorten slagen leerlingen met een Nederlandse achtergrond vaker voor hun examen dan leerlingen met een niet-westerse achtergrond. Leerlingen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond kiezen al het minst vaak voor havo/vwo, maar slagen ook minder vaak op deze niveaus. Zo slaagde 93 procent van de leerlingen met een Nederlandse achtergrond voor vwo en 87 procent voor havo in schooljaar 2014/'15. In datzelfde leerjaar slaagde 73 procent van de leerlingen met een Turkse achtergrond voor vwo en 74 procent voor havo, en 78 procent van de leerlingen met een Marokkaanse achtergrond voor vwo en 75 procent voor havo. Slagingspercentages liggen bij leerlingen met een Nederlandse achtergrond op alle niveaus rond of boven de 90 procent. Leerlingen met andere achtergronden hebben sinds schooljaar 2005/'06 dit slagingspercentage nooit weten te evenaren, de verschillen zijn in de gemeten perioden ook ongeveer constant.

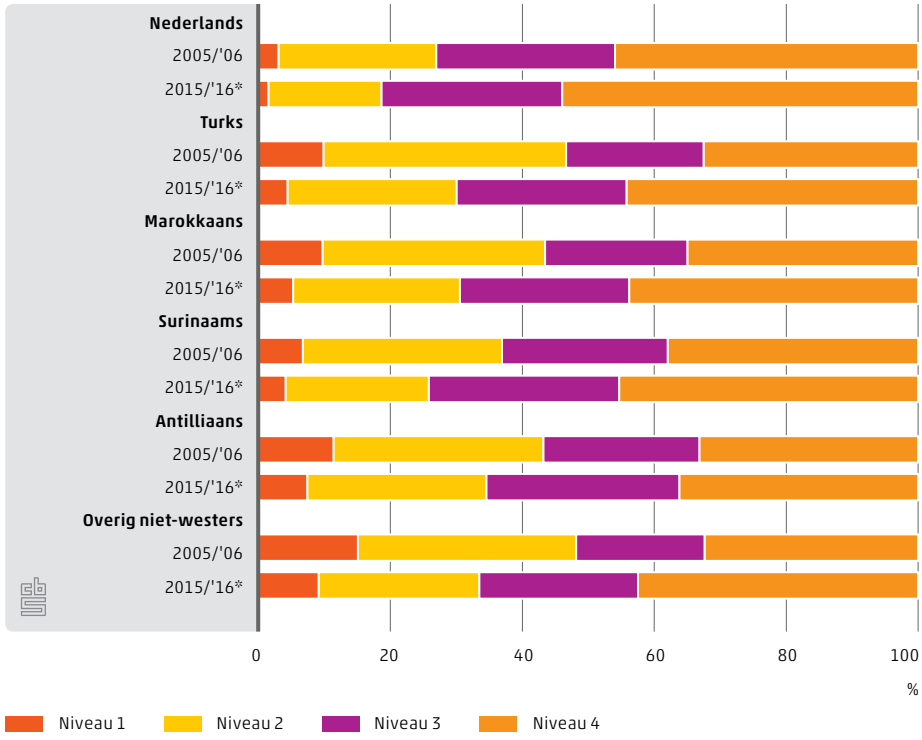
1.3.5 Voortgezet onderwijs, slagingspercentages, naar achtergrond, 2005/'06 - 2014/'15

Vooral stijging mbo-niveau onder niet-westerse achtergrond

Meer dan de helft van de leerlingen in het mbo met een niet-westerse achtergrond volgt de hoogste twee niveaus binnen het mbo. Mbo-leerlingen met een Surinaamse achtergrond volgen het vaakst de twee hoogste niveaus (74 procent), leerlingen met een Antilliaanse achtergrond het minst vaak (65 procent). Onder mbo-leerlingen met een Nederlandse achtergrond is dit 81 procent. In het schooljaar 2015/'16 zijn niet-westerse mbo-leerlingen in vergelijking met 2005/'06 vaker een hoger mbo-niveau gaan volgen. Bij leerlingen met een Turkse achtergrond heeft de grootste inhaalslag plaatsgevonden: sinds schooljaar 2005/'06 is het percentage dat de hoogste twee niveaus volgt met 17 procentpunten gestegen. Onder mbo-leerlingen met een Antilliaanse achtergrond nam dit met 9 procentpunten toe in 2005/'06–2015/'16. Dit is bijna evenveel als bij leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Onder hen neemt het aandeel leerlingen dat de hoogste twee niveaus volgt in deze periode met 8 procentpunten toe. Hoewel mbo-leerlingen met een Nederlandse achtergrond nog steeds vaker dan leerlingen met een niet-westerse achtergrond de hoogste niveaus van het mbo doorlopen, is het verschil het afgelopen decennium afgenomen.

1.3.6 Verdeling van mbo-deelnemers naar niveau en achtergrond

Economische studie is populair onder niet-westerse mbo-ers

Mbo-ers (mannen en vrouwen) met een niet-westerse achtergrond kiezen veel vaker dan mbo-ers met een Nederlandse achtergrond voor een studie in een economische richting. Zo kiest bijna de helft van de leerlingen met een Turkse, Marokkaanse en Surinaamse achtergrond voor een economische studie. Techniek is onder niet-westerse mbo-studenten juist minder in trek dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Leerlingen met een Marokkaanse achtergrond kiezen relatief het minst vaak voor een technische studie (16 procent). Onder leerlingen met een Nederlandse achtergrond is dit aandeel dubbel zo hoog.

1.3.7 Verdeling van mbo-deelnemers naar studierichting en achtergrond, 2015/'16*

	Nederlands	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Overig niet-westers
	%					
Mbo-sector[1)]						
Economie	30	46	46	47	39	42
Techniek	30	20	16	21	23	23
Zorg en Welzijn	32	30	33	29	32	28
Overig	8	3	4	4	6	6

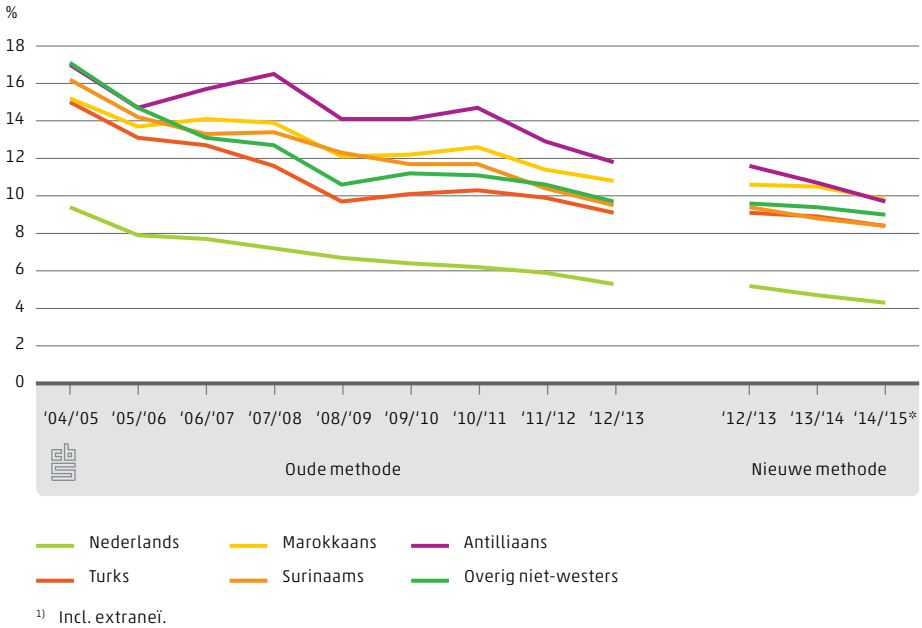
Bron: CBS.

[1)] Inclusief extraneï.

Laatste jaren grootste afname voortijdig schoolverlaters vanuit mbo onder Antilliaanse leerlingen

Een diploma op ten minste havo, vwo of mbo-niveau 2 geldt als startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. De kans op (duurzaam) werk is met een startkwalificatie beduidend groter dan zonder startkwalificatie. Leerlingen die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie worden aangeduid als voortijdig schoolverlaters. Het merendeel van deze uitval vindt plaats vanuit een mbo-opleiding. Personen met een niet-westerse achtergrond verlaten vaker voortijdig het onderwijs dan personen met een Nederlandse achtergrond. Zo verliet in schooljaar 2014/'15 9,8 procent van de Marokkaanse mbo-leerlingen (jonger dan 22 jaar) zonder startkwalificatie het onderwijs. Ook onder Antilliaanse mbo-leerlingen is met 9,7 procent het aandeel voortijdig schoolverlaters hoog in 2014/'15. In schooljaar 2012/'13 was dit echter nog hoger: 10,6 procent onder Marokkaanse mbo-leerlingen en 11,6 procent onder mbo-leerlingen met een Antilliaanse achtergrond. Onder leerlingen (jonger dan 22 jaar) met een Nederlandse achtergrond in het mbo is het aandeel voortijdig schoolverlaters in diezelfde periode afgenomen van 5,2 tot 4,3 procent. De afname van het aandeel voortijdig schoolverlaters onder leerlingen met een Antilliaanse achtergrond is daarmee iets sterker dan onder leerlingen met een Nederlandse achtergrond.

1.3.8 Voortijdig schoolverlaters vanuit mbo[1)], 22 jaar of jonger, naar achtergrond

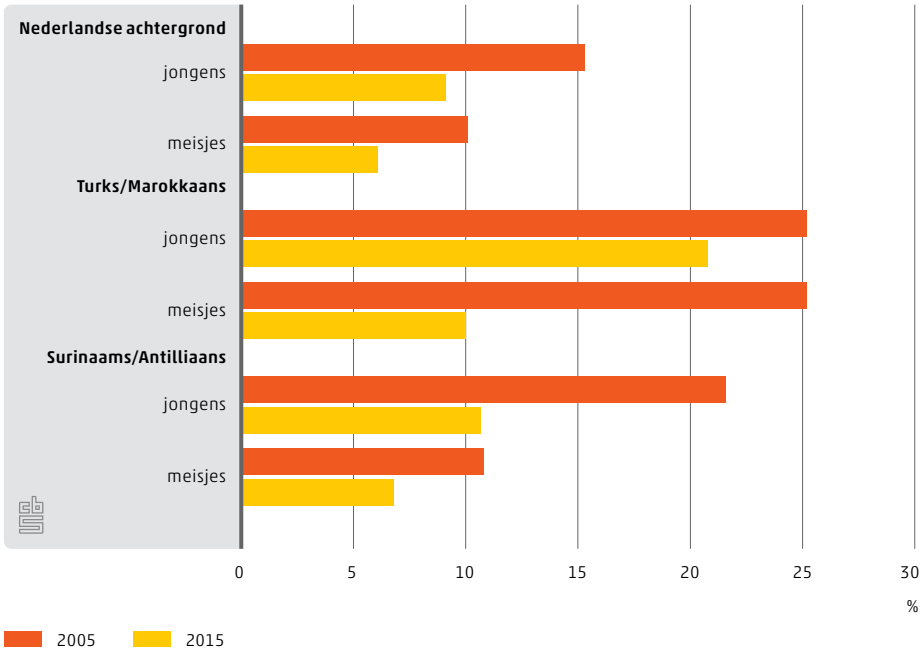

[1)] Incl. extraneï.

Vooral minder voortijdig schoolverlaters onder Turkse en Marokkaanse meisjes

De voorgaande alinea toont welk deel van de mbo-leerlingen in een schooljaar voortijdig uitvallen. Daarnaast is ook bekend hoeveel jongeren van 18 tot 25 jaar er in Nederland in totaal zonder startkwalificatie zijn, ongeacht het schooljaar waarin ze uitvielen. Daaruit blijkt dat er minder voortijdig schoolverlaters zijn onder meisjes dan onder jongens. Dit geldt vooral voor meisjes met een Turkse en Marokkaanse achtergrond: in 2015 had 10 procent van hen geen startkwalificatie. Zij zijn daarmee in 2015 half zo vaak voortijdig schoolverlater als jongens van deze achtergrond. Voor deze meisjes is met 15 procentpunten een sterke verbetering zichtbaar ten opzichte van 2005. Het ligt echter nog wel 4 procentpunten hoger dan bij meisjes met een Nederlandse achtergrond. Ook Surinaamse en Antilliaanse jongens hebben de afgelopen tien jaar een inhaalslag gemaakt: onder hen is het percentage voortijdig schoolverlaters met ruim tien procentpunten afgenomen. Zij verschillen daarmee nog 1,5 procentpunt van jongens met een Nederlandse achtergrond.

1.3.9 Aandeel voortijdig schoolverlaters, 18 tot 25 jaar

Deelname aan hoger onderwijs onder Turken stijgt

Meer dan de helft van de personen met een Nederlandse achtergrond ging in 2015/'16 naar het hoger onderwijs. Dit is ook het geval voor personen met een Antilliaanse en Surinaamse achtergrond en personen met een overig niet-westerse achtergrond. In het geval van Antilliaanse studenten gaat het vaak om personen die specifiek voor een studie naar Nederland zijn gekomen, de zogeheten studie-migranten. Personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond gaan minder vaak naar het hbo of wo; in 2015/'16 respectievelijk 39 en 40 procent. Door de jaren heen hebben personen met een Turkse achtergrond de grootste inhaalslag gemaakt. Hun deelname aan het hoger onderwijs steeg met 12 procentpunten, daar waar dat bij personen met een Nederlandse achtergrond en bij de totale groep met een niet-westerse achtergrond vier procentpunten bedroeg.

1.3.10 Gemiddeld instroompercentage in het hoger onderwijs[1)] naar herkomst en achtergrond

		Niet-westers				
	Nederlands	totaal	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%						
Mannen en vrouwen							
2003/'04	52	43	27	32	47	58	51
2011/'12	58	53	44	42	54	55	63
2013/'14	63	55	48	40	57	67	62
2014/'15	61	52	43	44	54	66	57
2015/'16	56	47	39	40	50	58	52

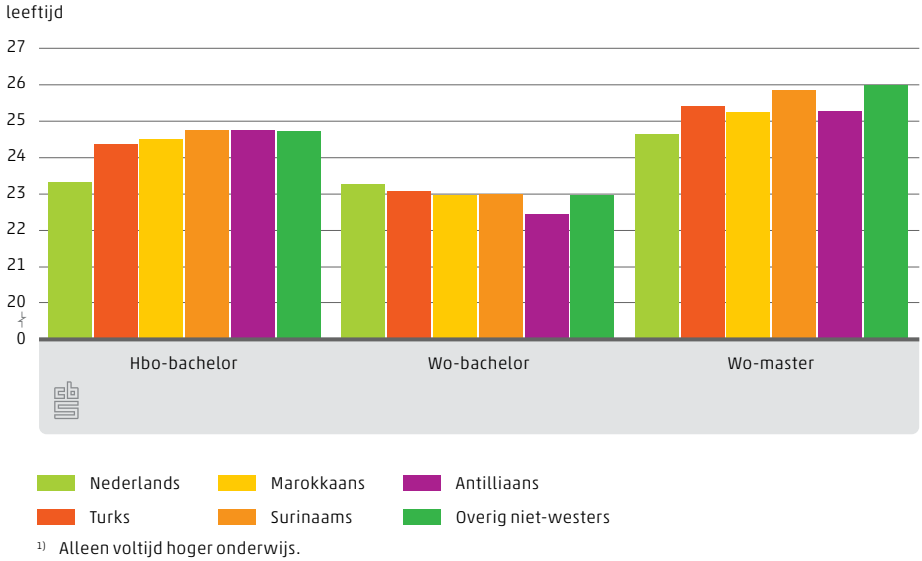
Bron: CBS, Onderwijsstatistieken.

1) Eerstejaars bachelors en doctoraal. Het betreft het aandeel personen per bevolkingsgroep dat in het hoger onderwijs stroomt, berekend op basis van de leeftijdgegevens van één jaar. Het is dus een fictief cohort.

Studenten met niet-westerse achtergrond ouder bij afstuderen

Studenten met een niet-westerse achtergrond zijn ouder dan studenten met een Nederlandse achtergrond als zij afstuderen voor een voltijdstudie in het hoger onderwijs. Het leeftijdsverschil met studenten met een Nederlandse achtergrond is het kleinst bij wo-bachelorstudenten met een Antilliaanse achtergrond en wo-master studenten met een Marokkaanse en Antilliaanse achtergrond. Bij deze groepen is het leeftijdsverschil met studenten met een Nederlandse achtergrond ongeveer een half jaar. Bij hbo-bachelor studenten met een Surinaamse, Antilliaanse en overige niet-westerse achtergrond is het leeftijdsverschil met studenten met een Nederlandse achtergrond het grootst. Dit verschil bedraagt bijna anderhalf jaar. Enerzijds komt dit leeftijdsverschil bij afstuderen door een gemiddeld langere studieduur (Hartgers, 2012). Anderzijds is bekend dat personen met een niet-westerse achtergrond in het voortgezet onderwijs en in het mbo vaker diploma's stapelen dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond (Hartgers, 2012). Bij doorstroom naar het hoger onderwijs zal ook dit de leeftijd bij afstuderen verhogen. Vrouwen studeren binnen alle herkomstgroepen op jongere leeftijd af dan mannen.

1.3.11 Gemiddelde leeftijd bij behalen diploma hoger onderwijs naar soort diploma[1)] en achtergrond, 2014/'15

1) Alleen voltijd hoger onderwijs.

Economische studie is populair onder niet-westerse studenten

Evenals in het mbo (figuur 1.3.7), kiezen niet-westerse studenten in het wetenschappelijk onderwijs (zowel mannen als vrouwen) vaker dan studenten met een Nederlandse achtergrond voor een studie in een economische richting. Zo studeert 26 procent van de studenten met een Nederlandse achtergrond economie en recht. Onder personen met een niet-westerse achtergrond varieert dit van 33 procent bij studenten met een Antilliaanse achtergrond tot 44 procent bij studenten met een Marokkaanse achtergrond. Ook kiezen vooral personen met een Marokkaanse achtergrond iets vaker voor een studie binnen de gezondheidszorg. Het aandeel studenten met een studie binnen de gezondheidszorg ligt onder personen met een Marokkaanse achtergrond op 26 procent, terwijl dit onder personen met een Nederlandse achtergrond 19 procent is. Vooral vrouwen – zowel met een Nederlandse als een niet-westerse achtergrond – kiezen voor een studie binnen de gezondheidszorg.

1.3.12 Verdeling van studenten in het hoger onderwijs naar studierichting en achtergrond, 2014/'15*

	Nederlands	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	Overig niet-westers
	%					
Hoger onderwijs (hbo/wo)						
Economie en recht[1)]	26	44	42	39	33	37
Natuurwetenschappen en techniek	17	12	9	13	16	20
Gezondheid en welzijn	19	19	26	20	21	18
Overig	39	25	23	27	30	26

Bron: CBS.

1) Omvat ISCED niveaus economie, bedrijfskunde en administratie en rechten.

Grafieken en tabellen in internetbijlage, onderwijs

B1.3.1 Gemiddelde percentielscore op de Centrale Eindtoets naar achtergrond en geslacht, 2015

B1.3.2 Voortgezet onderwijs; deelname leerjaar 3 naar achtergrond, onderwijssoort en geslacht, 2015/'16*

B1.3.3 Voortgezet onderwijs, slagingspercentages 2005/'06–2014/'15 naar achtergrond en geslacht

B1.3.4 Verdeling van mbo-deelnemers naar studierichting, 2015/'16* naar achtergrond en geslacht

B1.3.5 Gemiddeld instroompercentage in het hoger onderwijs, 2011/'12–2015/'16 naar achtergrond, geslacht en onderwijstype

B1.3.6 Gemiddelde leeftijd bij behalen diploma hoger onderwijs naar soort diploma, 2014/'15, mannen

B1.3.7 Gemiddelde leeftijd bij behalen diploma hoger onderwijs naar soort diploma, 2014/'15, vrouwen

B1.3.8 Verdeling van studenten in het hoger onderwijs naar studierichting, 2014/'15* naar achtergrond en geslacht

1.4 Arbeid

Het verrichten van betaalde arbeid stelt mensen in staat om in hun dagelijks onderhoud te voorzien. Het is daarnaast ook een belangrijke vorm van participatie in de samenleving. Werk kan personen met een migratieachtergrond helpen bij hun integratie in de Nederlandse samenleving.

Economische crisis treft personen met niet-westerse achtergrond harder

Personen met een niet-westerse achtergrond hebben minder vaak werk (behoren minder vaak tot de werkzame beroepsbevolking) dan personen met een Nederlandse of nieuwe EU-achtergrond. Begin 2016 had 67 procent van de personen met Nederlandse, 55 procent van de personen met Turkse en 52 procent van de personen met Marokkaanse achtergrond werk. Tussen 2009 en 2016 is de arbeidsparticipatie van personen met een achtergrond in alle vier de grootste niet-westerse herkomstgroepen sterker gedaald dan die van personen met een Nederlandse achtergrond. Daarmee hebben de economische omstandigheden van de afgelopen jaren voor hen meer gevolgen gehad. De daling in arbeidsparticipatie was het sterkst bij personen met een Surinaamse achtergrond (6,3 procentpunten tussen 2009 en 2016) en Antilliaanse achtergrond (5,1 procentpunten tussen 2009 en 2016). Bij personen met een Nederlandse achtergrond was de daling in arbeidsparticipatie in deze periode 2,4 procentpunten.

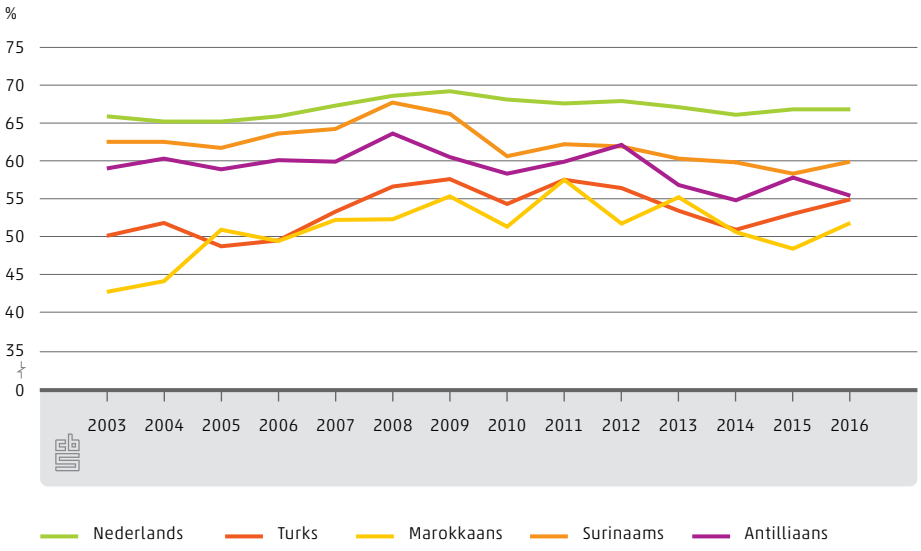
Surinaamse en Antilliaanse vrouwen relatief vaak werkzaam

Van vrouwen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond heeft ruim de helft werk. Dat is vaker dan bij Turkse en Marokkaanse vrouwen, van wie respectievelijk 45 en 42 procent werkzaam is. Vrouwen met een Nederlandse achtergrond zijn met 63 procent nog iets vaker werkzaam dan vrouwen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond. Het verschil in arbeidsdeelname van mannen uit deze groepen is veel kleiner.

Een hogere opleiding vergroot de kansen op werk. Zo heeft ongeveer drie kwart van de personen met een niet-westerse achtergrond met een diploma in het hoger onderwijs werk, tegenover 35 procent van hen met alleen basisonderwijs.

De niet-westerse tweede generatie werkt vaker dan de eerste generatie. Personen met een overig niet-westerse achtergrond van de tweede generatie werken zelfs bijna net zo vaak als personen met een Nederlandse achtergrond. Bij de leeftijdsgroep van 25 tot 44 jaar bedroeg het verschil tussen de tweede en de eerste generatie 11 procentpunten in 2015. Het verschil tussen de tweede generatie en personen met een Nederlandse achtergrond in deze leeftijdsgroep bedroeg in 2015 16 procentpunten.

1.4.1 Netto arbeidsparticipatie naar achtergrond, eerste kwartaal

1.4.2 Netto arbeidsparticipatie naar achtergrond en achtergrondkenmerken, 2015

			waar-onder		waarvan				
	Neder-lands	Westers	nieuwe EU	Niet-westers	Turks	Marok-kaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%								
Totaal	67	63	65	55	54	50	60	57	56
Geslacht									
Man	72	69	76	63	63	57	64	63	64
Vrouw	63	58	58	48	45	42	57	51	48
Leeftijd									
15 tot 25 jaar	65	51	48	46	47	47	49	37	45
25 tot 45 jaar	88	79	76	64	65	54	74	70	63
45 tot 75 jaar	56	55	52	50	43	42	53	56	53
Generatie									
Eerste		62	67	53	53	48	58	53	54
waaronder 25 tot 45 jaar		76	76	60	63	51	74	66	59
Tweede		64	58	59	56	53	64	64	61
waaronder 25 tot 45 jaar		83	.	71	67	60	74	75	83
Onderwijsniveau									
Basisonderwijs	36	38	.	35	34	32	36	.	38
Vmbo	52	50	50	49	50	45	50	44	50
Havo, vwo, mbo	71	64	71	60	64	59	63	54	58
Hbo, wo	81	77	72	76	75	73	83	83	73

Bron: CBS.

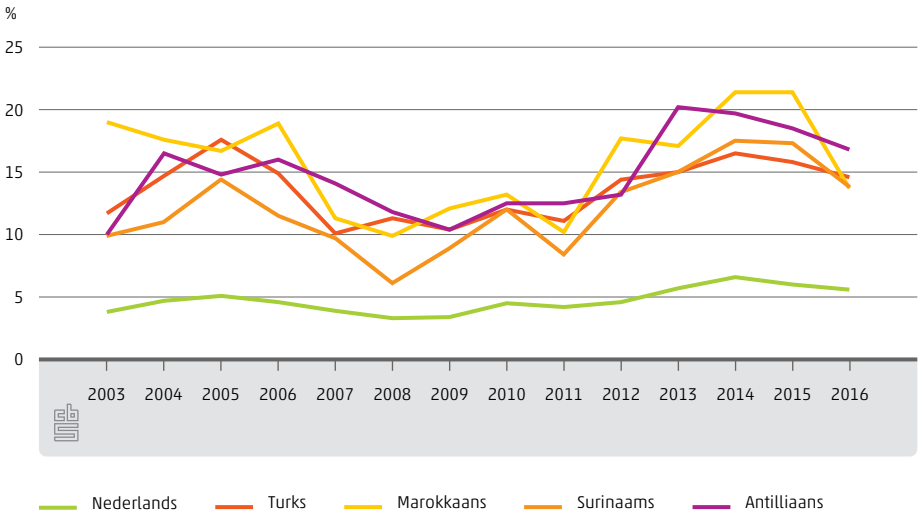
Personen met een niet-westerse achtergrond in 2015 drie keer vaker werkloos dan Nederlanders

Personen met een niet-westerse achtergrond waren in 2015 bijna drie keer zo vaak werkloos als personen met een Nederlandse achtergrond en anderhalf keer zo vaak als personen met een achtergrond uit de nieuwe EU. Ten opzichte van 2008 is de werkloosheid flink gestegen. Dit geldt het sterkst voor personen met een Surinaamse achtergrond. Begin 2016 zat 14 procent van hen zonder werk en daarmee lag het aandeel werklozen in deze groep ruim twee keer zo hoog als in 2008. Wel is er begin 2016 sprake van een afname in de werkloosheid ten opzichte van het eerste kwartaal van 2015. De werkloosheid onder Surinamers nam tussen 2008 en 2015 met 11,2 procentpunten relatief sterk toe. In 2016 nam de werkloosheid onder personen met een Surinaamse achtergrond weer met 3,5 procentpunten af. Bij personen met een Nederlandse achtergrond was de werkloosheid tussen 2008 en 2015 met 2,7 procentpunten toegenomen, en nam in 2016 af met 0,4 procentpunten. Ook onder de andere herkomstgroepen is de werkloosheid tussen 2008 en 2015 toegenomen en in 2016 weer afgenomen. Bij personen met een Turkse achtergrond steeg de werkloosheid minder sterk, van 11 procent in 2008 tot 16 procent in 2015, om in 2016 te dalen naar 15 procent. Personen met een Marokkaanse en Surinaamse achtergrond kenden begin 2016 een iets lagere werkloosheid dan de andere niet-westerse herkomstgroepen. Van hen was bijna een op de zeven personen werkloos.

Lagere werkloosheid bij hogere opleiding

Binnen de nieuwe EU waren in 2015 vrouwen (14 procent) bijna twee keer zo vaak werkloos als mannen (8 procent). Onder personen met een Nederlandse of niet-westerse achtergrond zijn vrouwen eveneens vaker werkloos, maar in mindere mate dan bij de nieuwe EU. Hoger opgeleiden met een niet-westerse achtergrond zijn met 8 procent werklozen minder dan half zo vaak werkloos als lager opgeleiden met een niet-westerse achtergrond (20 procent). Wel zijn hoger opgeleiden met een niet-westerse achtergrond nog steeds twee tot drie keer vaker werkloos dan hoger opgeleiden met een Nederlandse achtergrond (3 procent).

1.4.3 Werkloosheid naar achtergrond, eerste kwartaal

1.4.4 Werkloze beroepsbevolking naar achtergrond en achtergrondkenmerken, 2015

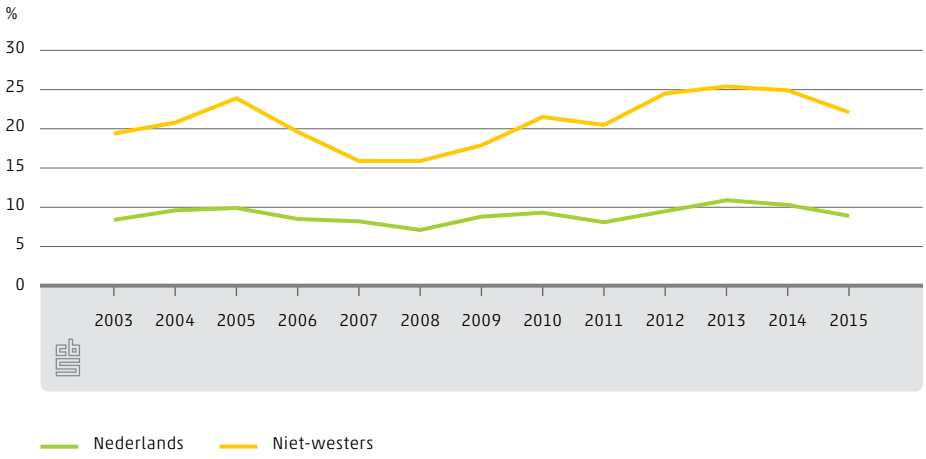
			waar-onder		waarvan				
	Neder-lands	Westers	nieuwe EU	Niet-westers	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%								
Totaal	6	9	11	15	14	18	15	17	14
Geslacht									
Man	5	8	8	14	13	18	14	14	13
Vrouw	6	9	14	17	16	19	15	20	16
Leeftijd									
15 tot 25 jaar	9	15	.	22	23	23	19	.	22
25 tot 45 jaar	4	7	9	14	12	18	13	15	12
45 tot 75 jaar	6	8	11	13	9	13	14	15	13
Generatie									
Eerste		10	11	14	11	16	13	18	15
Tweede		8	11	17	18	22	16	15	12
Onderwijsniveau									
Basisonderwijs	13	16	.	20	19	23	.	.	18
Vmbo	8	13	18	20	18	23	20	22	19
Havo, vwo, mbo	6	10	10	16	13	17	15	22	15
Hbo, wo	3	5	7	8	8	12	6	8	8

Bron: CBS.

Ruim een op de vijf niet-westerse jongeren is werkloos

Binnen de Turkse, Marokkaanse en Surinaamse herkomstgroepen is de tweede generatie vaker werkloos dan de eerste generatie. Dit heeft onder andere te maken met hun gemiddeld lagere leeftijd. Van de personen met een niet-westerse achtergrond boven de 25 is in 2015 ongeveer 13 procent werkloos, onder 15- tot 25-jarigen is dat 22 procent. De niet-westerse jongeren zijn daarmee vaker werkloos dan jongeren met een Nederlandse achtergrond, van wie in 2015 9 procent werkloos was. Sinds 2008 is de werkloosheid onder niet-westerse jongeren sterker gestegen dan onder jongeren met een Nederlandse achtergrond. In 2007 was het verschil tussen hen het kleinst, toen was 8 procent van de jongeren met een Nederlandse achtergrond werkloos, tegenover 16 procent van de niet-westerse jongeren. In de jaren daarna liep dit verschil op en was in 2012 bijna twee keer zo groot als in 2007. Daarna nam het verschil enigszins af, maar nog steeds is de werkloosheid onder jongeren met een niet-westerse achtergrond veel groter dan onder jongeren met een Nederlandse achtergrond.

1.4.5 Werkloosheid naar achtergrond, 15 tot 25 jaar

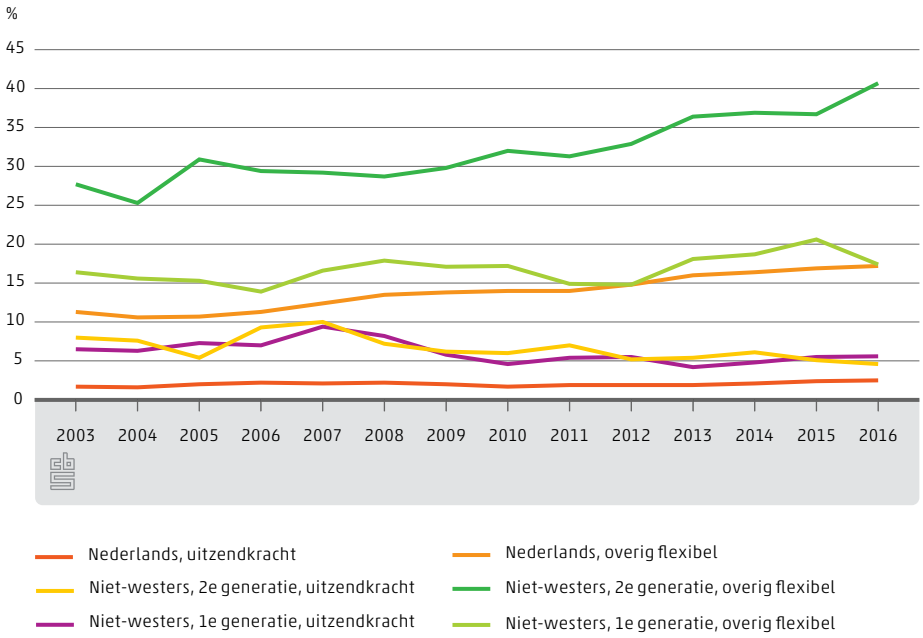

Een derde van de werkenden met niet-westerse achtergrond heeft een flexibel contract

Personen met een Nederlandse achtergrond hebben vaker een vaste arbeidsrelatie dan personen met een niet-westerse achtergrond. Dit geeft aan dat personen met een niet-westerse achtergrond vaker in een onzekere arbeidspositie verkeren. Degenen met een flexibele arbeidsrelatie verliezen immers vaak als eerste hun baan als het economisch slechter gaat. In het eerste kwartaal van 2016 had 31 procent van de werkzame personen met een niet-westerse achtergrond

een flexibele arbeidsrelatie, tegenover 20 procent van de werkzame personen met een Nederlandse achtergrond. Binnen de niet-westerse herkomstgroep heeft de tweede generatie vaker een flexibel contract dan de eerste generatie. Een verklaring hiervoor is dat zich onder de tweede generatie meer starters op de arbeidsmarkt bevinden, die hun eerste baan met een tijdelijk contract beginnen. Het verdiepende hoofdstuk 2 in dit Jaarrapport besteedt nader aandacht aan de flexibele schil.

1.4.6 Werkzame beroepsbevolking met flexibele arbeidsrelatie naar achtergrond, eerste kwartaal

Grafieken in internetbijlage, arbeid

B1.4.1 Werkloosheid eerste generatie, eerste kwartaal, 2003–2016

B1.4.2 Werkloosheid tweede generatie, eerste kwartaal, 2003–2016

B1.4.3 Werkloosheid, 15 tot 25 jaar, niet-westerse achtergrond, 2003–2015

1.5 Uitkeringen

Werken bevordert (maatschappelijke) integratie. Personen met een niet-westerse achtergrond hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt dan personen met een Nederlandse achtergrond en zijn daardoor eerder afhankelijk van een uitkering.

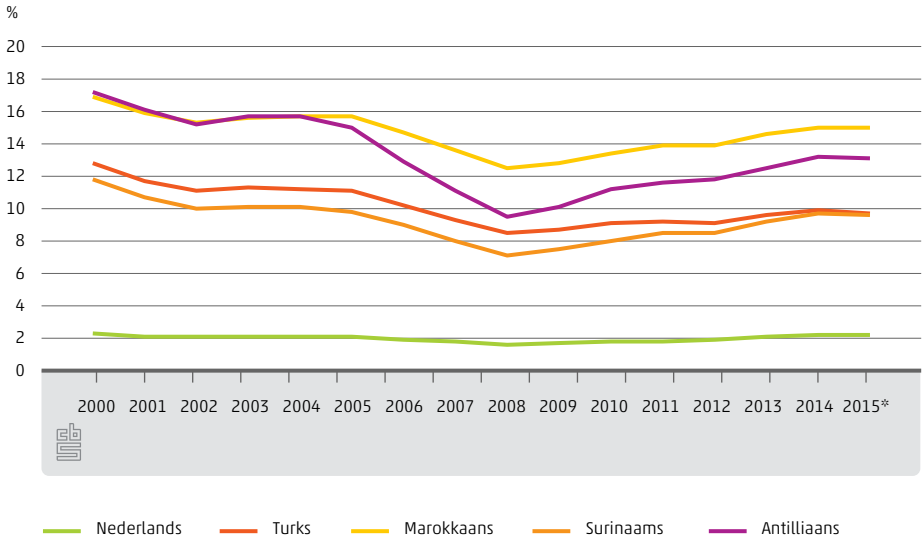
Bijstand in 2015 gestabiliseerd

Zowel voor personen met een Nederlandse als met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond is de bijstandsafhankelijkheid in 2015 gestabiliseerd. Door de slechte economische omstandigheden was de bijstandsafhankelijkheid voor deze herkomstgroepen sinds 2008 toegenomen. Personen met een Turkse (9,7 procent), Marokkaanse (15,0 procent), Surinaamse (9,6 procent), Antilliaanse (13,1 procent) of overige niet-westerse achtergrond (17,4 procent) zijn in 2015 nog steeds afhankelijker van bijstand dan personen met een Nederlandse achtergrond (2,2 procent). Het percentage personen met een bijstandsuitkering onder personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond is sinds de eeuwwisseling gedaald en laat na 2008 weer een stijging zien. De bijstandsafhankelijkheid van personen met een Nederlandse achtergrond bleef daarentegen betrekkelijk constant rond de 2 procent.

Grote verschillen tussen de generaties

Er zijn grote verschillen in bijstandsafhankelijkheid tussen generaties. In 2015 had van de niet-westerse tweede generatie 5,4 procent een bijstandsuitkering. Dat is veel minder dan de 18,0 procent van eerste generatie.

1.5.1 Aandeel personen met een bijstanduitkering naar achtergrond, 15 jaar tot AOW-leeftijd, laatste vrijdag van september

1.5.2 Personen met een bijstandsuitkering naar achtergrondkenmerken, 15 jaar tot AOW-leeftijd, laatste vrijdag van september 2015*

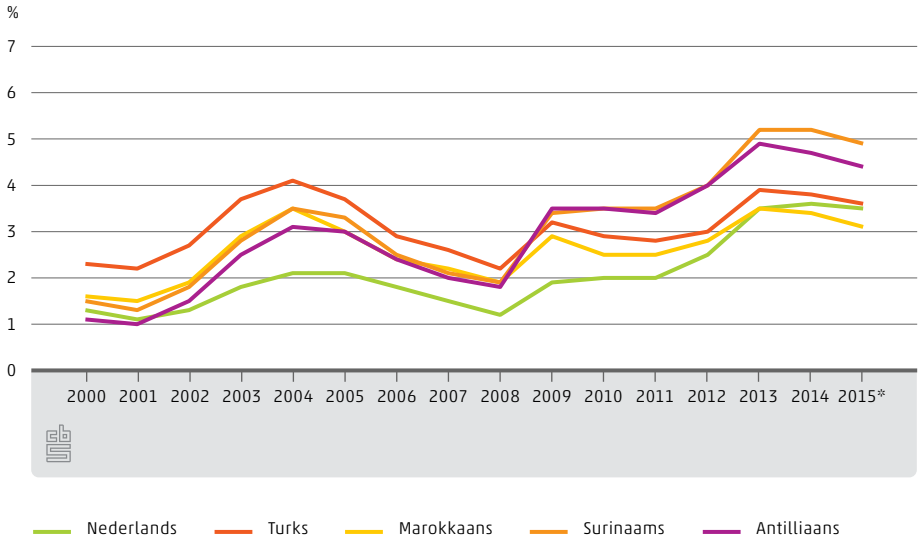
				waarvan				
	Neder-lands	**Westers**	**Niet-westers**	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%							
Totaal	2,2	4,1	13,8	9,7	15,0	9,6	13,1	17,4
Geslacht								
Man	1,9	3,3	12,5	7,8	13,7	8,2	10,9	16,6
Vrouw	2,6	4,8	15,1	11,8	16,4	10,8	15,4	18,1
Leeftijd								
15 tot 25 jaar	0,7	0,9	3,6	1,5	2,9	2,3	2,9	5,7
25 tot 45 jaar	2,5	3,7	14,9	10,1	16,2	10,8	15,3	18,2
45 jaar tot AOW-leeftijd	2,6	5,8	20,1	16,2	24,5	12,0	19,1	25,8
Generatie								
Eerste generatie		4,6	18,0	13,5	20,6	11,7	17,3	21,0
Tweede generatie		3,5	5,4	4,7	7,5	6,8	5,0	2,6

Bron: CBS.

Daling werkloosheidsuitkeringen bij personen met niet-westerse achtergrond

De afgelopen drie jaar ligt, na een jarenlange stijging, het percentage personen met een werkloosheidsuitkering onder personen met een Nederlandse achtergrond rond de 3,5 procent. Tegelijkertijd daalde onder de vier grootste herkomstgroepen het aandeel met enkele tienden van procentpunten. Desondanks hebben vooral personen met een Surinaamse en Antilliaanse achtergrond nog steeds vaker dan personen met een Nederlandse achtergrond een werkloosheidsuitkering. Personen met een Surinaamse achtergrond hadden in 2015 het vaakst een werkloosheidsuitkering (4,9 procent). Van de personen met een Marokkaanse achtergrond had in dat jaar 3,1 procent een werkloosheidsuitkering. Dit aandeel is lager dan onder personen met een Nederlandse achtergrond. De niet-westerse tweede generatie heeft minder vaak een werkloosheidsuitkering dan de eerste generatie. Bij personen met een westerse achtergrond is het aandeel personen met een werkloosheidsuitkering van eerste en tweede generatie nagenoeg gelijk.

1.5.3 Aandeel personen met een werkloosheidsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, naar achtergrond, laatste vrijdag van september

1.5.4 Personen met een werkloosheidsuitkering naar achtergrond en achtergrondkenmerken, 15 jaar tot AOW-leeftijd, laatste vrijdag van september 2015*

				waarvan				
	Nederlands	**Westers**	**Niet-westers**	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%							
Totaal	3,5	4,0	3,4	3,6	3,1	4,9	4,4	2,7
Geslacht								
Man	3,4	3,9	3,7	4,1	3,6	4,8	4,4	3,0
Vrouw	3,7	4,1	3,2	3,0	2,6	5,0	4,3	2,4
Leeftijd								
15 tot 25 jaar	0,8	0,8	0,9	1,2	1,2	1,0	0,7	0,5
25 tot 45 jaar	3,3	3,7	3,7	4,4	3,8	5,2	4,5	2,6
45 jaar tot AOW-leeftijd	4,8	5,5	5,1	4,3	3,5	6,6	7,5	4,6
Generatie								
Eerste generatie		3,9	3,8	4,1	3,4	6,0	5,2	2,9
Tweede generatie		4,1	2,7	2,8	2,6	3,5	2,8	1,8

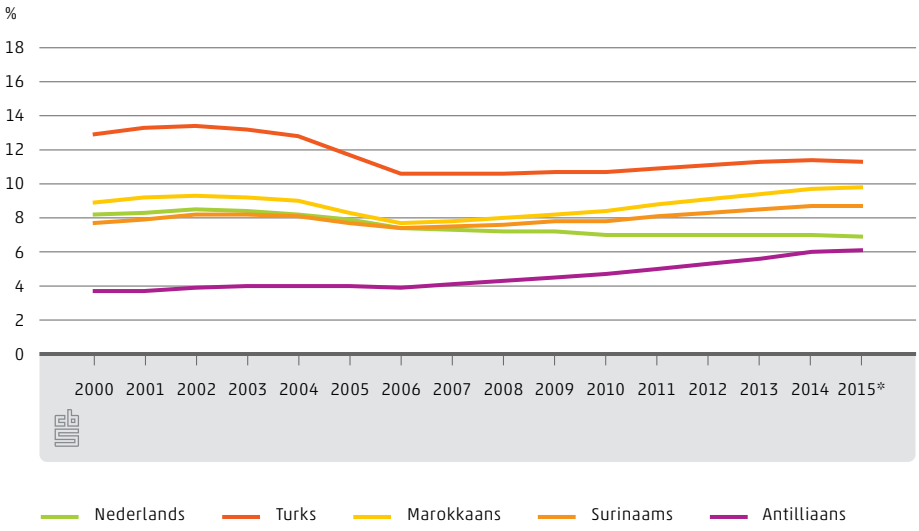
Bron: CBS.

Arbeidsongeschiktheid onder personen met niet-westerse achtergrond neemt licht toe

Onder personen met een Nederlandse achtergrond neemt het aandeel arbeidsongeschiktheidsuitkeringen al jaren langzaam af en kwam in 2015 uit op 6,9 procent. Personen met een Antilliaanse (6,1 procent) en overig niet-westerse (3,5 procent) achtergrond hadden in 2015 minder vaak een arbeidsongeschiktheidsuitkering dan personen met een Nederlandse achtergrond. Personen met een Turkse (11,3 procent), Marokkaanse (9,8 procent) en Surinaamse achtergrond (8,7 procent) hadden dit juist vaker.

Van de niet-westerse personen van de tweede generatie had in 2015 gemiddeld 5,4 procent een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Dat aandeel ligt daarmee lager dan onder personen met een Nederlandse achtergrond. Van de eerste generatie niet-westerse personen had 8,1 procent een arbeidsongeschiktheidsuitkering in 2015. Het verschil tussen de eerste en tweede generatie is vooral groot bij Turken, Marokkanen en Surinamers.

1.5.5 Aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, naar achtergrond, laatste vrijdag van september

1.5.6 Personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar achtergrondkenmerken, 15 jaar tot AOW-leeftijd, laatste vrijdag van september 2015*

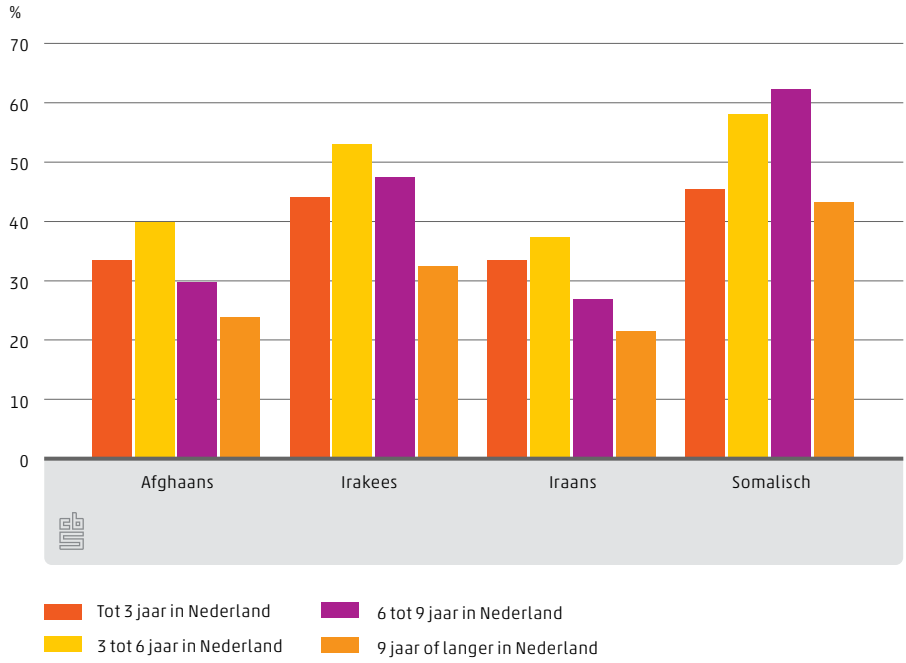
				waarvan				
	Nederlands	**Westers**	**Niet-westers**	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%							
Totaal	6,9	5,7	7,2	11,3	9,8	8,7	6,1	3,5
Geslacht								
Man	6,8	5,6	7,5	10,5	11,4	8,3	6,3	3,9
Vrouw	6,9	5,7	7,0	12,2	8,2	9,1	5,8	3,0
Leeftijd								
15 tot 25 jaar	3,0	2,2	3,2	3,4	3,6	3,8	4,6	2,3
25 tot 45 jaar	5,1	3,3	5,4	7,9	8,8	6,2	5,2	2,4
45 jaar tot AOW-leeftijd	9,8	9,6	13,3	24,0	17,7	13,8	8,8	6,4
Generatie								
Eerste generatie		3,8	8,1	15,4	12,6	11,0	6,3	3,4
Tweede generatie		7,6	5,4	6,0	6,1	5,7	5,6	3,7

Bron: CBS.

Vaak bijstand voor personen uit de vluchtelingengroepen

Vluchtelingen zijn na aankomst in Nederland relatief vaak afhankelijk van een bijstandsuitkering. Bij een verblijfsduur in Nederland van negen jaar of langer hebben immigranten uit Afghanistan (23,9 procent), Irak (32,4 procent), Iran (21,4 procent) of Somalië (43,2 procent) veel vaker een bijstandsuitkering dan personen met een Nederlandse achtergrond (2,2 procent) en immigranten uit de vier grote niet-westerse herkomstgroepen.

1.5.7 Aandeel personen met een bijstandsuitkering naar verblijfsduur in Nederland, vluchtelingengroepen, eerste generatie, 15 jaar tot AOW-leeftijd, september 2015*

Minder werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering voor personen uit vluchtelingengroepen

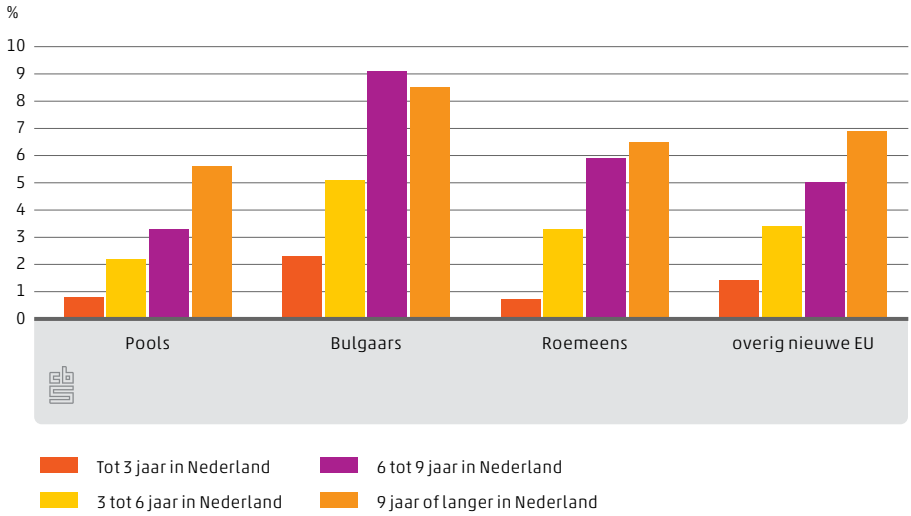
Onder vluchtelingen die nog geen drie jaar in Nederland verblijven ligt het percentage met een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering rond 1 procent. Onder vluchtelingen die negen jaar of langer in Nederland verblijven, varieert het percentage met een werkloosheidsuitkering van 2,6 procent onder Afghanen tot 4,2 procent onder Iraniërs. Het percentage met een arbeidsongeschiktheidsuitkering varieert van 3,3 procent onder Afghanen tot 7,9 procent onder Iraniërs die al negen jaar of langer in Nederland verblijven. Hiermee is het aandeel personen uit de vluchtelingengroepen met een werkloosheids-

of arbeidsongeschiktheidsuitkering lager dan het aandeel bij personen met een Nederlandse of niet-westerse achtergrond. Dit komt mede doordat de arbeidsdeelname van vluchtelingen laag is en zij daardoor minder beroep doen op deze uitkeringen. En net als de arbeidsdeelname van de vluchtelingengroepen, neemt ook het aandeel werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering van deze groepen toe met de verblijfsduur in Nederland.

Weinig bijstand voor recente immigranten uit nieuwe EU

Anders dan vluchtelingen die nog maar kort in Nederland verblijven, doen recente immigranten uit de nieuwe EU (korter dan drie jaar in Nederland) nauwelijks een beroep op de bijstand (1,1 procent). De bijstandsafhankelijkheid van deze groepen neemt wel toe met de verblijfsduur in Nederland: tot 6,2 procent bij een verblijf van negen jaar of langer in Nederland. Maar ook bij degenen die al voor de toetreding van deze landen tot de EU in Nederland woonden, is de bijstandsafhankelijkheid lager dan onder personen met een niet-westerse achtergrond.

1.5.8 Aandeel personen met een bijstandsuitkering naar verblijfsduur in Nederland, nieuwe EU, eerste generatie, 15 jaar tot AOW-leeftijd, september 2015*

Grafieken en tabellen in internetbijlage, uitkeringen

B1.5.1 Aandeel personen met een bijstandsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, eerste generatie, laatste vrijdag van september, 2000–2015*

B1.5.2 Aandeel personen met een bijstandsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, tweede generatie, laatste vrijdag van september, 2000–2015*

B1.5.3 Aandeel personen met een werkloosheidsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, eerste generatie, laatste vrijdag van september, 2000–2015*

B1.5.4 Aandeel personen met een werkloosheidsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, tweede generatie, laatste vrijdag van september, 2000–2015*

B1.5.5 Aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, eerste generatie, laatste vrijdag van september, 2000–2015*

B1.5.6 Aandeel personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, 15 jaar tot AOW-leeftijd, tweede generatie, laatste vrijdag van september, 2000–2015*

B1.5.7 Personen met een uitkering, vluchtelingengroepen, 15 jaar tot AOW-leeftijd, eerste generatie, laatste vrijdag van september 2015*

B1.5.8 Personen met een uitkering, nieuwe EU, 15 jaar tot AOW-leeftijd, eerste generatie, laatste vrijdag van september 2015*

1.6 Inkomen

In voorgaande paragrafen werd duidelijk dat personen met een niet-westerse achtergrond minder vaak werk en vaker een uitkering hebben dan personen met een Nederlandse achtergrond. Deze paragraaf gaat na wat dit betekent voor hun inkomens en hun economische zelfstandigheid.

Inkomens voor alle achtergronden weer gestegen

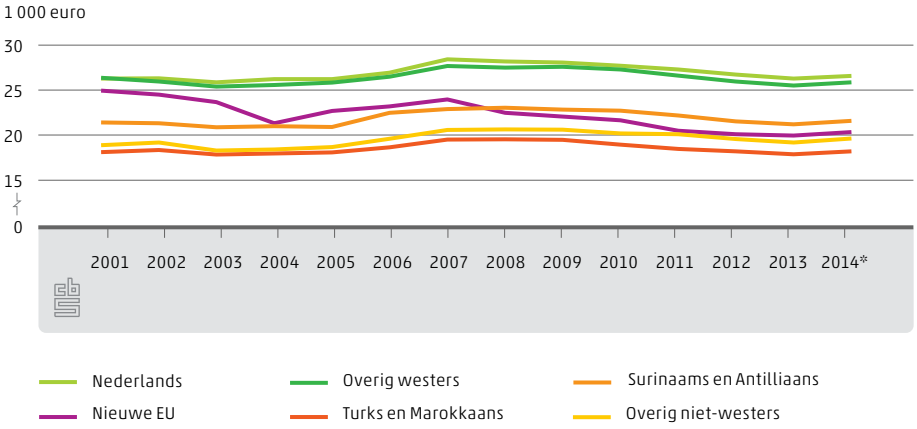
In 2014 zijn de inkomens[3)] van personen van alle achtergronden voor het eerst weer gestegen. Die stijging is voor alle groepen ongeveer gelijk. Toch zijn de inkomens nog niet op het niveau van 2007. De economische achteruitgang heeft sinds 2008 niet alleen geleid tot een hogere werkloosheid, maar ook tot een daling van het gemiddelde inkomen. Voor personen met een Nederlandse achtergrond nam het gemiddelde inkomen af van 28,4 duizend euro in 2007 tot 26,3 duizend euro in 2013. Dit betreft een afname van ruim 2 duizend euro. Bij personen met een niet-westerse achtergrond bedroeg deze daling ongeveer 1,5 duizend euro. Het inkomen van de groep uit de nieuwe EU is met 4 duizend euro het hardst gedaald. Het verschil met personen met een Nederlandse achtergrond nam daarmee toe. Dit kwam vooral door de immigratie van veel personen uit de nieuwe EU na 2007, toen de grenzen voor deze landen opengesteld werden. Deze groep bestaat voor een groot deel uit Poolse werknemers. Omdat zij gingen werken in laag betaalde banen is het gemiddelde inkomen van personen van uit de nieuwe EU gedaald. Hun gemiddelde inkomen (ongeveer 20 duizend euro) was in 2014 vergelijkbaar met dat van personen met een niet-westerse achtergrond, ondanks het feit dat hun arbeidsparticipatie veel hoger was.

Vluchtelingengroepen hebben laagste inkomens

Het inkomen van personen met een Nederlandse achtergrond bedroeg gemiddeld 26,6 duizend euro in 2014. Dat is bijna 6 duizend euro meer dan dat van personen met een niet-westerse achtergrond. Binnen de niet-westerse groep liggen de Surinaamse inkomens het hoogst, op gemiddeld 22,1 duizend euro. De vluchtelingengroepen hebben de laagste inkomens. Dit geldt het sterkst voor personen met een Somalische achtergrond; bij hen bedraagt het gemiddelde inkomen ongeveer de helft van dat van personen met een Nederlandse achtergrond. Een verklaring hiervoor is dat onder hen de bijstandsafhankelijkheid het grootst is. Iraanse inkomens zijn met gemiddeld 19,3 duizend euro het hoogst binnen de vluchtelingengroepen.

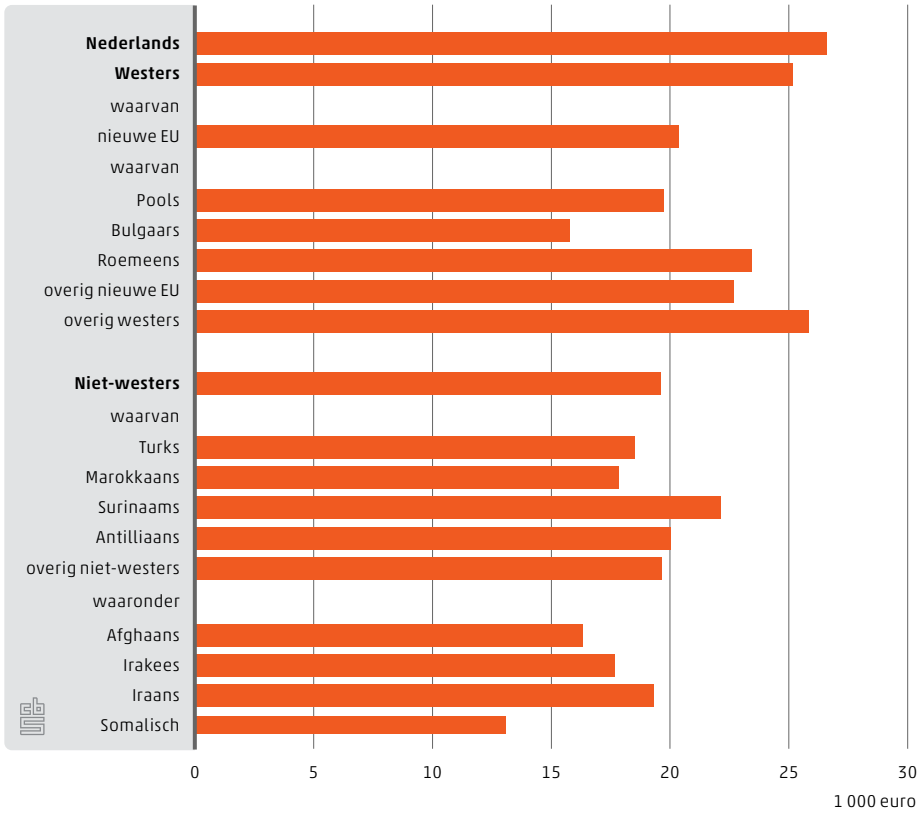
[3)] Zie de begrippenlijst achterin deze publicatie voor een uitleg van het hier gehanteerde inkomensbegrip.

1.6.1 Gemiddeld inkomen, personen van 20 jaar en ouder (in prijzen van 2014), naar achtergrond

Bron: IPO.

1.6.2 Gemiddeld inkomen van personen van 20 jaar en ouder naar achtergrond, 2014*

Bron: IPO 2014.

Niet-westerse tweede generatie heeft hoger inkomen dan eerste generatie

Het inkomen stijgt over het algemeen met de leeftijd tot aan het pensioen. Bij personen met een Marokkaanse achtergrond is het inkomen van personen van 20 tot 35 jaar echter het hoogst. Dit komt doordat de tweede generatie in deze leeftijdsgroep veel sterker is vertegenwoordigd dan in de andere leeftijdsgroepen. Het inkomen van de Marokkaanse tweede generatie ligt een paar duizend euro hoger dan dat van de eerste generatie. Behalve voor personen met een Surinaamse achtergrond, geldt ook voor de andere niet-westerse herkomstgroepen dat de inkomens van de tweede generatie hoger zijn dan die van de eerste generatie. De inkomens van de tweede generatie zijn wel lager dan de inkomens van personen met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is het grootst bij de Turkse tweede generatie (7, 6 duizend euro) en het kleinst bij de Antilliaanse tweede generatie (3,9 duizend euro).

1.6.3 Gemiddeld inkomen van personen naar leeftijd, generatie en achtergrond, 2014*

				waarvan				
	Nederlands	**Westers**	**Niet-westers**	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	1 000 euro							
Totaal	26,6	25,2	19,6	18,5	17,8	22,1	20,0	19,6
Leeftijd								
20 tot 35 jaar	24,4	20,9	18,9	18,4	18,5	21,1	17,6	18,8
35 tot 50 jaar	27,2	25,9	20,0	18,8	17,7	22,4	21,5	20,6
50 tot 65 jaar	29,7	29,3	20,6	19,2	17,0	23,8	22,9	19,9
65 jaar of ouder	24,4	24,5	18,4	16,3	17,2	20,1	.	19,1
Generatie								
Eerste generatie	–	23,8	19,1	18,2	17,2	22,2	18,9	19,1
Tweede generatie	–	26,5	20,9	19,0	19,4	22,1	22,7	22,5

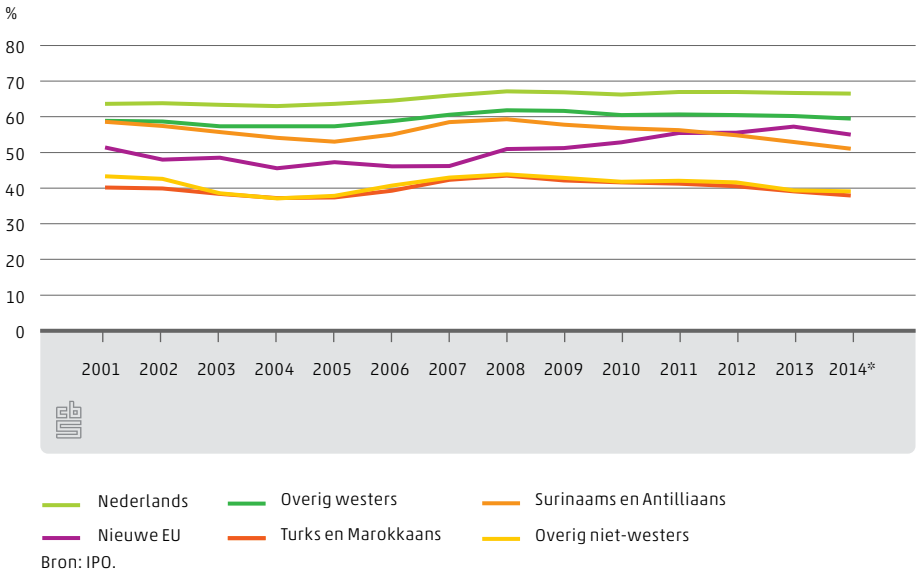
Bron: IPO 2014.

Afgenomen economische zelfstandigheid binnen nieuwe EU

Economische zelfstandigheid is een indicator die aangeeft of met arbeid in eigen onderhoud voorzien kan worden. Dat is zo als het netto inkomen uit werk minimaal de bijstand van een alleenstaande (920 euro in 2014) bedraagt. Personen met een Nederlandse achtergrond zijn het vaakst economisch zelfstandig (66,5 procent in 2014). Personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond het minst vaak (38 procent in 2014). Dit verschil met personen met een Nederlandse achtergrond neemt de laatste jaren weer licht toe (5 procentpunten tussen 2007

en 2014). Dit toegenomen verschil komt door de afgenomen arbeidsparticipatie van personen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond.
Van de personen uit de nieuwe EU is 55 procent economisch zelfstandig in 2014. Onder hen was de economische zelfstandigheid in 2008–2013 sterk gestegen, maar daalde scherp in 2014. De stijging kwam door de recente toestroom van voornamelijk Poolse werknemers, die in de regel lange werkweken maken en daarmee vaak economisch zelfstandig zijn. Poolse mannen zijn bijna even vaak economisch zelfstandig als mannen met een Nederlandse achtergrond. Ook bij personen met een Surinaamse en Antilliaanse achtergrond daalde de economische zelfstandigheid in 2014 behoorlijk. Binnen deze groep daalt de economische zelfstandigheid al sinds 2008. Het verschil met Nederlanders is in deze periode met 7,6 procentpunten toegenomen.

1.6.4 Aandeel economisch zelfstandigen naar achtergrond, 20 tot 65 jaar

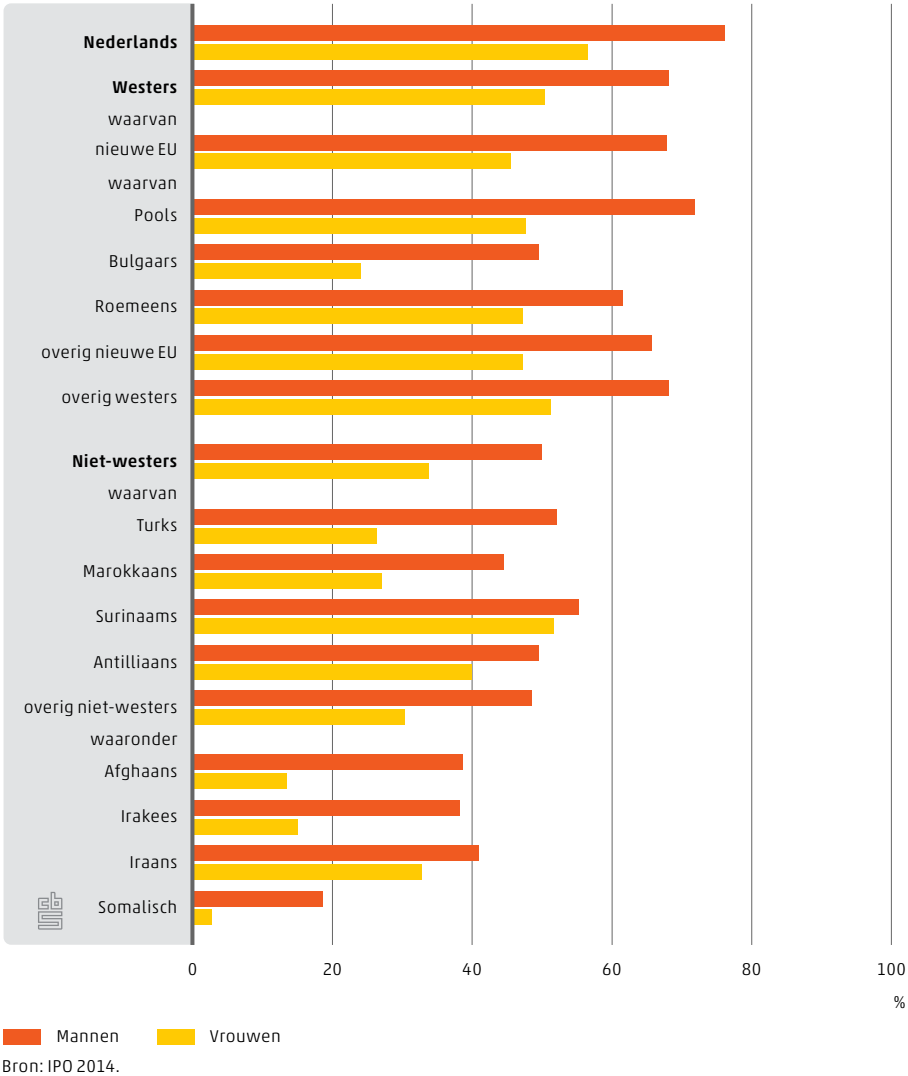
Bron: IPO.

Vrouwen met een Surinaamse achtergrond relatief vaak economisch zelfstandig

Binnen de niet-westerse herkomstgroepen zijn personen met een Surinaamse en Antilliaanse achtergrond het vaakst economisch zelfstandig. Dit komt voor een belangrijk deel door de relatief hoge economische zelfstandigheid van vrouwen uit deze groepen. Van de Surinaamse vrouwen is 52 procent economisch zelfstandig in 2014. Dat is vrijwel even vaak als Surinaamse mannen (55 procent). Dit is uitzonderlijk, want in alle andere groepen (inclusief personen met een

Nederlandse achtergrond) zijn vrouwen veel minder vaak economisch zelfstandig dan mannen. Zo geldt dat in 2014 voor 76 procent van de mannen met een Nederlandse achtergrond, tegenover 56,6 procent van de vrouwen. Somalische vrouwen zijn met nog geen 3 procent bijna nooit economisch zelfstandig. Binnen de niet-westerse achtergronden zijn ook Turkse en Marokkaanse vrouwen relatief weinig economisch zelfstandig (respectievelijk 26,4 en 27,1 procent). Zij zijn half zo vaak economisch zelfstandig als vrouwen met een Nederlandse achtergrond. Dat komt doordat zij beduidend minder vaak werken dan de Nederlandse vrouw (Merens en van den Brakel, 2014).

1.6.5 Aandeel economisch zelfstandigen naar achtergrond en geslacht, 20 tot 65 jaar, 2014*

Bron: IPO 2014.

Grafieken in internetbijlage, inkomen

B1.6.1 Gemiddeld inkomen, personen van 20 jaar en ouder (in prijzen van 2014) naar achtergrond, eerste generatie, 2001–2014*

B1.6.2 Gemiddeld inkomen, personen van 20 jaar en ouder (in prijzen van 2014) naar achtergrond, tweede generatie, 2001–2014*

B1.6.3 Aandeel economisch zelfstandigen naar achtergrond, 20 tot 65 jaar, eerste generatie, 2001–2014*

B1.6.4 Aandeel economisch zelfstandigen naar achtergrond, 20 tot 65 jaar, tweede generatie, 2001–2014*

1.7 Criminaliteit

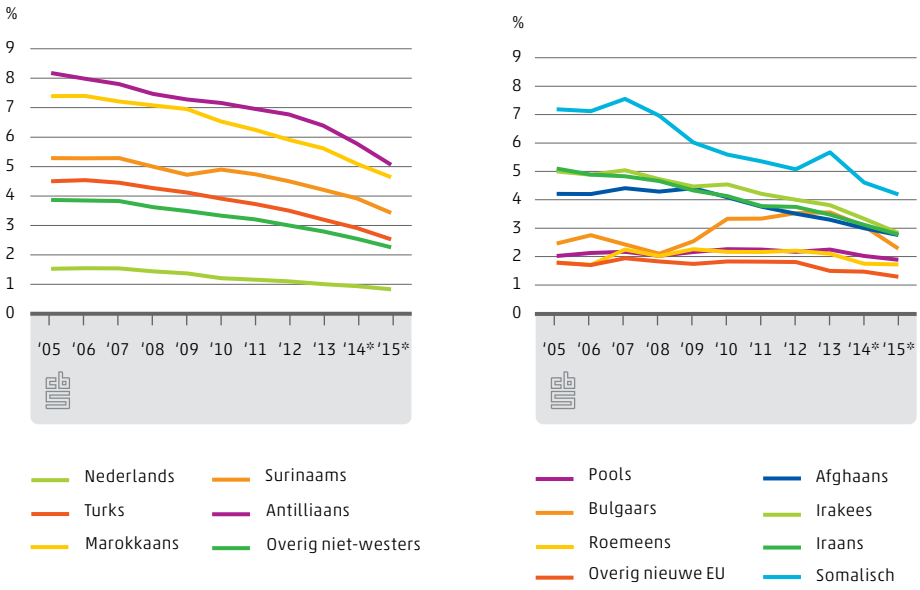
Het Jaarrapport Integratie meet of er verschillen bestaan tussen personen met verschillende achtergronden op allerhande vlakken. Dat geldt ook voor het respecteren van wetten en regels en het niet naleven daarvan. Deze paragraaf beschrijft de criminaliteit onder verschillende herkomstgroepen aan de hand van gegevens over geregistreerde verdachten van misdrijven[4)].

Aandeel geregistreerde verdachten van misdrijven blijft afnemen

De geregistreerde criminaliteit daalt. Sinds 2005 daalt het percentage geregistreerde verdachten van misdrijven onder alle herkomstgroepen vrij consistent. Zowel bij personen met een Nederlandse achtergrond als bij de vier grote herkomstgroepen is het aandeel verdachten met bijna de helft afgenomen in de afgelopen tien jaar. Dit beeld geldt niet voor personen uit de nieuwe EU. Zo bleef het percentage verdachten onder Polen en Roemenen die geregistreerd staan in de BRP het afgelopen decennium stabiel rond de 2 procent. Onder personen met een Bulgaarse achtergrond steeg het aandeel verdachten in 2008–2013, maar nam daarna weer af. Ook bij de vluchtelingengroepen is een daling zichtbaar. Daar staat tegenover dat onder hen nog steeds een groter aandeel geregistreerd wordt als verdachte van een misdrijf dan onder de personen uit de nieuwe EU.
Van de grote niet-westerse herkomstgroepen is het aandeel geregistreerde verdachten onder personen met een Marokkaanse en Antilliaanse achtergrond het grootst, ongeveer 5 procent in 2015. Hiermee zijn zij zes keer vaker verdacht dan personen met een Nederlandse achtergrond. Hun aandeel is ook groter dan onder de vluchtelingengroepen en de nieuwe EU. Personen met een Turkse en Surinaamse achtergrond zijn ongeveer even vaak geregistreerd als verdachte als personen met een Irakese, Iraanse en Afghaanse achtergrond (ongeveer 3 procent). Inwoners met een Somalische achtergrond zijn met 4 procent wat vaker verdacht.

4) In de vorige editie van het Jaarrapport Integratie werd een andere afbakening van verdachten gehanteerd: toen werden aangehouden verdachten (personen tegen wie een proces verbaal van misdrijf is opgemaakt) geteld. Deze keer zijn dat de geregistreerde verdachten. Dit zijn personen die door de politie worden geregistreerd wanneer een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf bestaat. Wegens aanpassingen in de registratiesystemen bij de politie kunnen cijfers over aangehouden verdachten momenteel niet worden geactualiseerd. De cijfers hebben betrekking op verdachten die bij een gemeente zijn ingeschreven in de BRP (Basis Registratie Personen).

1.7.1 Aandeel geregistreerde verdachten van misdrijven naar achtergrond

Bron: BVH en CBS/SSB.

Een op de tien Marokkaanse jongvolwassenen geregistreerd als verdachte

Van jonge personen met een Marokkaanse achtergrond (18–25 jaar) staat een op de tien geregistreerd als verdachte van een misdrijf. Dit is bijna tweemaal zo vaak als de gehele niet-westerse groep en meer dan vijf maal zo vaak als personen met een Nederlandse achtergrond van dezelfde leeftijd. Bij personen van alle achtergronden worden mannen vaker verdacht van een misdrijf dan vrouwen. Bij personen met een Nederlandse achtergrond is dat bijna vier maal zo vaak. Onder personen met een niet-westerse achtergrond is dit verschil nog iets groter. Bij personen met een Turkse achtergrond is dit verschil het grootst: op elke Turkse vrouw zijn zes mannen verdacht van een misdrijf. Dit verschil neemt wel af. In 2005 waren nog op elke Turkse vrouw acht mannen verdacht van een misdrijf. Bij personen met een Nederlandse achtergrond is de verhouding tussen mannen en vrouwen ook kleiner geworden in deze periode. Onder de andere herkomstgroepen is de verhouding tussen mannen en vrouwen per saldo ongeveer gelijk gebleven sinds 2005.

Personen van de tweede generatie zijn vaker verdacht dan personen van de eerste generatie. Dit heeft gedeeltelijk te maken met de gemiddeld jongere leeftijd van de tweede generatie. Onder de personen met een westerse achtergrond, waar de gemiddelde leeftijd van de tweede generatie nagenoeg gelijk is aan die van de eerste generatie (zie tabel 1.1.1), is ook het aandeel verdachten van een misdrijf gelijk onder beide generaties.

1.7.2 Aandeel verdachten van misdrijven naar achtergrond en achtergrondkenmerken, 2015*

			waaronder		waarvan				
	Nederlands	**Westers**	nieuwe EU	**Niet-westers**	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers
	%								
Totaal	0,8	1,2	1,8	3,2	2,5	4,6	3,4	5,1	2,3
Geslacht									
Man	1,3	1,8	2,9	5,2	4,3	7,8	5,7	8,0	3,6
Vrouw	0,3	0,5	0,9	1,1	0,7	1,3	1,4	2,2	0,9
Leeftijd									
12 tot 18 jaar	1,2	2,0	2,7	4,2	3,2	6,1	4,6	6,3	3,1
18 tot 25 jaar	1,9	2,1	2,3	5,4	4,2	10,0	5,4	6,7	3,7
25 tot 45 jaar	1,2	1,5	1,9	3,3	2,7	4,6	4,2	5,6	2,2
45 jaar en ouder	0,4	0,6	1,0	1,6	1,2	1,3	1,9	3,1	1,3
Generatie									
Eerste generatie	–	1,2	1,8	2,4	1,7	2,5	2,7	5,3	2,0
Tweede generatie	–	1,2	1,6	4,5	3,6	7,4	4,4	4,5	3,0

Bron: BVH en CBS/SSB.

1.7.3 Verhouding mannen en vrouwen verdacht van misdrijven naar achtergrond

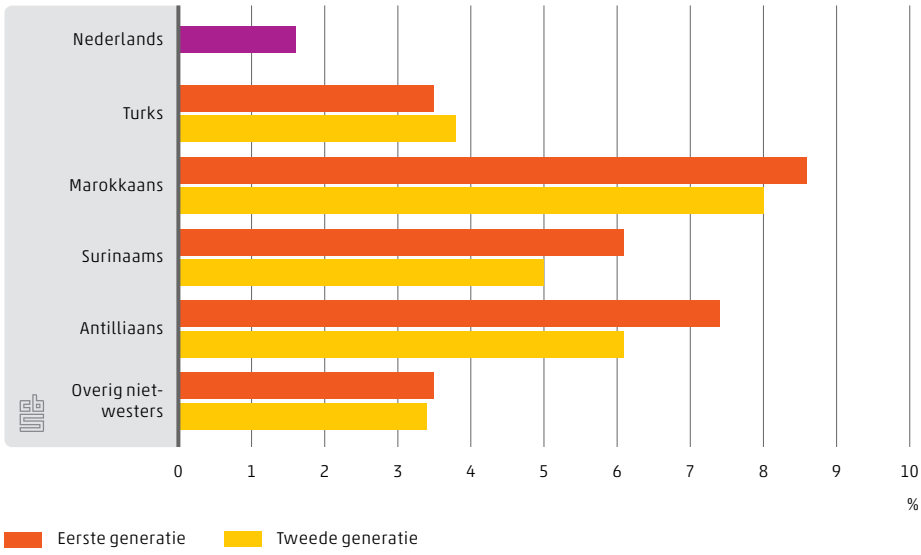
			waarvan			
	Nederlands	**Niet-westers**	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans
2005	4,9	5,0	8,2	5,9	4,3	3,8
2006	4,8	4,9	7,8	5,6	4,2	3,6
2007	4,5	4,7	7,3	5,5	4,1	3,6
2008	4,5	4,7	7,1	5,4	4,2	3,9
2009	4,4	4,8	6,8	5,4	4,2	3,8
2010	4,3	4,5	6,8	5,2	4,0	3,6
2011	4,2	4,6	6,8	5,3	3,9	3,7
2012	4,2	4,5	6,6	5,3	3,8	3,5
2013	4,0	4,4	6,4	5,4	3,9	3,5
2014*	3,9	4,5	6,7	5,4	3,8	3,6
2015*	3,9	4,7	6,4	5,8	4,0	3,7

Bron: BVH en CBS/SSB.

Niet-westerse jongeren van de tweede generatie even vaak verdacht als jongeren van de eerste generatie

Om het leeftijdseffect bij generaties uit te schakelen, toont figuur 1.7.4 het aandeel verdachten van misdrijven naar generatie voor de groep 12- tot 25-jarigen. Hieruit blijkt dat er binnen dezelfde leeftijdsgroep onder personen met een niet-westerse achtergrond geen grote verschillen zijn tussen de generaties. Turkse jongeren van zowel de eerste als de tweede generatie worden ongeveer twee keer zo vaak verdacht van een misdrijf als personen met een Nederlandse achtergrond. Marokkaanse jongeren van zowel de eerste als tweede generatie worden ongeveer vijf keer vaker verdacht dan personen met een Nederlandse achtergrond. Alleen bij Antillianen is de eerste generatie vaker verdacht dan de tweede generatie. Antilliaanse jongeren van de eerste generatie worden bijna 5 keer vaker verdacht dan personen met een Nederlandse achtergrond. Antilliaanse jongeren van de tweede generatie bijna vier keer.

1.7.4 Aandeel verdachten naar generatie, 12 tot 25 jaar, 2015*

Bron: BVH en CBS/SSB.

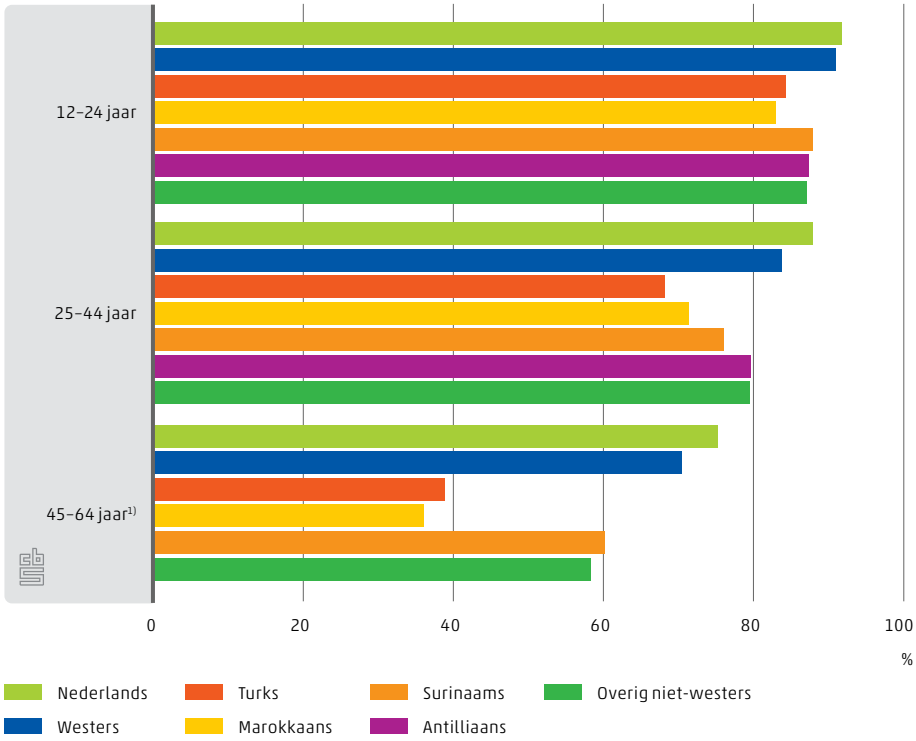
1.8 Gezondheid

De gezondheid van personen met een Nederlandse achtergrond is doorgaans beter dan die van personen met een niet-westerse achtergrond. Deze paragraaf beschrijft de verschillen in gezondheidsbeleving, rookgedrag, obesitas, medicijngebruik en zorgkosten. Vanwege gestapelde jaren uit de gezondheidsenquête en veranderende wetgeving op het gebied van declaraties van zorgkosten, biedt deze paragraaf alleen standcijfers en geen trendcijfers.

Gezondheidsbeleving bij niet-westerse achtergrond minder goed

De gezondheidsbeleving van personen met een Nederlandse achtergrond wijkt af van die van personen met andere achtergronden. Met name personen met een Turkse, Marokkaanse of, in mindere mate, met een Surinaamse achtergrond ervaren hun gezondheid minder vaak als (zeer) goed. Rekening houdend met de verschillen in gemiddelde leeftijd wordt de kloof in gezondheidsbeleving tussen herkomstgroepen groter.

1.8.1 Percentage (zeer) goed ervaren gezondheid naar achtergrond en leeftijd, 2011/2015

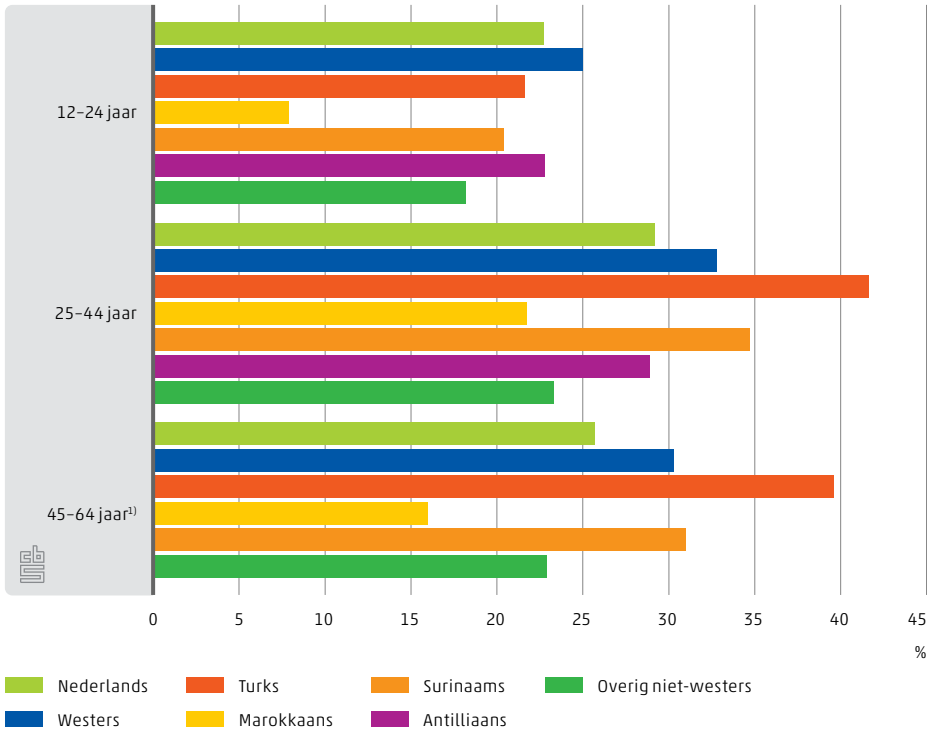
1) Waarde voor Antilliaans in de leeftijd 45-64 ontbreekt vanwege te weinig waarnemingen.

Oudere mensen ervaren hun gezondheid relatief vaak als minder dan goed. Turken en Marokkanen zijn echter gemiddeld jonger dan personen met een Nederlandse achtergrond. Onder Marokkanen en Turken van 45 t/m 64[5] jaar ervaart bijna 40 procent de gezondheid als (zeer) goed. Dat is grofweg twee keer zo laag als dat onder hun leeftijdsgenoten met een Nederlandse achtergrond.

Turken roken vaak

In rookgedrag bestaat groot verschil tussen de verschillende achtergronden. Turken roken duidelijk meer dan personen met een Nederlandse achtergrond, Marokkanen juist minder. Antillianen roken ongeveer evenveel als personen met een Nederlandse achtergrond. Onder personen met een Turkse achtergrond zijn het vooral de leeftijdsgroepen 25–44 jaar en 45–64 jaar waarin veel gerookt wordt. Bij Marokkanen valt op dat vooral het aandeel rokende vrouwen zeer laag is: 5 procent van de Marokkaanse vrouwen rookt, tegen 27 procent van de Marokkaanse mannen. Onder personen met een Nederlandse achtergrond rookt 29 procent van de mannen en 24 procent van de vrouwen.

1.8.2 Percentage rokers naar achtergrond en leeftijd 2011/2015

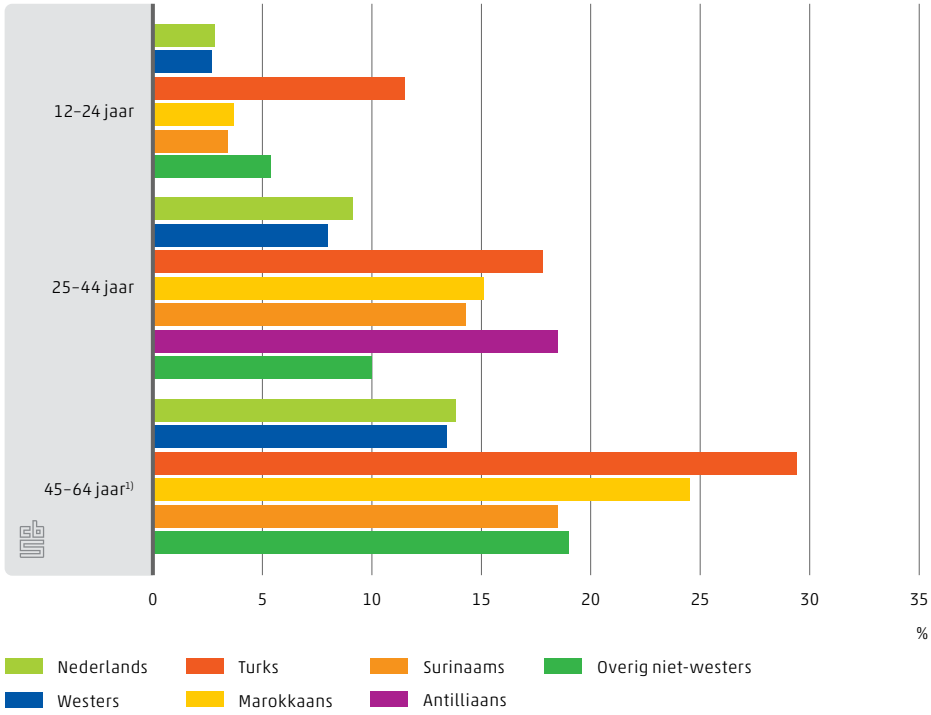
1) Waarde voor Antilliaans in de leeftijd 45–64 ontbreekt vanwege te weinig waarnemingen.

5) Er is hier niet gekeken naar personen van 65 jaar of ouder, omdat de gezondheidsenquête in die oudere leeftijdsgroepen relatief weinig respondenten met een migratieachtergrond heeft.

11 procent Turkse jongeren kampt met ernstig overgewicht

Personen met een niet-westerse achtergrond hebben over het algemeen vaker te kampen met ernstig overgewicht (obesitas) dan personen met een Nederlandse achtergrond. Dit geldt het sterkst voor personen met een Turkse of Antilliaanse achtergrond. Onder de bevolking met een Turkse achtergrond komt obesitas ook onder jongeren (12–24 jaar) al relatief veel voor (11 procent). Personen met een westerse achtergrond zijn niet vaker obees dan personen met een Nederlandse achtergrond.

1.8.3 Percentage ernstig overgewicht naar achtergrond en leeftijd, 2011/2015

1) Waarde voor Antilliaans in de leeftijden 12–24 en 45–64 ontbreken vanwege te weinig waarnemingen.

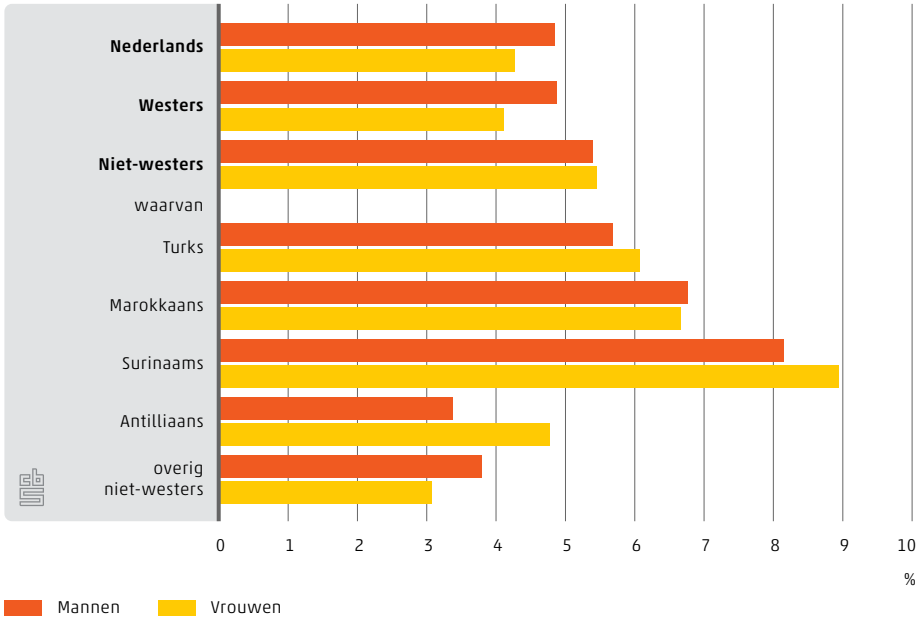
Meeste diabetesmiddelen verstrekt aan Surinamers

In 2014 kreeg 8 procent van de Surinaamse mannen en 9 procent van de Surinaamse vrouwen een diabetesmedicijn verstrekt[6]. Dat is aanzienlijk meer

6) Tabellen 1.8.4, 1.8.5 en 1.8.6 laten het percentage personen zien aan wie in 2014 geneesmiddelen zijn verstrekt die vergoed worden uit de verplichte basisverzekering voor geneeskundige zorg. Geneesmiddelen die aan opgenomen personen in ziekenhuizen (ziekenhuiszorg) en verpleeghuizen (AWBZ) worden verstrekt, zijn niet inbegrepen; verstrekte geneesmiddelen aan personen in verzorgingshuizen zijn dat wel. De geneesmiddelen zijn op basis van de artikelcodes van de Wereldgezondheidsorganisatie ingedeeld naar ATC-klasse (anatomisch, therapeutisch, chemisch).

dan onder andere herkomstgroepen. Ook onder Turken en Marokkanen ligt het aandeel dat een diabetesmiddel verstrekt kreeg wat hoger dan bij personen met een Nederlandse achtergrond. Bij Antillianen daarentegen is het aandeel personen dat diabetesmiddelen verstrekt kreeg juist aanzienlijk kleiner, ruim 3 procent onder mannen en bijna 5 procent onder vrouwen. Daar waar bij personen met een Nederlandse en een westerse achtergrond diabetesmiddelen vaker aan mannen worden verstrekt, is dit bij Turken, Surinamers en Antillianen juist bij vrouwen het geval. Het percentage personen dat diabetesmiddelen krijgt in de leeftijdsgroep van 55 en ouder is zowel bij mannen als vrouwen het hoogst onder personen met een Marokkaanse achtergrond.

1.8.4 Personen met diabetesmiddelen naar achtergrond en geslacht, 2014

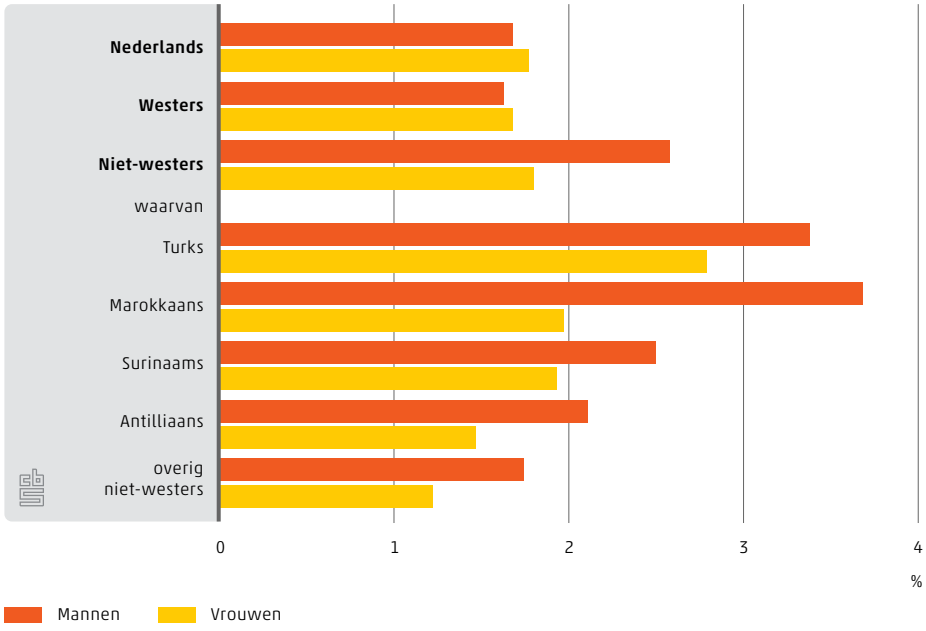

Turkse en Marokkaanse mannen krijgen vaakst antipsychotica verstrekt

Van de personen met een Nederlandse achtergrond kreeg 1,7 procent antipsychotica verstrekt in 2014. Dit is onder personen met een niet-westerse achtergrond 2,2 procent. Bij mannen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond is het aandeel dat antipsychotica verstrekt krijgt twee maal zo groot als bij mannen met een Nederlandse achtergrond. Bij vrouwen met een Marokkaanse achtergrond is het aandeel nauwelijks hoger dan onder vrouwen met een Nederlandse achtergrond. Naar leeftijdsgroepen zijn er verschillen. Zo krijgen vrouwen van 35 tot 65 jaar met een Marokkaanse achtergrond bijna tweemaal zo vaak antipsychotica als vrouwen met een Nederlandse achtergrond. Bij de vrouwen zijn het personen

met een Turkse achtergrond die het vaakst antipsychotica verstrekt krijgen (2,8 procent).

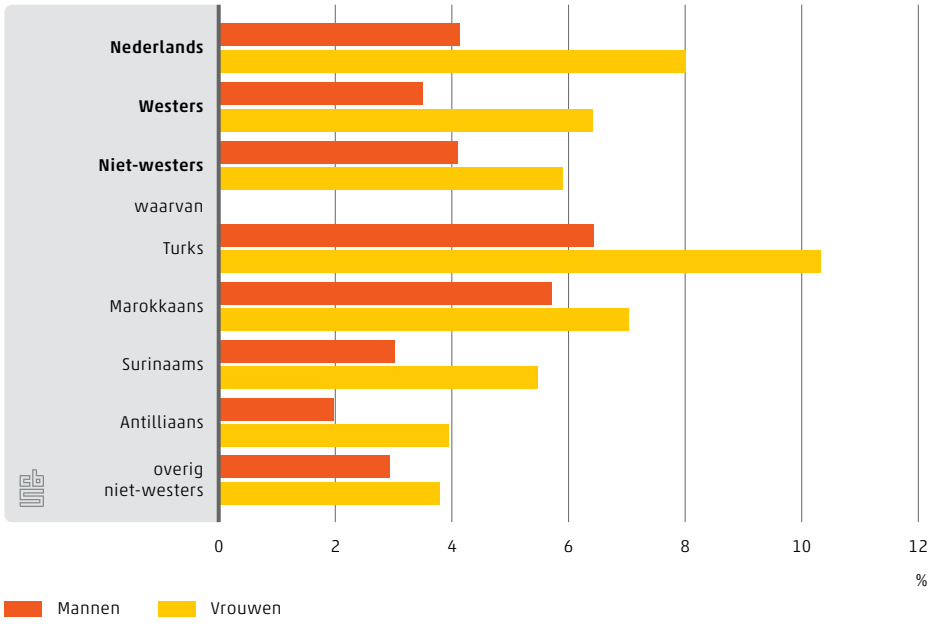
1.8.5 Personen met antipsychotica naar achtergrond en geslacht, 2014

Een op de tien Turkse vrouwen krijgt antidepressiva

Bij alle herkomstgroepen krijgen vrouwen vaker antidepressiva verstrekt dan mannen. Bij personen met een Nederlandse achtergrond is dit percentage onder vrouwen tweemaal zo hoog als onder mannen (8 procent tegenover 4 procent in 2014). Aan personen met een niet-westerse achtergrond worden minder antidepressiva verstrekt dan aan personen met een Nederlandse achtergrond. Uitzonderingen hierop zijn personen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Zo krijgt meer dan 10 procent van de Turkse vrouwen en bijna 6,5 procent van de Turkse mannen dit middel verstrekt.

1.8.6 Personen met antidepressiva naar achtergrond en geslacht, 2014

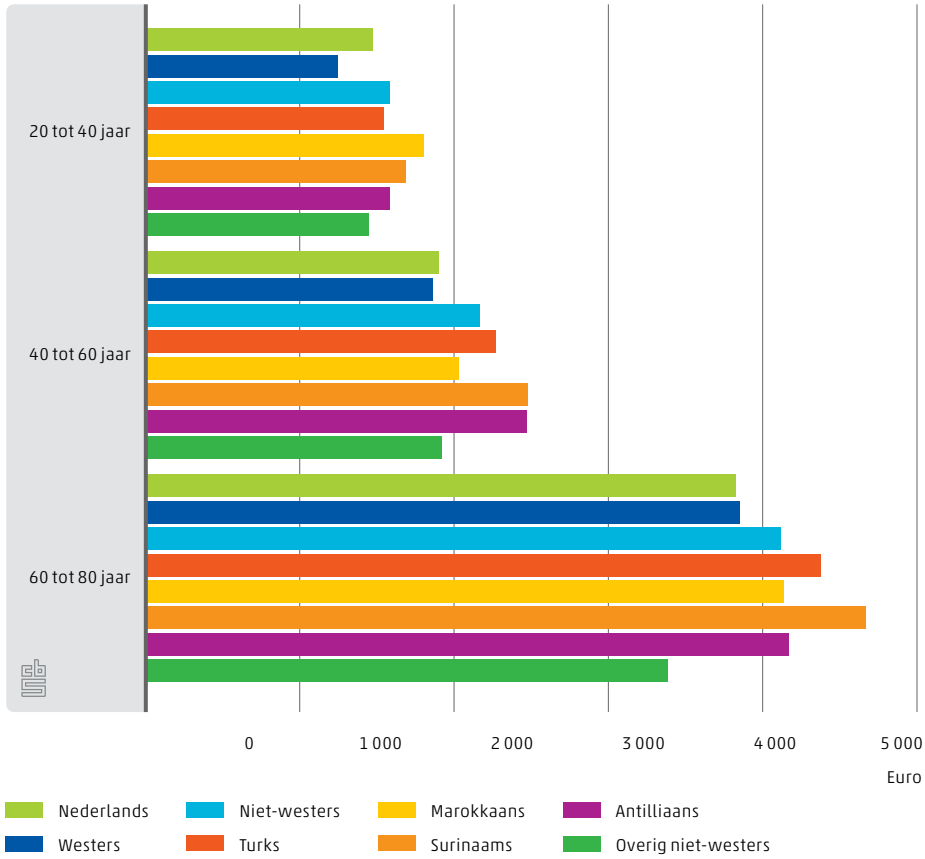

Zorgkosten hoger bij niet-westerse achtergrond

Bij alle achtergronden nemen de kosten van zorg[7)] toe met de leeftijd. Maar binnen de herkomstgroepen verschilt de leeftijdsopbouw. Als hiermee rekening wordt gehouden zijn de zorgkosten tot 65 jaar[8)] voor personen met een niet-westerse achtergrond 12 procent hoger dan voor personen met een Nederlandse achtergrond. Voor personen met een Surinaamse achtergrond zijn de zorgkosten het hoogst, gevolgd door personen met een Turkse en Antilliaanse achtergrond. Voor mannen zijn de verschillen groter dan voor vrouwen. Mannen met een niet-westerse achtergrond hebben 18 procent hogere kosten dan mannen met een Nederlandse achtergrond, terwijl dit bij vrouwen 7 procent is.
Vrouwen hebben gemiddeld meer zorgkosten dan mannen, dit geldt voor alle herkomstgroepen in gelijke mate.

7) Kosten die vallen onder de basisverzekering. Het betreft zorg die in 2014 is verstrekt of (bij ziekenhuiszorg en tweedelijns geestelijke gezondheidszorg) zorg met een duur van maximaal 365 dagen die is gestart tijdens het verslagjaar.
8) Boven 65 jaar zijn in een aantal herkomstgroepen onvoldoende waarnemingen.

1.8.7 Basisverzekering (Zvw); kosten per persoon naar achtergrond en leeftijdsgroep, 2014*

Grafieken in internetbijlage, gezondheid

B1.8.1 Percentage (zeer) goed ervaren gezondheid naar geslacht, leeftijd, generatie en achtergrond, 2011/2015

B1.8.2 Percentage rokers naar geslacht, leeftijd, generatie en achtergrond, 2011/2015

B1.8.3 Percentage ernstig overgewicht naar geslacht, leeftijd, generatie en achtergrond, 2011/2015

1.9 Sociale en maatschappelijke participatie

Deze paragraaf richt zich op de overeenkomsten en verschillen tussen personen met verschillende achtergronden op diverse aspecten van sociale en maatschappelijke participatie: sociale contacten met familie, vrienden en buren, het verlenen van informele hulp, de inzet als vrijwilliger en deelname aan het verenigingsleven.

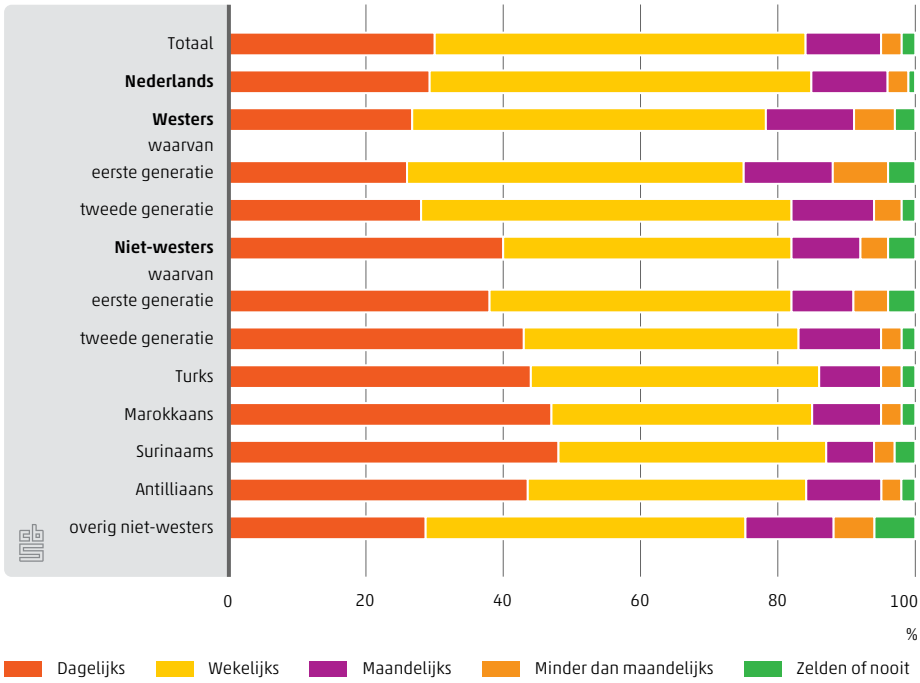
Frequenter contact met familie en vrienden bij niet-westerse achtergrond

Aan de Nederlandse bevolking van 15 jaar of ouder is in het onderzoek Sociale samenhang en Welzijn gevraagd hoe vaak ze contact hebben met (1) familie of gezinsleden die niet bij hen in huis wonen, (2) met vrienden, vriendinnen of echt goede kennissen en (3) met buren. Daarbij is aangegeven dat het gaat om persoonlijke ontmoetingen, telefonische of schriftelijke contacten en om contact via bijvoorbeeld e-mail, sms, chat of het sturen van berichtjes. Hieruit blijkt dat gemiddeld over de jaren 2012–2015 van personen met een niet-westerse achtergrond 40 procent dagelijks contact heeft met familie en vrienden. Dat is meer dan bij personen met een Nederlandse of westerse achtergrond. Gecorrigeerd voor leeftijdsopbouw, man/vrouw-verdeling en opleidingsniveau neemt het verschil echter wel af voor vriendencontact. Dit komt door de leeftijdsverschillen tussen de herkomstgroepen. Jongeren hebben vaker dagelijks contact met vrienden en personen met een niet-westerse achtergrond zijn gemiddeld jonger (Coumans, 2015).

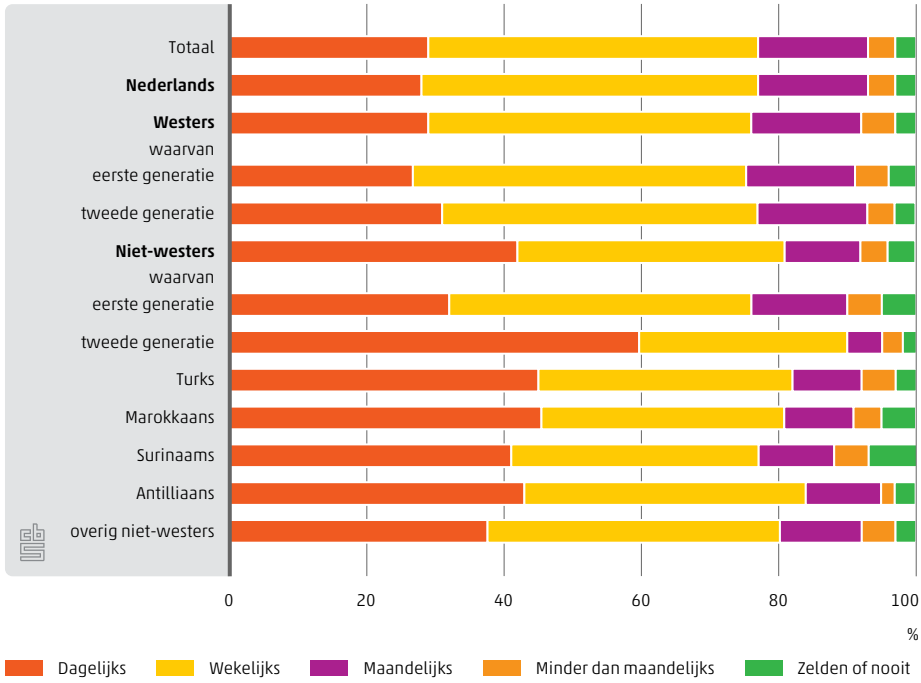
Binnen de niet-westerse groepen blijkt dat rond 45 procent van de personen met een Surinaamse, Marokkaanse, Turkse en Antilliaanse achtergrond dagelijks contact heeft met familie en vrienden. Dit aandeel ligt onder personen met een overig niet-westerse achtergrond veel lager. Er is geen verschil tussen de generaties in hun dagelijks contact met familie, wel met vrienden. Het aandeel personen met een niet-westerse achtergrond van de tweede generatie dat dagelijks contact heeft met vrienden is hoger dan van de eerste generatie. Dat komt voor een deel doordat de tweede generatie gemiddeld een stuk jonger is dan de eerste generatie en jongeren vaker dagelijks contact hebben met vrienden. Bij personen met een Nederlandse en westerse achtergrond gaat het vaker om wekelijks dan om dagelijks contact met familie, vrienden en buren.

Er bestaan ook verschillen tussen generaties. Drie kwart van de westerse eerste generatie heeft minstens wekelijks contact met de familie. Dat is minder vaak dan bij de tweede generatie of beide generaties van personen met een niet-westerse achtergrond. Zo zien of spreken bijna negen op de tien personen met een niet-westerse achtergrond van de tweede generatie hun vrienden een keer per week of vaker.

1.9.1 Contacten met familie naar achtergrond, 2012/2015

1.9.2 Contacten met vrienden naar achtergrond, 2012/2015

Turkse en Marokkaanse achtergrond vaakst burencontact

Van personen met een Nederlandse achtergrond heeft 63 procent minstens wekelijks contact met de buren. Bij personen met een westerse achtergrond is dit net zo vaak. Personen met een niet-westerse achtergrond hebben minder vaak contact. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan de tweede generatie: daar geeft 56 procent aan minstens wekelijks contact met de buren te hebben. Onder personen met een Marokkaanse (70 procent) en Turkse (67 procent) achtergrond komt dagelijks of wekelijks contact met de buren het vaakst voor, vaker dan bij personen met een Nederlandse achtergrond.

1.9.3 Contacten met buren naar achtergrond, 2012/2015

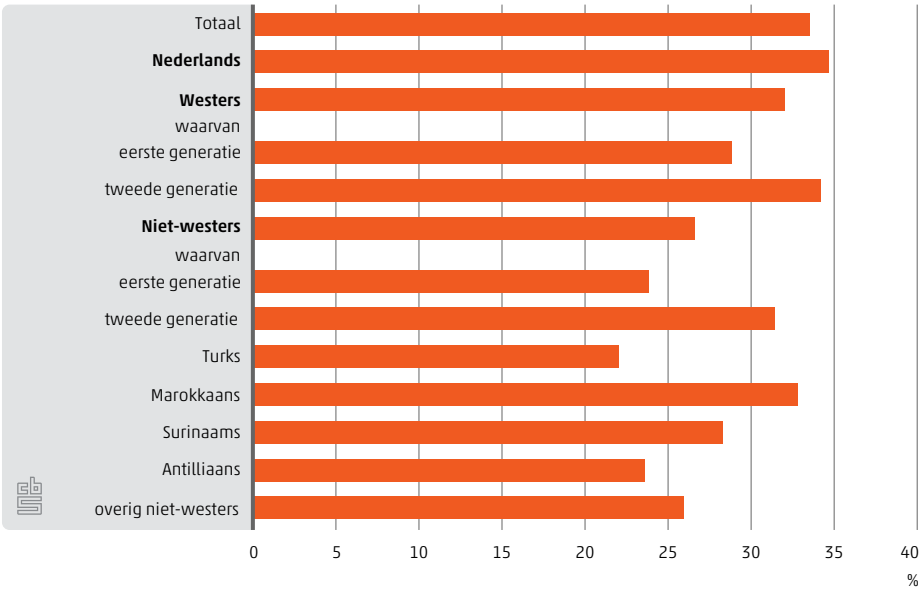

Vaakst informele hulp bij Nederlandse achtergrond

Ongeveer een derde van de personen met een Nederlandse en westerse achtergrond heeft in een periode van 4 weken minstens een keer informele hulp gegeven. Onder informele hulp wordt onbetaalde hulp verstaan die buiten organisaties om in de vrije tijd gegeven wordt aan anderen buiten het eigen huishouden. Bij de personen met een niet-westerse achtergrond is dat 27 procent. Dit verschil verandert nauwelijks wanneer rekening gehouden wordt met verschillen in geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Personen met een Turkse,

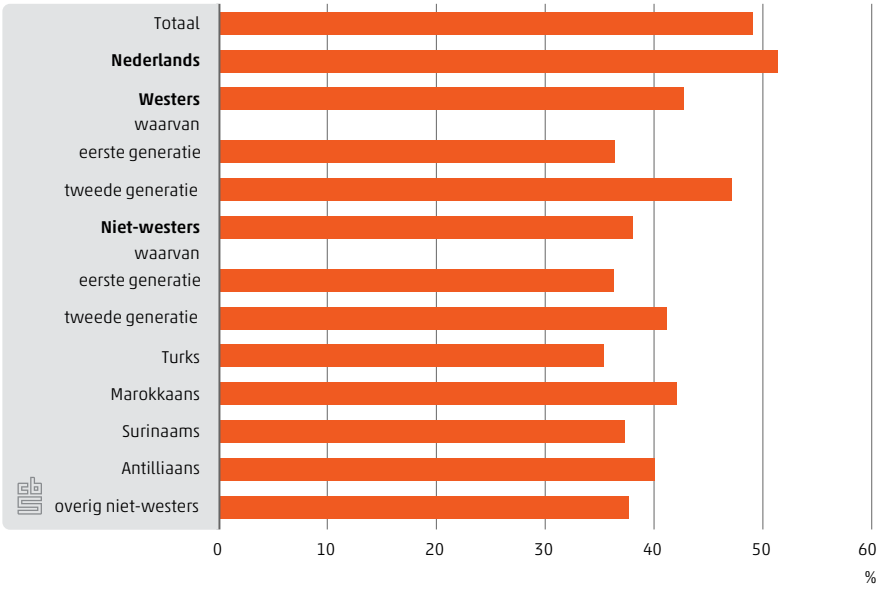
Antilliaanse en overige niet-westerse achtergrond geven minder vaak informele hulp dan diegenen met een Marokkaanse en Surinaamse achtergrond.
De tweede generatie verleent vaker informele hulp dan de eerste generatie. Onder de westerse tweede generatie is het verschil met personen met een Nederlandse achtergrond het kleinst.

1.9.4 Informele hulp naar achtergrond, 2012/2015

Tweede generatie doet meer vrijwilligerswerk dan eerste generatie
Wie vrijwilligerswerk doet, komt in contact met anderen waardoor sociale netwerken kunnen ontstaan die van belang zijn voor de sociale samenhang. Niet-beroepsmatig participeren in georganiseerd verband heeft dus, naast een maatschappelijke, ook een sociale functie.
Ongeveer de helft van de bevolking verricht vrijwilligerswerk (49 procent). Personen met een Nederlandse achtergrond doen dit vaker dan personen met een migratieachtergrond. Dit verandert niet na correctie voor leeftijd, opleidingsniveau en geslacht. Van de niet-westerse groepen doen personen met een Marokkaanse en Antilliaanse achtergrond vaker vrijwilligerswerk dan personen met een Surinaamse, Turkse en overig niet-westerse achtergrond. Met 47 procent komt de westerse tweede generatie het dichtst bij personen met een Nederlandse achtergrond in de buurt.

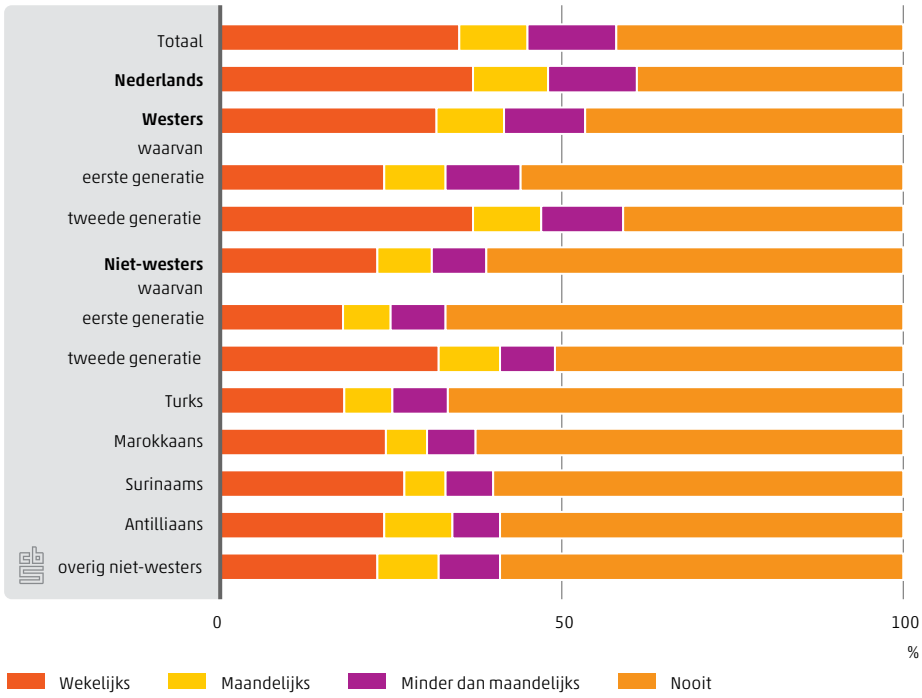
1.9.5 Vrijwilligerswerk naar achtergrond, 2012/2015

Deelname aan verenigingsleven onder Turkse achtergrond het laagst

Deelname aan verenigingsleven is ook een indicator voor de betrokkenheid bij de samenleving. Van de totale Nederlandse bevolking neemt 58 procent deel aan activiteiten van verenigingen: 35 procent doet dit minstens een keer per week, 10 procent maandelijks en 13 procent minder dan een keer per maand. Personen met een Nederlandse achtergrond zijn op dit vlak het meest actief. Dat beeld verandert nauwelijks als er gecorrigeerd wordt voor verschillen in man/vrouw-verdeling, leeftijdsopbouw en opleidingsniveau. Van personen met een niet-westerse achtergrond zijn Turken het minst actief, 34 procent neemt deel aan activiteiten van verenigingen. De westerse tweede generatie, met 59 procent deelnemers, lijkt in deelnemen aan verenigingsleven het meest op personen met een Nederlandse achtergrond. Van de niet-westerse eerste generatie neemt 33 procent deel aan verenigingsleven, van de niet-westerse tweede generatie is dit 49 procent.

1.9.6 Participatie in verenigingsleven naar achtergrond, 2012/2015

Literatuur

Coumans, M. (2015). Sociale contacten: kwantiteit en kwaliteit. In: Schmeets, H. (red), *Sociale samenhang 2015: wat ons bindt en verdeelt* (pp. 29–43). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hartgers, M. (2012). Onderwijs. In: Vliet, R. van der, en J. Ooijevaar en R. van der Bie (red), *Jaarrapport Integratie 2012* (pp. 69–92). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Merens, A. en A. van den Brakel (red) (2014). *Emancipatiemonitor 2014*. Den Haag/Heerlen: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

2.

Herkomstgroepen in de flexibele schil

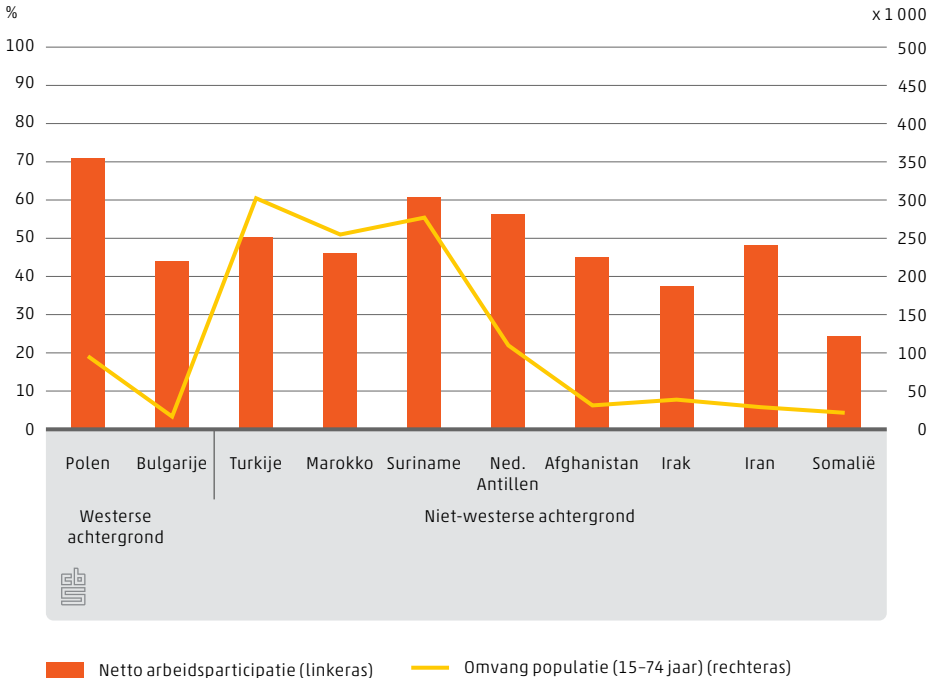
Auteurs
Gerda Gringhuis
John Michiels

Dit hoofdstuk laat verschillen zien tussen werknemers in de flexibele schil met een Nederlandse en een migratieachtergrond. Vervolgens toont het verschillen in de verblijfsduur en de uitstroom uit de flexibele schil tussen herkomstgroepen, en of de uitstroom bijvoorbeeld naar vast werk is of naar geen werk. Daarbij wordt gekeken of verschillen tussen herkomstgroepen kunnen worden verklaard door verschillen in bevolkingssamenstelling. Personen met een migratieachtergrond stromen minder vaak door vanuit de flexibele schil naar vast werk dan personen met een Nederlandse achtergrond. Personen uit de nieuwe EU stromen naar verhouding vaak uit naar geen werk zonder uitkering en minder vaak naar een uitkeringssituatie.

2.1 Inleiding

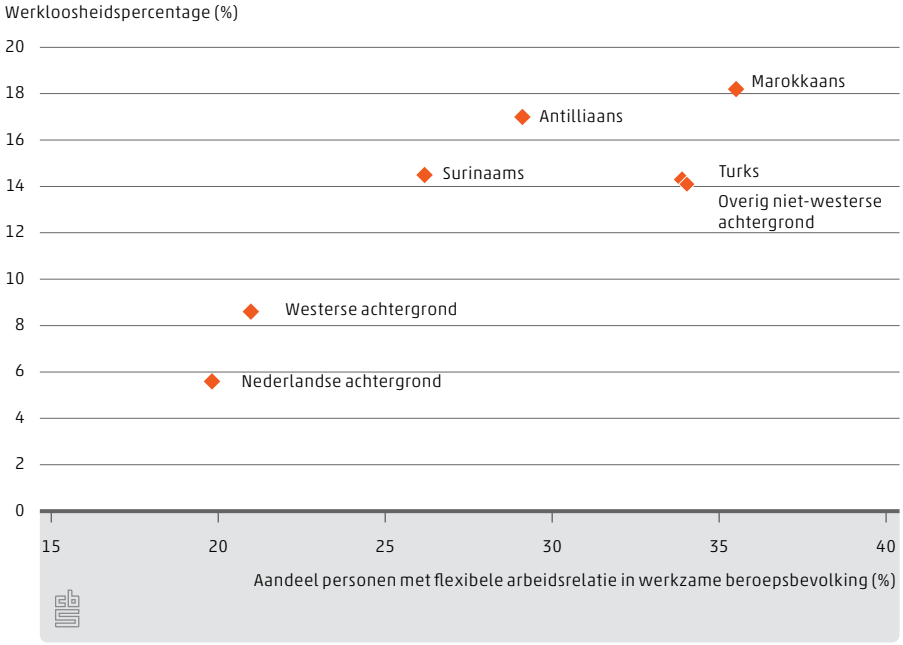
De arbeidsdeelname van inwoners met een Nederlandse achtergrond verschilt van die van inwoners met een migratieachtergrond. De verschillen tussen personen met een migratieachtergrond worden in belangrijke mate bepaald door de migratiegeschiedenis. Vanaf 2004 is een aantal Midden- en Oost-Europese landen tot de Europese Unie toegetreden. Zo kwamen door het vrije verkeer van personen (en werknemers) en het gunstiger arbeidsmarktperspectief veel Polen naar Nederland. Uit onderzoek van het CBS (Dankmeyer, Gringhuis en Michiels, 2015) blijkt dat de netto arbeidsparticipatie van Polen van 15 tot 75 jaar 71 procent bedroeg in 2013, terwijl de arbeidsparticipatie van personen met een Nederlandse achtergrond 68 procent was.
Personen met een niet-westerse achtergrond, waaronder ook personen uit vluchtelingenlanden, hebben daarentegen minder vaak betaald werk dan personen met een Nederlandse of andere westerse achtergrond. Met name personen uit vluchtelingenlanden hebben een duidelijke achterstand op de arbeidsmarkt. Personen uit deze landen hebben meestal niet werk als migratiemotief en zijn er vanwege hun vaak nog kortstondige verblijf minder vaak dan andere personen met een migratieachtergrond in geslaagd de overstap naar werk te maken. Immigratie vanuit Iran vond vooral voor de eeuwwisseling plaats. In 1998 en 1999 kwamen vooral vluchtelingen uit Afghanistan en Irak naar Nederland. In 2009 en 2013 waren er immigratiepieken vanuit Somalië. Van de vier belangrijkste vluchtelingenlanden in 2013 hadden Iraniërs de hoogste arbeidsparticipatie (48 procent) en Somaliërs de laagste (25 procent).

2.1.1 Netto arbeidsparticipatie en omvang populatie naar achtergrond, 15-74 jaar, 1 oktober 2013

Niet alleen het percentage werkenden verschilt tussen personen met een migratieachtergrond en personen met een Nederlandse achtergrond, maar ook hun baanzekerheid en hierdoor hun inkomenszekerheid. Uit het Jaarrapport Integratie 2013 (SCP, 2013) bleek dat juist mensen met een migratieachtergrond relatief vaak werken in conjunctuurgevoelige sectoren en in flexibele arbeidsrelaties, waardoor zij een groter risico lopen om hun baan te verliezen en werkloos te worden.
In 2015 werkten 1,8 miljoen werknemers in een flexibele arbeidsrelatie. Hiervan hadden er 1,3 miljoen een Nederlandse achtergrond, 167 duizend een westerse achtergrond en 257 duizend een niet-westerse achtergrond. Het percentage werknemers met een flexibele arbeidsrelatie in de gehele werkzame beroepsbevolking was voor die drie herkomstgroepen respectievelijk 20, 21 en 32 procent. Figuur 2.1.2 toont dat zowel het percentage flexwerkers als het werkloosheidspercentage onder de niet-westerse herkomstgroepen vrij hoog is.

2.1.2 Werkloosheidspercentage naar aandeel personen met flexibele arbeidsrelatie naar achtergrond, 15-74 jaar, 2015

CBS heeft recent onderzoek gedaan naar werknemers in de flexibele schil. In dit onderzoek is breder gekeken dan alleen naar het hebben van een flexibele arbeidsrelatie, zoals beschreven in de vorige alinea. De flexibele schil bevat naast alle werknemers die in een flexibele baan zitten ook mensen die korte tijd tussen twee flexibele banen in zitten, zie ook het kader. Dit hoofdstuk toont de verschillen tussen werkenden in de flexibele schil met een Nederlandse- en een migratieachtergrond. Daarbij wordt ook gekeken naar de verblijfsduur en de uitstroom uit de flexibele schil naar bijvoorbeeld vast werk of naar geen werk. Deze longitudinale gegevens hebben betrekking op de periode 2007 t/m 2013.

Paragraaf 2 brengt een aantal aspecten van de flexibele schil van personen met een Nederlandse – en migratieachtergrond in beeld. Zo gaat het in op de verschillen naar arbeidsmarktpositie (flexibele schil, vaste baan, baan als zelfstandige, uitkering, geen werk) tussen personen met een Nederlandse of migratieachtergrond. Ook komt aan bod in welke bedrijfstakken of -klassen de flexwerkers met een Nederlandse of migratieachtergrond werken. De paragraaf sluit af met een beschrijving van het onderwijsniveau van de verschillende herkomstgroepen onder de flexwerkers.

In paragraaf 3 komen de verschillen in uitstroom uit de flexibele schil tussen herkomstgroepen aan bod. Naast een beschrijving van die verschillen, wordt ook gekeken of de verschillen tussen herkomstgroepen nader kunnen worden verklaard door verschillen in bevolkingssamenstelling.

Flexibele schil

Flexibele arbeid gaat vanwege het flexibele karakter gepaard met periodes zonder werk. Het totaal van flexibele arbeid en tussenperiodes zonder werk wordt in dit hoofdstuk de flexibele schil genoemd. Bij flexibele arbeid gaat het in dit hoofdstuk steeds over werknemers. Een baan is flexibel als deze voldoet aan één van de volgende criteria:

- **het is een tijdelijke baan;**
- **in de baan wordt gewerkt als uitzendkracht, oproepkracht of stagiaire;**
- **het is een vaste baan, waarbij de duur van de beëindigde baan maximaal twee maanden bedraagt.**

In het laatste geval duurde de baan niet langer dan de proefperiode of was de baan ten onrechte als een vaste baan geclassificeerd.
In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar de hoofdbaan (de baan waarin het meeste wordt verdiend). Ook als mensen naast een flexibele hoofdbaan een vaste baan hebben of werken als zelfstandige, worden ze tot de flexibele schil gerekend.
Zoals hierboven is aangegeven omvat de flexibele schil niet alleen degenen met een flexibele baan, maar ook personen die een korte tijd tussen twee flexibele banen geen werk hebben. De grens voor deze tussenperiodes is op drie maanden gelegd.
Verder zijn werknemers die regulier onderwijs volgen buiten beschouwing gelaten. Tot de werknemers in de flexibele schil behoren ook arbeidsmigranten – veelal Polen – die als seizoenwerker naar Nederland komen en werknemers die (re)migreren. Echter, alleen de werknemers die zijn ingeschreven in de Basisregistratie Personen tellen mee. In het vervolg van dit artikel worden de personen in de flexibele schil ook flexwerkers genoemd.

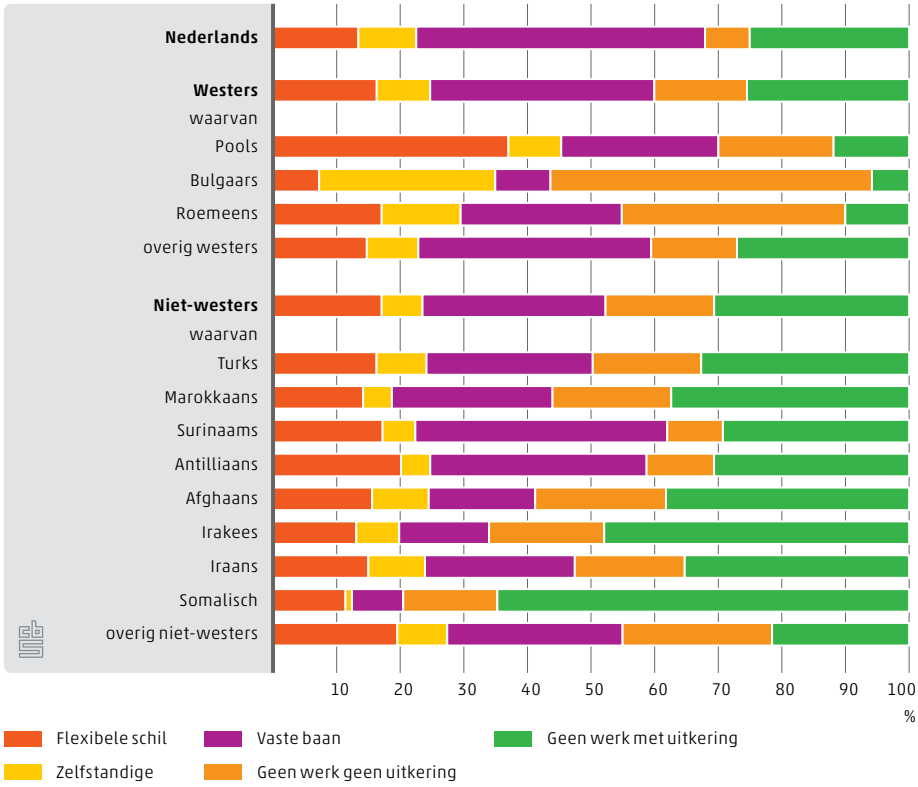
2.2 Kenmerken van herkomstgroepen in de flexibele schil

Op 1 januari 2013 zaten in Nederland 1,6 miljoen werknemers in de leeftijd van 15 tot 75 jaar in de flexibele schil. Ofwel zij hebben een flexbaan of zitten kortstondig tussen twee flexibele banen in en volgen geen onderwijs (zie ook kader). Het vervolg van deze paragraaf gaat in op de verschillen die er bestaan tussen de diverse herkomstgroepen in de flexibele schil.

Vooral Polen vaak werkzaam in flexibele schil

Van de mensen met een Nederlandse achtergrond werkte 13 procent in de flexibele schil in 2013, had 45 procent een vaste baan en 9 procent een baan als zelfstandige en zat 32 procent zonder werk. Vergeleken met de andere herkomstgroepen werken vooral veel Polen in de flexibele schil. Zo gold dat voor 37 procent van alle Polen woonachtig in Nederland in 2013. Dit zijn vooral jonge Polen, de helft van hen is tussen de 25 en 34 jaar. Het aandeel Bulgaarse werknemers in de flexibele schil was met 7 procent een stuk lager. Meer dan de helft van de Bulgaren had geen werk. Daarbij valt op dat een kwart van de Bulgaren in 2013 als zelfstandige werkte. Een belangrijke verklaring voor deze verschillen is dat zij tot 1 januari 2014 nog een tewerkstellingsvergunning nodig hadden om als werknemer aan de slag te gaan. Volgens Gijsberts en Lubbers (SCP, 2013) werken Bulgaren daardoor mogelijk vaker in het informele circuit. Binnen de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen hadden de Antillianen het hoogste aandeel flexwerkers, 20 procent. Surinaamse werknemers hadden daarentegen relatief vaak een vaste baan, 40 procent. Het aandeel werknemers in de flexibele schil binnen de vluchtelingengroepen was laag, tussen 11 en 16 procent. Zij hebben echter relatief vaak geen werk. Voor Somaliërs gold dat het sterkst. Zij waren het vaakst afhankelijk van een uitkering. Van de vluchtelingen-groepen hadden de Iraanse werknemers met een kwart het vaakst een vaste baan in 2013. Iraniërs zijn over het algemeen al wat langer in Nederland dan andere vluchtelingengroepen.

2.2.1 Percentage personen in de flexibele schil en andere arbeidsmarktposities naar achtergrond, 1 januari 2013

Turkse en Marokkaanse flexwerkers werken vaker in detailhandel en schoonmaak

Flexwerkers werken veelal via uitzendbureaus. Van deze uitzendkrachten is niet bekend in welke sector zij gedetacheerd zijn. Een groot deel van de Poolse flexwerkers (75 procent) werkte op 1 januari 2013 in de commerciële dienstverlening, vooral dus uitzendbureaus. Daarnaast werkte nog eens 11 procent in de landbouw. Flexwerkers met een Nederlandse of westerse achtergrond waren in 2013 vooral werkzaam bij uitzendbureaus, detail- en groothandel, en gezondheids- en welzijnszorg.

2.2.2 Personen in de flexibele schil naar achtergrond en bedrijfstak/geen werk, 1 januari 2013

		Westers			Niet-westers						
			waarvan			waarvan					
	Nederlands	totaal	Pools	overig westers	totaal	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans	overig niet-westers	**Totaal**
	%										
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Landbouw, nijverheid en energie	12	9	11	9	8	11	8	6	8	7	11
Commerciële dienstverlening	54	63	75	61	66	66	66	63	62	69	57
waaronder											
handel	16	13	9	14	13	15	14	13	10	13	16
waaronder											
groothandel en handelsbemiddeling	6	6	6	6	4	4	3	4	3	5	5
detailhandel (niet in auto's)	9	6	2	7	8	10	10	8	6	7	9
horeca	5	6	3	6	10	6	6	5	6	16	5
waaronder											
eet- en drinkgelegenheden	3	4	2	5	8	6	5	4	4	14	4
overige zakelijke dienstverlening	17	29	57	23	31	36	35	32	33	27	20
waaronder											
uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	13	24	52	19	23	26	22	26	28	19	16
schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	2	3	4	3	7	8	11	3	4	7	3
Niet commerciële dienstverlening	30	22	6	26	21	17	22	25	24	19	28
waaronder											
gezondheids- en welzijnszorg	17	10	3	12	12	10	14	16	15	10	15
waaronder											
gezondheidszorg	7	5	1	5	4	3	3	5	5	4	6
verpleging en zorg met overnachting	5	3	1	3	3	2	3	5	5	3	5
welzijnszorg zonder overnachting	5	3	1	3	5	5	7	6	5	3	5
Geen werk, zit tussen twee flexibele banen in	4	5	8	4	5	6	5	5	6	5	4
Totaal (x 1 000)	1177	183	30	153	204	40	29	40	17	77	1564

Bron: CBS.

Van de Turkse en Marokkaanse flexwerkers werkte op 1 januari 2013 twee derde in de commerciële dienstverlening, voornamelijk bij uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven en detailhandel. Zij werken vaker bij schoonmaakbedrijven en

detailhandel dan personen met een Nederlandse- of andere achtergrond. Van de Surinaamse en Antilliaanse flexwerkers werkte ruim 15 procent in de gezondheids- en welzijnszorg. Dat aandeel is hoger dan bij andere personen met een migratie-achtergrond. Van de flexwerkers uit de overige niet-westerse landen werkte 16 procent in de horeca. Dat aandeel is hoger dan voor andere herkomstgroepen.

Bijna helft van Turkse flexwerkers heeft laag onderwijsniveau

Van de mensen met een Nederlandse achtergrond in de flexibele schil had 22 procent op 1 januari 2013 een laag onderwijsniveau, 49 procent een middelbaar onderwijsniveau en 28 procent een hoog onderwijsniveau[1)]. Vergeleken met hen hebben niet-westerse flexwerkers vaker een laag onderwijsniveau en minder vaak een hoog onderwijsniveau. Een laag onderwijsniveau komt het meest voor onder de Turkse flexwerkers, 47 procent. Bij de Marokkaanse flexwerkers was het aandeel met een laag onderwijsniveau 40 procent.
Van de Poolse werknemers in de flexibele schil had 39 procent een laag onderwijs-niveau. Uit het begin van de paragraaf bleek bovendien dat het aandeel Polen dat in de flexibele schil werkte van het totaal aantal Polen in Nederland zeer hoog is. Het gaat hier om een grote groep jonge laagopgeleide Polen die in hun eigen land geen of onvoldoende werk kunnen vinden en voor werk naar Nederland komen (Dagevos, 2011).

2.3 Uitstroom uit de flexibele schil

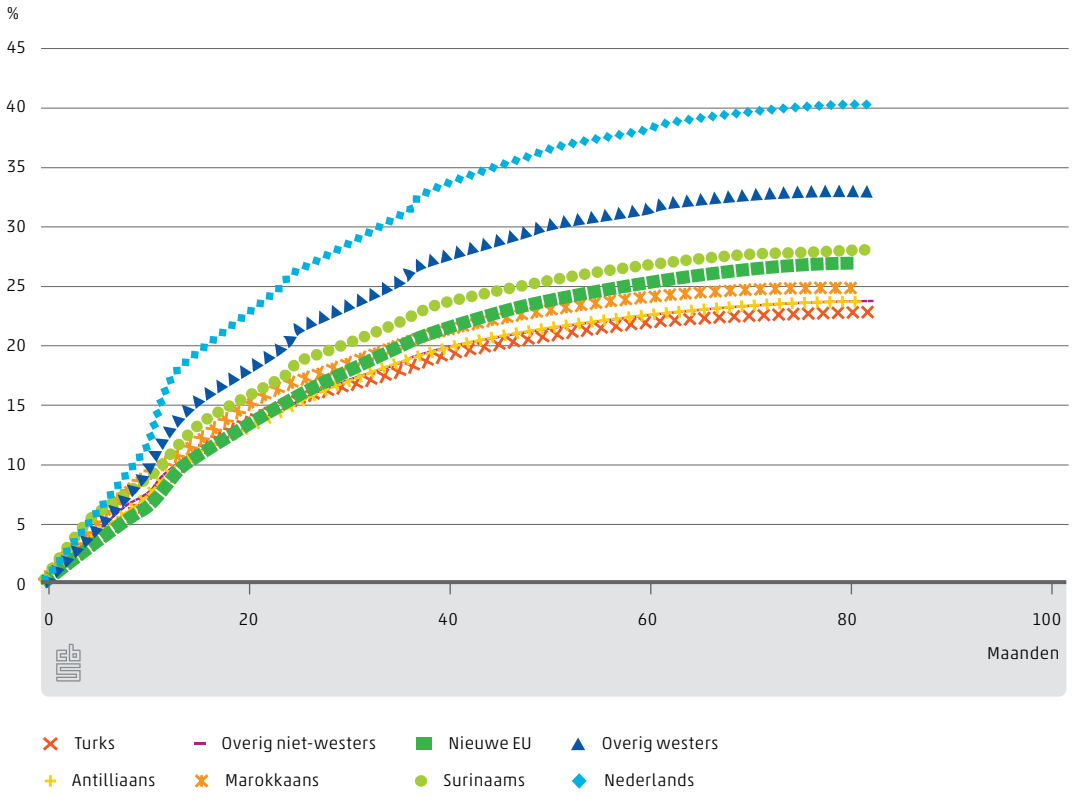
In 2007–2013 bleek dat de verblijfsduur in de flexibele schil onder personen met een westerse achtergrond langer was dan bij niet-westerse flexwerkers. Personen met een Nederlandse achtergrond stroomden relatief het minst vaak uit, gevolgd door personen uit de nieuwe EU en de overige westerse herkomstgroepen. Turken en Marokkanen verlieten de flexibele schil het snelst. De vraag hierbij is naar welke situatie de verschillende groepen uitstromen: naar werk, naar een uitkering, of naar geen werk zonder uitkering. Ook is het onduidelijk hoe korte dan wel lange verblijfsduren in de flexibele schil moeten worden beoordeeld. Een lange verblijfsduur kan negatief zijn, omdat lange duren duiden op geringe opstapmogelijkheden naar vast werk. Anderzijds betekent een lange verblijfsduur in de flexibele schil een eveneens zo lange periode zonder (langdurige) werkloosheid of inactiviteit.

[1)] Het gaat hier om het hoogst behaalde onderwijsniveau.

Hoog percentage uitstroom naar vaste baan bij Nederlandse achtergrond

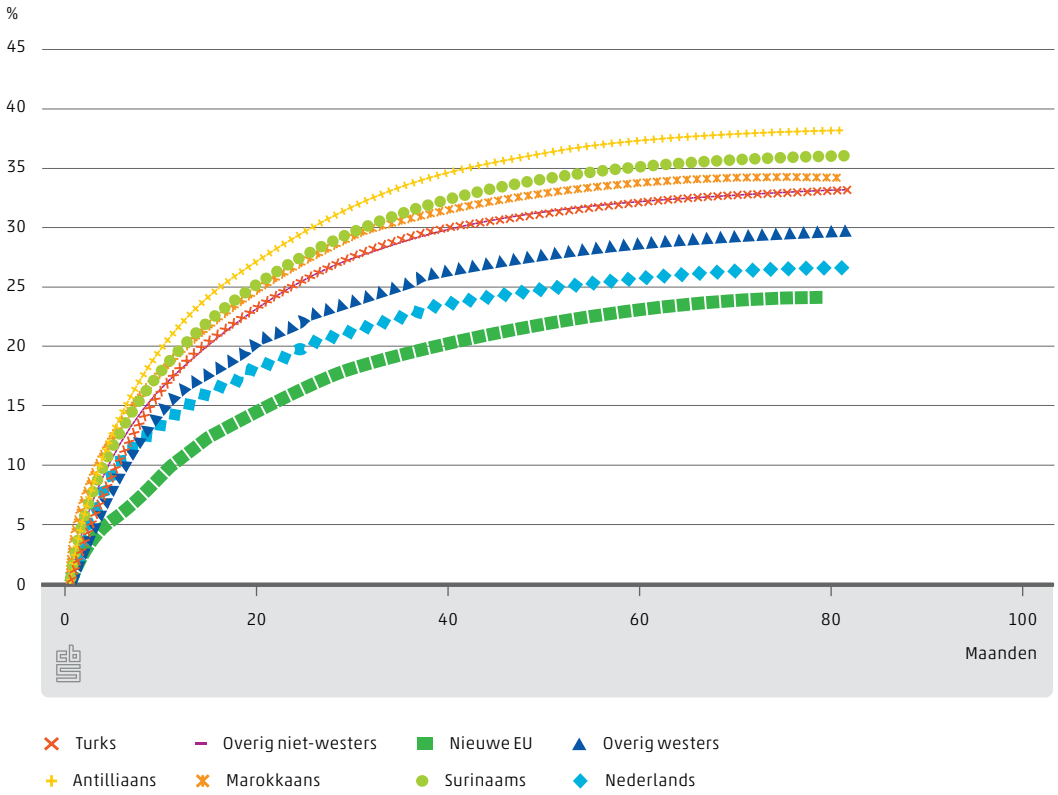
Ten opzichte van andere herkomstgroepen stromen flexwerkers met een Nederlandse achtergrond minder snel uit de flexibele schil. Dit betekent echter niet dat ze minder vaak de overstap maken van een flexibel contract naar een vaste baan. Integendeel, onder hen was het percentage dat uitstroomt naar een vaste baan het hoogst van alle herkomstgroepen in de periode 2007–2013. Binnen vijf jaar na instroom was ruim 38 procent van de flexwerkers met een Nederlandse achtergrond overgestapt naar een vaste baan. De overig westerse herkomstgroepen (exclusief de nieuwe EU) komen op de tweede plaats, gevolgd door respectievelijk Surinamers en personen met een achtergrond uit de nieuwe EU. Hekkensluiter zijn de Turken. Ongeveer 22 procent van deze herkomstgroep was binnen vijf jaar na instroom in de flexibele schil naar een vaste baan uitgestroomd.

2.3.1 Percentage uitstroom uit flexibele schil naar vast dienstverband in maanden na het instroommoment, naar achtergrond, instromers 2007-2013, 15-74 jaar

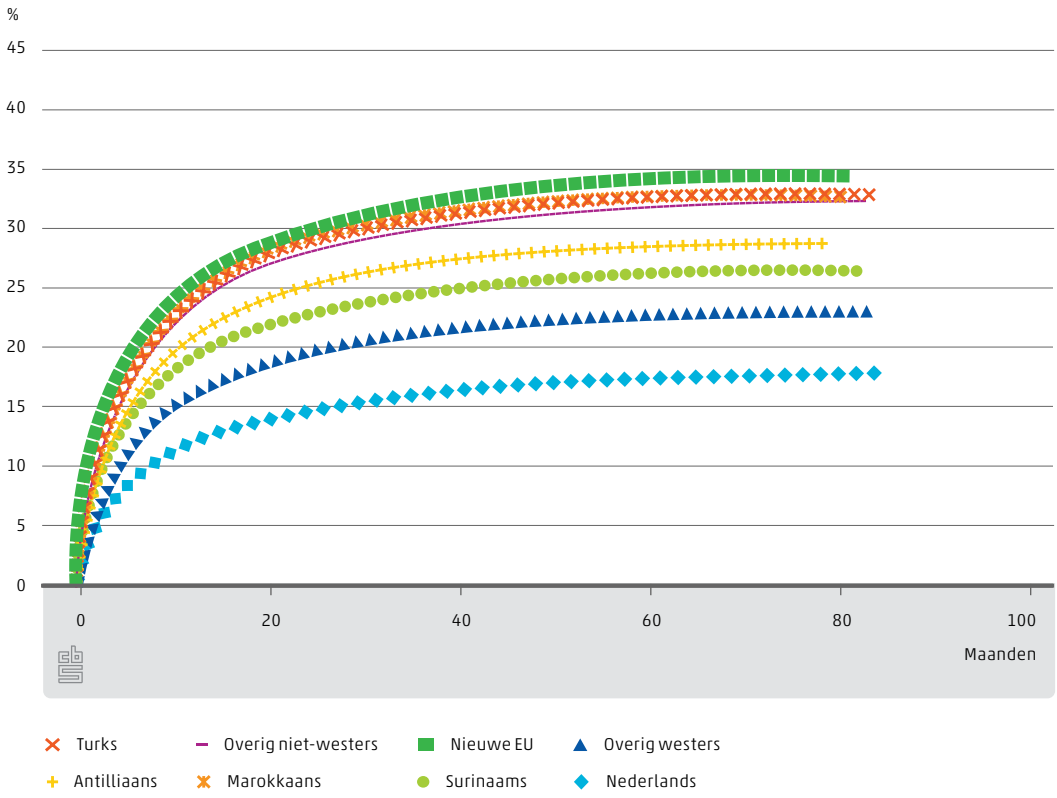

Niet-westerse flexwerkers stromen relatief snel uit, maar niet vaak naar een vaste baan. Zij blijken daarentegen relatief vaak uit te stromen naar geen werk met uitkering (figuur 2.3.2) en zonder uitkering (figuur 2.3.3). Personen uit de nieuwe EU nemen een bijzondere positie in. De uitstroom naar een uitkeringssituatie was bij deze personen in de periode 2007–2013 het laagst van alle herkomstgroepen: binnen vijf jaar na instroom in de flexibele schil was 23 procent van deze flexwerkers in een uitkering terechtgekomen. De uitstroom naar geen werk zonder uitkering was voor personen uit de nieuwe EU daarentegen relatief het hoogst, namelijk 34 procent binnen vijf jaar na het beginnen als flexwerker.

2.3.2 Percentage uitstroom uit flexibele schil naar een uitkering in maanden na het instroommoment, naar achtergrond, instromers 2007-2013, 15-74 jaar

2.3.3 Percentage uitstroom uit flexibele schil naar geen werk zonder uitkering in maanden na het instroommoment, naar achtergrond, instromers 2007-2013, 15-74 jaar

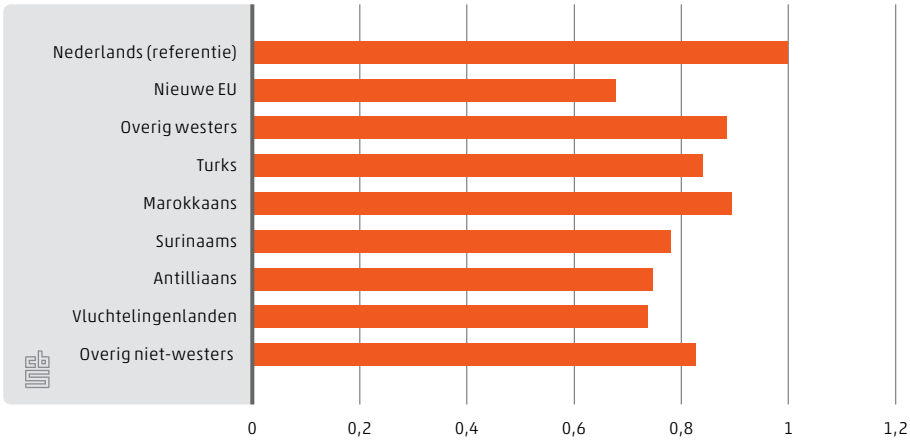

Verschillen in bevolkingssamenstelling spelen een rol bij kans op uitstroom

De opstapfunctie van flexibele arbeid naar een vast dienstverband verschilt in belangrijke mate tussen herkomstgroepen. In hoeverre kunnen deze verschillen worden verklaard door een andere bevolkingssamenstelling? Kenmerken die als belangrijke determinanten gelden voor de doorstroom vanuit de flexibele schil naar een vaste baan zijn onder de diverse herkomstgroepen mogelijk anders verdeeld. Zo is bijvoorbeeld het aandeel jongeren onder niet-westerse herkomstgroepen fors groter dan bij mensen met een Nederlandse achtergrond. Dat speelt een rol omdat jongeren minder snel doorstromen naar een vaste baan dan personen van 25 tot 45 jaar. Een analysetechniek die bij de berekening van de

doorstroom naar een vast dienstverband met deze verschillen in de samenstelling van groepen rekening houdt, is de competing-risk duuranalyse. Deze analyse is in dit artikel toegepast met het meenemen van de kenmerken geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en het hebben van een partner en (jonge) kinderen. Hierdoor verandert het eerdere beeld van de verschillen in de mate van uitstroom naar een vast dienstverband tussen de diverse herkomstgroepen (figuur 2.3.4). Nog steeds hebben flexwerkers met een Nederlandse achtergrond de grootste kans om naar een vaste baan uit te stromen. Gecorrigeerd voor genoemde achtergrondkenmerken doen Turken en vooral Marokkanen, qua uitstroomkans naar een vaste baan, niet onder voor de (overige) westerse herkomstgroepen. Antillianen en personen uit vluchtelingenlanden (Afghanistan, Irak, Iran, Somalië) hebben na correctie in de periode 2007–2013 een relatief gering uitstroompercentage.
De kleinste doorstroom naar een vaste baan geldt voor mensen uit de nieuwe EU. Een verklaring voor deze geringe doorstroomkans is gelegen in de aard van de migratie. Een groot deel van de migratie bestaat namelijk uit arbeidsmigratie. Bij verlies van werk kan de migrant besluiten om weer terug te keren naar het herkomstland. Omdat Polen veruit de grootste groep vormen binnen de migranten uit de nieuwe EU, wordt voor een verklaring in eerste instantie naar deze groep gekeken. Onder Polen die naar Nederland komen, is de gerichtheid op terugkeer groot, met name onder arbeidsmigranten (Nicolaas, 2011; Gijsberts en Lubbers, 2013), die het grootste deel van deze herkomstgroep uitmaken (Gijsberts en Lubbers, 2013). Ook zijn Polen in Nederland naar verhouding vaker alleenstaand (Statline, CBS) waardoor ze een grotere vrijheid hebben om een eigen keuze te maken; alleenstaanden kennen een hogere retourmigratie (Nicolaas, 2011). Bovendien ervaren Polen ten opzichte van andere migrantengroepen (zoals Turken, Marokkanen en vluchtelingengroepen) weinig belemmeringen om terug te gaan. Polen hebben, net als andere EU-burgers, in Nederland het recht op wonen en werken. Deze rechten zorgen ervoor dat de drempel om terug te keren laag is, omdat vertrek uit Nederland niet definitief hoeft te zijn (Dagevos, 2011). Ook speelt mee dat het herkomstland minder ver weg is dan voor andere herkomstgroepen.

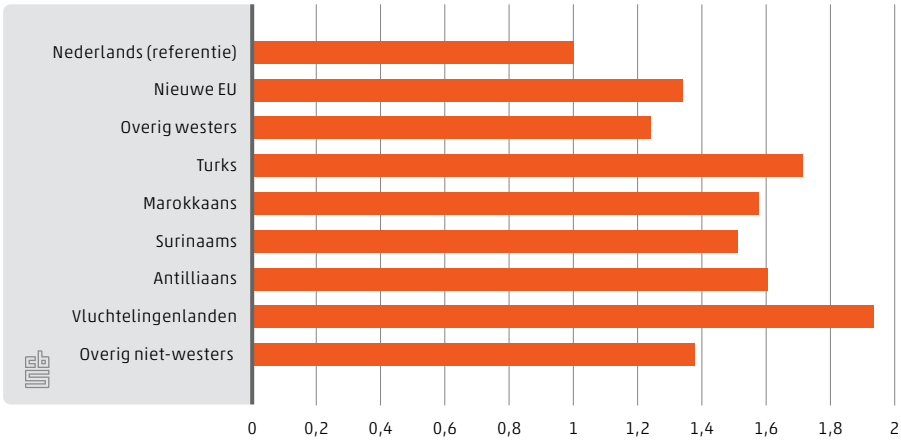
2.3.4 Uitstroomkans naar vast dienstverband t.o.v. flexwerkers met Nederlandse achtergrond, 15-74 jaar, 2007-2013

De gevonden verschillen in uitstroom vanuit de flexibele schil naar geen werk met uitkering, blijven deels overeind als wordt gecontroleerd voor samenstellingseffecten. Personen met een achtergrond uit de nieuwe EU hebben nu niet meer de geringste uitstroom naar geen werk met uitkering, maar komen op de derde plaats na achtereenvolgens personen met een Nederlandse of overig westerse achtergrond. Wel blijven de verschillen in uitstroom naar een uitkering tussen flexwerkers met een Nederlandse of westerse achtergrond enerzijds en niet-westerse achtergrond anderzijds bestaan.

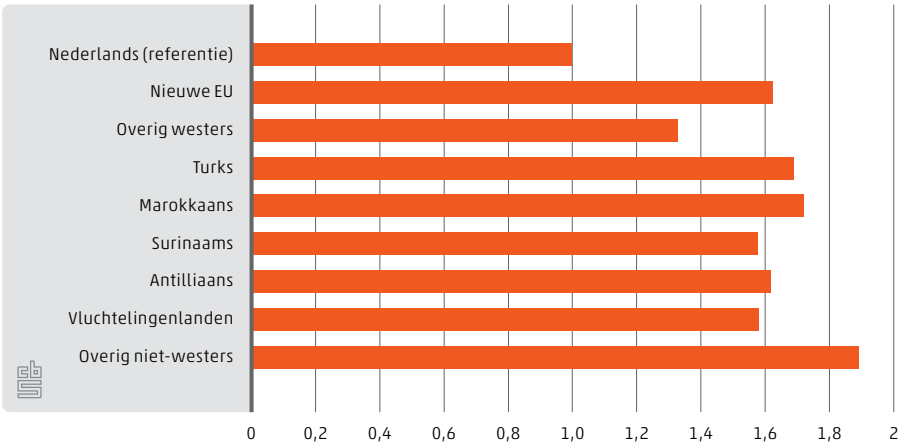
Een van de factoren die een rol kunnen spelen bij het al dan niet aanvragen van een (bijstand)uitkering is het risico het verblijfsrecht te verliezen. Voor personen met de Nederlandse nationaliteit, en personen met een verblijfsvergunning op asielgronden, heeft het aanvragen van een bijstandsuitkering geen gevolgen voor het verblijfsrecht. Het merendeel van de personen uit de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen heeft de Nederlandse nationaliteit. Ook gemeenschapsonderdanen, waartoe ook EU-burgers behoren, die ten minste vijf jaar in Nederland wonen, lopen niet het risico hun verblijfsvergunning te verliezen bij aanvraag van een bijstandsuitkering. Als gemeenschapsonderdanen echter nog niet langer dan vijf jaar in Nederland wonen en niet de status van werknemer of zelfstandige hebben, dan kan het aanvragen van een (aanvullende) bijstandsuitkering wel gevolgen hebben voor het verblijfsrecht. De IND gaat in deze gevallen na of er nog sprake is van recht op verblijf. Overigens hebben tijdens de eerste drie maanden van het verblijf in Nederland gemeenschapsonderdanen geen recht op bijstand.

2.3.5 Uitstroomkans naar uitkeringssituatie t.o.v. flexwerkers met Nederlandse achtergrond, 15-74 jaar, 2007-2013

Ook bij uitstroom uit de flexibele schil naar geen werk zonder uitkering kan er gecorrigeerd worden voor samenstellingseffecten. Hierbij blijft de oorspronkelijke volgorde in mate van uitstroom min of meer hetzelfde.

2.3.6 Uitstroomkans naar geen werk zonder uitkering t.o.v. flexwerkers met Nederlandse achtergrond, 15-74 jaar, 2007-2013

Samenvattend blijkt dat voor Antillianen, personen uit vluchtelingenlanden en personen uit de nieuwe EU de flexibele schil in vergelijking met personen met een Nederlandse of overige westerse achtergrond een relatief slechte opstapfunctie biedt naar een vaste baan. Personen met een achtergrond uit de nieuwe EU hebben de geringste kans om vanuit de flexibele schil in een vast dienstverband

te komen. Turken en Marokkanen zijn qua kans op overstap naar een vaste baan vergelijkbaar met de overige westerse flexwerkers. De kans op uitstroom naar een uitkering is relatief groot bij de niet-westerse flexwerkers. Zij verlaten de flexibele schil ook snel vergeleken met andere herkomstgroepen.

2.4 Conclusie

Op 1 januari 2013 zaten in Nederland 1,6 miljoen werknemers van 15 tot 75 jaar, die geen onderwijs volgden, in de flexibele schil. Personen met een migratie-achtergrond werken iets vaker dan mensen met een Nederlandse achtergrond in de flexibele schil. Tussen de diverse herkomstgroepen bestaan echter grote verschillen. Zo werkte 13 procent van de mensen met een Nederlandse achtergrond in de flexibele schil op 1 januari 2013. Het aandeel Polen in de flexibele schil was het hoogst, namelijk 37 procent. Bulgaren werkten het vaakst als zelfstandige. Daarnaast had meer dan de helft van de Bulgaren geen werk. Tot 1 januari 2014 hadden zij een tewerkstellingsvergunning nodig om als werknemer aan de slag te gaan. Binnen de niet-westerse herkomstgroepen hadden de Antillianen het hoogste aandeel flexwerkers. De vier belangrijkste vluchtelingengroepen, afkomstig uit Afghanistan, Irak, Iran en Somalië, hadden vaker geen werk.
Poolse flexwerkers werkten op 1 januari 2013 voornamelijk via uitzendbureaus en in de landbouw. Flexwerkers met een Nederlandse of westerse achtergrond werkten ook vooral bij uitzendbureaus, maar daarnaast ook in de detail- en groothandel en de gezondheids- en welzijnszorg. Turkse en Marokkaanse flexwerkers werkten ook vooral bij uitzendbureaus en verder bij schoonmaakbedrijven, detailhandel en landbouw. Surinaamse en Antilliaanse flexwerkers werkten vaker dan andere personen met een migratieachtergrond in de gezondheids- en welzijnszorg. Niet-westerse flexwerkers hebben vaker dan anderen een laag onderwijsniveau en minder vaak een hoog onderwijsniveau. Van de Turkse flexwerkers had bijna de helft een laag onderwijsniveau ten opzichte van 22 procent van de flexwerkers met een Nederlandse achtergrond.
Mensen met een Nederlandse achtergrond stromen relatief het vaakst vanuit de flexibele schil naar vast werk. Dat geldt ook als rekening wordt gehouden met de verschillende samenstelling van deze groep naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, het hebben van een partner en jonge kinderen. Marokkanen, Turken en de westerse herkomstgroepen (behalve de nieuwe EU) stromen iets minder vaak uit naar vast werk, maar van een groot verschil met personen met een Nederlandse achtergrond is geen sprake. De doorstroming naar vast werk van de mensen uit nieuwe EU is relatief gering. Zij stromen naar verhouding vaak

uit naar geen werk zonder uitkering en minder vaak naar een uitkeringssituatie. Het migratiemotief speelt hierbij een rol. Personen die voor werk naar Nederland komen en na een flexibel contract niet een vast dienstverband weten te bemachtigen, geven er mogelijk de voorkeur aan om naar hun herkomstland terug te keren (Gijsberts en Lubbers, 2013). Omdat het hierbij gaat om EU-burgers verspelen ze hierbij niet hun verblijfsrecht in Nederland. Dat laatste gebeurt mogelijk wel als ze vroegtijdig een bijstandsuitkering aanvragen.

Literatuur

Dagevos, J. (2011). *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dankmeyer, B., G. Gringhuis en J. Michiels (2015). Arbeidsdeelname van autochtone en allochtone mannen en vrouwen in elke leeftijd. *Sociaaleconomische trends* 2015|13. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Gijsberts, M. en M. Lubbers (2013). *Nieuw in Nederland. Het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Nicolaas, H. (2011). Ruim helft Poolse immigranten vertrekt weer. *Bevolkingstrends*, jg. 59, nr. 1 (1e kwartaal 2011), p. 32–36. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

3. Regionale vestiging en herkomst van recente Polen in Nederland

Auteurs
Bart Sleutjes (NIDI/KNAW/RuG)
Marthe Korte
Jeroen Ooijevaar

Dit hoofdstuk onderzoekt waar recent geïmmigreerde Poolse immigranten zich vestigen en waar in Polen ze vandaan komen. Vooral Poolse migranten die afkomstig zijn uit provincies die relatief dicht bij Nederland liggen, er sociaaleconomisch minder voorstaan en een grote concentratie agrarische activiteit hebben, komen naar Nederland. In Nederland vestigen zij zich in gebieden waar de economische activiteit wordt gedomineerd door land- en tuinbouw.

3.1 Inleiding

Sinds de Poolse toetreding tot de Europese Unie in 2004 is het aantal Polen in Nederland snel toegenomen. In mei 2016 waren voor het eerst 150 duizend personen met een Poolse achtergrond in Nederland geregistreerd (CBS, 2016). Er zijn veel redenen voor migratie, maar bijna twee derde van de immigranten uit Polen komt naar Nederland om te werken (Karpinska en Ooijevaar, 2016).

Factoren in het herkomst- en het bestemmingsland beïnvloeden het migratiegedrag. Het gaat bijvoorbeeld om veiligheid, beschikbaarheid van hulpbronnen zoals werk, scholing en inkomen, netwerken en bereikbaarheid. Dit soort push- en pullfactoren (Lee, 1966, zoals beschreven in Bijak, 2006) dragen bij aan het verklaren van migratiegedrag.

Pushfactoren zijn factoren die eraan bijdragen dat mensen overwegen te migreren. Deze pushfactoren kunnen worden ingegeven door veiligheid, maar ook door gebrek aan werkgelegenheid en een laag inkomen. De pushfactoren in het land van herkomst zijn altijd relatief aan de pullfactoren in het land van bestemming. Werkgelegenheid is pas een reden om te vertrekken als die werkgelegenheid, of de opbrengst daarvan, aantrekkelijker is in het beoogde land van bestemming. Toen Polen toetrad tot de Europese Unie werd het grote aantal Poolse immigranten naar Nederland dan ook verklaard door een groot verschil tussen push- en pullfactoren in beide landen op het vlak van werkgelegenheid en de hoogte van de lonen.

De verschillen tussen push- en pullfactoren manifesteren zich niet alleen op nationaal niveau, maar ook regionaal. Een van de pullfactoren, geografische nabijheid van de migratiebestemming, maakt al dat een groter deel van de Poolse migranten afkomstig is uit de nabijer gelegen provincies (Gijsberts en Lubbers, 2013). Maar ook pushfactoren als regionale werkloosheid en pullfactoren

zoals werkgelegenheid in een voor de regio kenmerkende bedrijfstak kunnen bepalend zijn voor migratiegedrag.

Dit hoofdstuk toont of er regionale segregatiepatronen zijn van Poolse immigranten: waar vestigen Poolse immigranten zich en wat zijn de kenmerken van die regio's? Vervolgens onderzoekt dit hoofdstuk welke pushfactoren er aanwezig zijn in Polen zelf: uit welke Poolse regio's komen Poolse immigranten en wat zijn de kenmerken van die regio's? Tot slot buigt dit hoofdstuk zich over de vraag of er een verband is tussen de kenmerken van de herkomst- en vestigingsregio. Zijn dominante sociaaleconomische kenmerken in de herkomstregio bepalend voor vestiging in bepaalde regio's in Nederland?

Dit onderzoek maakt gebruik van gegevens over alle personen van 18 tot en met 64 jaar die in Polen geboren zijn. Daarnaast heeft de onderzoekspopulatie zich in 2013 of 2014 in de Basisregistratie Personen (BRP) in Nederland ingeschreven en waren ze op 31 december 2014 nog steeds in Nederland woonachtig.
Dit onderzoek belicht voornamelijk sociaaleconomische push- en pullfactoren en die kunnen over de tijd veranderen. Om te voorkomen dat de betekenis van deze factoren veranderd is, bestaat de onderzoekspopulatie hier alleen uit Poolse immigranten die zich in de laatste twee jaar voor het peilmoment in Nederland hebben gevestigd.
De onderzoekspopulatie bestaat na bovenstaande afbakening uit 31 979 personen. Met behulp van het Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden (SSB) is deze populatie tevens voorzien van gegevens over woonlocatie, werk en inkomen.
De herkomstregio's zijn voorzien van gegevens over de urbanisatiegraad van de herkomststeden in Polen. Deze gegevens komen van het Poolse Central Statistical Office (CSO, 2014a). Deze organisatie leverde ook regionale gegevens over werkloosheid, lonen, bbp en het percentage werkzaam in de agrarische sector (CSO, 2014b).

3.2 Spreiding van recente Poolse immigranten

Deze paragraaf laat zien hoe Poolse immigranten verspreid zijn over Nederland. Aan de hand van een geografische analyse worden hun belangrijkste concentratiegebieden in kaart gebracht. Vaak worden concentraties van bevolkingsgroepen gemeten voor administratief afgebakende buurten: eenheden met grenzen

die door gemeenten zijn vastgesteld, zoals de CBS-buurtindeling in Nederland. Deze administratieve buurten verschillen echter sterk van elkaar qua bevolkingsaantal en oppervlakte, zowel tussen verschillende landen als tussen regio's daarbinnen. Een CBS-buurt in Den Haag heeft bijvoorbeeld doorgaans veel meer inwoners dan een CBS-buurt in het aangrenzende Westland. Dit zogenaamde *Modifiable Areal Unit Problem* (MAUP) bemoeilijkt zuivere (internationale) vergelijkingen van segregatiepatronen. Ook overlappen administratieve buurten niet altijd met wat mensen zelf als 'hun buurt' zien. Zo kunnen grenzen het gebied waarbinnen sociale interacties plaatsvinden doorkruisen, zeker wanneer iemand dichtbij de grens van twee administratieve buurten woont. Andersom kunnen ook binnen administratieve buurten fysieke of sociale grenzen bestaan die segregatiepatronen in de hand werken. Zeker in stedelijke regio's zijn administratieve buurten niet alleen relatief groot, maar kunnen deze ook een behoorlijk diverse bevolkingssamenstelling hebben. De vraag is dan of verschillende herkomstgroepen evenredig verspreid zijn over de buurt of dat er zich ook juist daarbinnen concentraties voordoen. Een manier om hiermee om te gaan is door buurten te definiëren als een x-aantal dichtstbijzijnde buren, met de exacte woonplaats van een individu als middelpunt. Door het aantal dichtstbijzijnde buren te laten variëren is het bovendien mogelijk om segregatie op verschillende schaalniveaus te bekijken (zie kader).

Geïndividualiseerde buurten

Geïndividualiseerde buurten bestaan uit een vooraf bepaald aantal dichtstbijzijnde buren, gemeten rondom een specifieke woonplek. Als eerste stap wordt van iedereen die in de BRP geregistreerd staat de exacte woonlocatie bepaald. Dit kan aan de hand van de oost-west (x) en noord-zuid (y) coördinaten binnen het Rijksdriehoekstelsel: een rasterstelsel dat Nederland als het ware indeelt in kleine vierkantjes. Voor ieder adres in Nederland zijn deze coördinaten bekend. Op basis hiervan worden vervolgens rasters van 100 bij 100 meter gecreëerd. Van elk van deze rasters is de totale bevolking bekend. Ook is bekend hoeveel personen daarvan tot een bepaalde groep behoren, zoals in dit geval de Poolse immigranten. Door aan een specifieke woonplek stapsgewijs aangrenzende rasters toe te voegen kan een geïndividualiseerde buurt worden gecreëerd van een bepaald aantal buren rond die specifieke woonplek. Voor deze buurt wordt vervolgens een aantal geaggregeerde statistieken berekend: de totale bevolking, het aantal personen dat een Poolse achtergrond heeft en het aandeel van deze groep binnen de totale bevolking, en ook de afstand die in meters is afgelegd om de laatste buur te vinden. Zo kan tot op zeer klein schaalniveau de segregatie van Poolse immigranten in beeld worden gebracht. Bij een

geïndividualiseerde buurt met 200 dichtstbijzijnde buren bijvoorbeeld, stopt het toevoegen van naastgelegen rasters zodra het bevolkingsaantal van de samengevoegde gebieden 200 heeft bereikt. Van die 200 buren is dan bekend hoeveel er een Poolse achtergrond hebben.

Sterkste concentraties in Zuid-Holland en Flevoland

Immigranten zijn over het algemeen sterk geconcentreerd in stedelijke gebieden en daarbinnen in sociaaleconomisch minder sterke wijken. Van de Poolse migrantengroep is nog weinig bekend over hun concentratiepatronen. Wel is bekend dat personen uit de nieuwe EU, waarbinnen de Polen de grootste groep vormen, relatief vaak wonen in gemeenten in het westen en zuiden van het land. Deze concentraties hangen vaak samen met de werkgelegenheid voor deze groep (Van den Brakel et al, 2014).

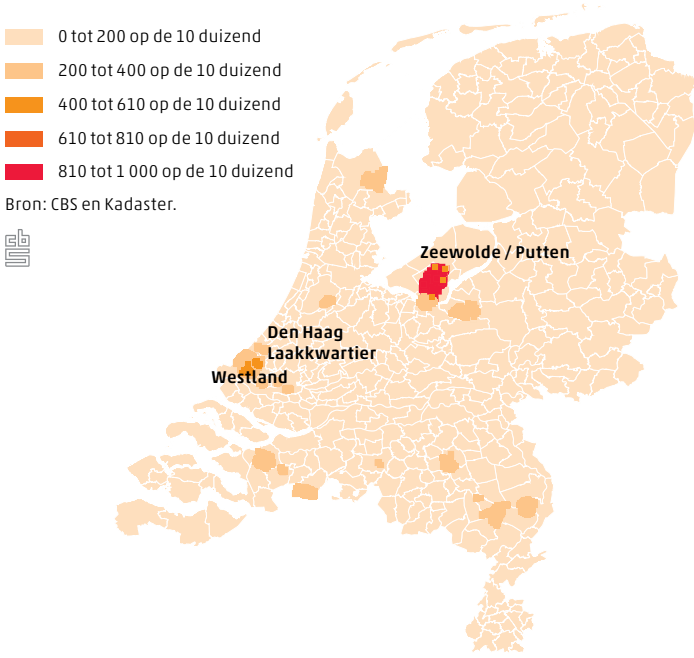
De groep Poolse migranten is niet gelijk verspreid over Nederland. Kaart 3.2.1 toont het aandeel recente Poolse migranten onder de 6 400 dichtstbijzijnde buren. Daaruit blijkt dat de provincies Zuid-Holland en Flevoland de sterkste concentraties Polen hebben. Binnen Zuid-Holland valt vooral het Westland op met een sterke concentratie, en in mindere mate delen van de aangrenzende stadsregio's Rotterdam en Den Haag. In Flevoland gaat het vooral om het landelijke gebied rond Zeewolde, maar ook het nabijgelegen Putten in de provincie Overijssel valt op. Buiten deze provincies zijn Polen relatief sterk geconcentreerd in het zuidwestelijke en oostelijke deel van Noord-Brabant (Zundert), Noord-Limburg, de regio Aalsmeer/Haarlemmermeer en West-Friesland. In andere delen van Nederland wonen verhoudingsgewijs juist weinig recente Poolse migranten.

Concentraties vooral in gebieden met veel land- en tuinbouw

De sterkste concentraties van recente Poolse immigranten bevinden zich in gebieden met relatief veel land- en tuinbouw. Dit is het duidelijkst zichtbaar in het Westland en in de omgeving van Zeewolde. Maar ook de Bollenstreek, regio Aalsmeer – waar de Bloemenveiling is gevestigd –, Zundert en Noord-Limburg staan bekend om hun sterke tuinbouwsector. Aangezien Poolse migranten bovengemiddeld vaak werkzaam zijn in deze sectoren (Dagevos, 2011; Engbersen, Ilies, Leerkes, Snel en Van der Meij, 2011) is het aannemelijk dat hun aanwezigheid in deze regio's vooral gestuurd is door werkgelegenheid.

Naast deze rurale concentraties bestaat er ook een klein aantal stedelijke concentraties in de regio's Den Haag en Rotterdam. Deze worden echter pas zichtbaar wanneer op deze specifieke regio's wordt ingezoomd. De stedelijke concentraties van recente Poolse migranten zijn namelijk aanzienlijk minder sterk dan die in de eerdergenoemde tuinbouwregio's. In andere grote steden zijn helemaal geen noemenswaardige concentraties van recente Poolse migranten zichtbaar. De nabijheid van het Westland ten opzichte van deze twee steden is een mogelijke verklaring waarom deze groep juist hier gevestigd is en bijvoorbeeld nauwelijks in Amsterdam of Utrecht. Ook binnen Den Haag en Rotterdam wonen de Poolse migranten sterk geconcentreerd. In Den Haag gaat het om delen van het Laakkwartier en Transvaalkwartier, en in mindere mate om de omliggende buurten. Rotterdam heeft een sterke concentratie in delen van het zuidelijke stadsdeel Charlois, vooral in de omgeving van het Zuidplein. Daarnaast is er ook een concentratiegebied zichtbaar aan de westelijke rand van de stad (Oud-Mathenesse) en in de buurgemeenten Schiedam en Vlaardingen. Een overeenkomst tussen de sterkste stedelijke concentraties in zowel Den Haag als Rotterdam is dat deze gesitueerd zijn in sociaaleconomisch minder sterke wijken. In deze wijken zijn relatief veel goedkopere woningen te vinden, ook buiten de sociale huursector waar niet alle migranten toegang toe hebben. Het lijkt er dus op dat binnen steden Polen in buurten met een vergelijkbare sociaaleconomische status wonen als niet-westerse migranten, maar niet in alle buurten waar de niet-westerse groep relatief sterk vertegenwoordigd is.

3.2.1 Het aandeel Poolse immigranten (sinds 2013) onder de 6 400 dichtstbijzijnde buren, 2014

Met geïndividualiseerde buurten is het mogelijk om segregatie op verschillende schaalniveaus met elkaar te vergelijken, zonder daarbij gebonden te zijn aan bestaande administratieve indelingen, zoals gemeenten, wijken of buurten (zie ook het kader). Deze zijn door hun verschillende omvang immers niet altijd direct vergelijkbaar. Segregatie manifesteert zich op diverse ruimtelijke niveaus, variërend van straten tot hele stedelijke regio's. Door het aantal dichtstbijzijnde buren te laten variëren, kan worden bestudeerd in hoeverre segregatiepatronen van personen met een Poolse achtergrond verschillen op kleine en grote schaal. Aspecten als socialisatie en sociale controle spelen op diverse schaalniveaus een rol (Andersson en Musterd, 2010). Aangezien een eerdere studie waarbij deze methode is toegepast heeft aangetoond dat segregatie op het niveau van de kleinste geïndividualiseerde buurten het sterkste effect heeft op persoonlijke levenskansen (Andersson en Malmberg, 2015), richt het vervolg van dit hoofdstuk zich op concentratiepatronen op kleinere schaalniveaus.

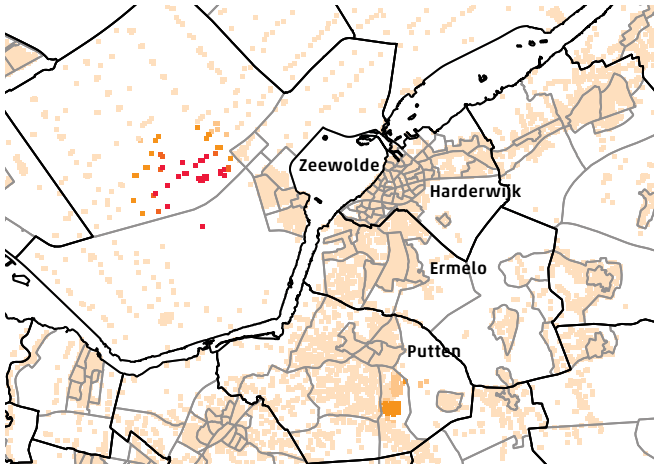
Vakantieparken als port-of-entry

Kaart 3.2.2 laat de concentraties zien binnen de voor recente Poolse migranten meest prominente vestigingsregio, de regio Zeewolde/Putten. De gemeente Zeewolde huisvestte op 1 mei 2016 relatief gezien de meeste Polen van alle gemeenten in Nederland (CBS, 2016). Hier is gekeken naar het aandeel van deze groep onder de 200 dichtstbijzijnde buren. Dat schaalniveau komt doorgaans redelijk overeen met iemands directe omgeving: dezelfde straat en de omliggende straten. Een blokje op de kaart toont het aandeel recente Poolse migranten onder de 200 dichtstbijzijnde personen, wanneer dat specifieke blokje het middelpunt vormt.

De sterkste concentraties op deze schaal worden gevonden in de gemeente Zeewolde, en dan vooral in het buitengebied daarvan. Daar is lokaal tot 92 procent van de 200 dichtstbijzijnde buren een recent gearriveerde Poolse immigrant. Het blijkt hier te gaan om een vakantiepark waar kennelijk veel Poolse immigranten wonen. Een verblijf in vakantiehuisjes duidt op een tijdelijk verblijf; een permanent verblijf is immers niet toegestaan in vakantiewoningen. Toch staan deze migranten wel ingeschreven op dat adres, wat impliceert dat het hier niet uitsluitend om seizoenswerkers gaat. Aannemelijk is dat vakantieparken functioneren als een tijdelijke woonoplossing voor recent gearriveerde migranten, waarvan een deel hoogstwaarschijnlijk na verloop van tijd zal doorverhuizen. Iets vergelijkbaars is er ook net ten zuiden van de bebouwde kom in Putten. Hier woont een groep recent geïmmigreerde Polen dicht bij elkaar. Ook hier betreft het een buitengebied waar landbouwbedrijven en een camping zijn gevestigd. De belangrijkste pull-factor

van deze regio voor Poolse migranten is hoogstwaarschijnlijk de werkgelegenheid in de land- en akkerbouwsectoren, aangezien dit lokaal belangrijke economische sectoren zijn.

3.2.2 Het aandeel Poolse immigranten (sinds 2013) onder de 200 dichtstbijzijnde buren in de regio Zeewolde/Putten, 2014

Aandeel Poolse immigranten

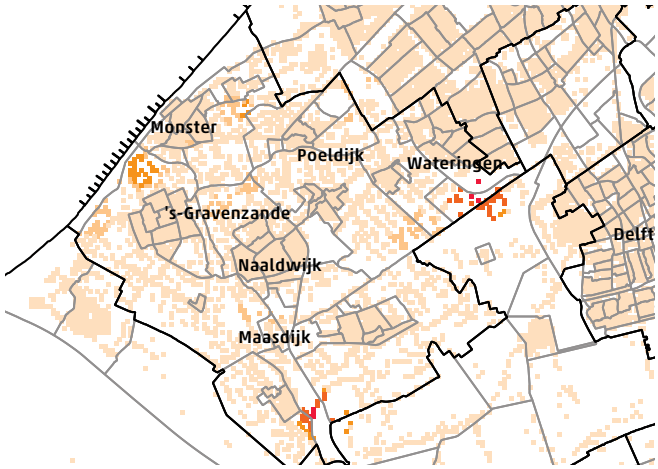
- 0 tot 1 800 op de 10 duizend
- 1 800 tot 3 700 op de 10 duizend
- 3 700 tot 5 500 op de 10 duizend
- 5 500 tot 7 400 op de 10 duizend
- 7 400 tot 9 200 op de 10 duizend

Bron: CBS en Kadaster.

Sterke concentraties in Westland en Midden-Delfland

Het kaartje in figuur 3.2.3 geeft de segregatiepatronen van recente Poolse immigranten weer voor de gemeente Westland en directe omgeving. Wederom op het schaalniveau van 200 dichtstbijzijnde buren. Midden-Delfland heeft zeer sterke concentraties Poolse immigranten. Zeer lokaal behoort zelfs meer dan 74 procent van de 200 dichtstbijzijnde buren tot de Poolse groep. Het betreft hier grotendeels locaties buiten de bebouwde kom, in de buurt van Maasdijk en Wateringen en in iets minder sterke mate in het buitengebied nabij de kust tussen Monster en 's-Gravezande. Op deze plekken zijn vaak vakantieparken, campings of boerderijen gevestigd. Dit is in lijn met wat voor Zeewolde en Putten werd gevonden.

3.2.3 Het aandeel Poolse immigranten (sinds 2013) onder de 200 dichtstbijzijnde buren in Westland, 2014

Aandeel Poolse immigranten

- 0 tot 1 800 op de 10 duizend
- 1 800 tot 3 700 op de 10 duizend
- 3 700 tot 5 500 op de 10 duizend
- 5 500 tot 7 400 op de 10 duizend
- 7 400 tot 9 200 op de 10 duizend

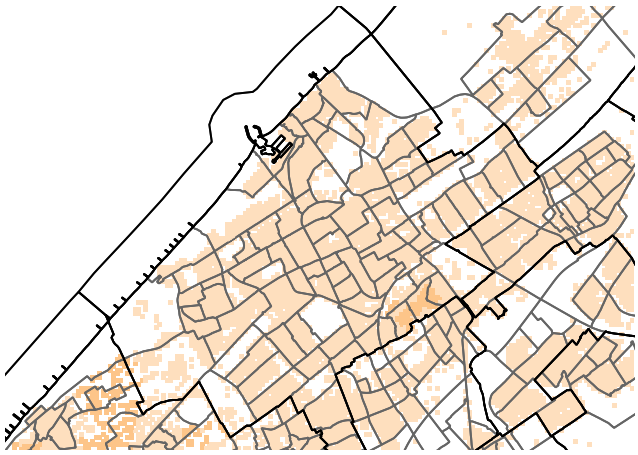
Bron: CBS en Kadaster.

Kaart 3.2.4 toont de concentraties van recente Poolse migranten onder de 3 200 dichtstbijzijnde buren in Den Haag. Omdat de omvang van de groep Polen klein is vergeleken met het totaal aantal inwoners in Den Haag, is hier gekozen voor een iets groter schaalniveau, 3 200 dichtstbijzijnde buren. Dit niveau is echter nog wel kleiner dan de gemiddelde administratieve buurt in de stad. De kaart toont een gematigde concentratie van recente Poolse migranten in grote delen van het Laakkwartier. Verder zijn in de stad Den Haag geen sterke concentraties zichtbaar.

Op kleinere schaalniveaus lijken in Den Haag zelfs helemaal geen noemenswaardige concentraties te bestaan. De concentratie in het Laakkwartier gaat meer opvallen naarmate het bestudeerde schaalniveau groter wordt en vanaf 6 400 dichtstbijzijnde buren wordt daarnaast een gematigde concentratie in het Transvaalkwartier zichtbaar. Wanneer zou worden gekeken naar alle Poolse migranten die sinds de toetreding tot de EU in 2004 naar Nederland zijn gekomen, zouden de concentraties in het Laakkwartier en het Transvaalkwartier overigens prominenter zijn. Dit kan erop duiden dat deze stadsbuurten sinds 2004

geleidelijk minder belangrijk zijn geworden als bestemming voor recente Poolse migranten. Een andere mogelijke verklaring is dat deze buurten niet zozeer als *port-of-entry* dienen, maar eerder plaatsen zijn waar migranten zich uiteindelijk vestigen. In ieder geval lijkt de recente stroom Poolse migranten afwijkende vestigingspatronen te hebben vergeleken met Polen die al langer in Nederland wonen.

3.2.4 Het aandeel Poolse immigranten (sinds 2013) onder de 3 200 dichtstbijzijnde buren in Den Haag, 2014

Aandeel Poolse immigranten

- 0 tot 37 op de 10 duizend
- 37 tot 75 op de 10 duizend
- 75 tot 112 op de 10 duizend
- 112 tot 149 op de 10 duizend
- 149 tot 186 op de 10 duizend

Bron: CBS en Kadaster.

Welke gebieden de belangrijkste concentraties vormen, hangt sterk af van het schaalniveau dat bestudeerd wordt. Waar in rurale gebieden juist zeer sterke concentraties recente Poolse migranten worden gevonden op micro-schaalniveau (200 dichtstbijzijnde buren) zijn hier in stedelijke gebieden zoals Den Haag meer buren voor nodig (3 200 of meer). Hier speelt mee dat de Poolse groep in Den Haag relatief klein van omvang is. Maar blijkbaar wonen Poolse migranten in rurale gebieden ook in sterkere mate dicht bij elkaar dan in steden, wellicht gestuurd door werkgelegenheid. Denk hier bijvoorbeeld aan de 'Polenhotels'.

Binnen steden lijkt de groep weliswaar binnen dezelfde (administratieve) buurten te wonen, maar daarbinnen wel wat meer verspreid.

De stedelijke concentraties in Den Haag doen zich vooral voor in buurten waar de gemiddelde WOZ-waarde (op CBS-buurtniveau) laag is, veel huurwoningen te vinden zijn en waar relatief veel personen met lage inkomens wonen, en weinig personen met hoge inkomens. De rurale concentraties zijn wat dat betreft minder uitgesproken. De CBS-buurten in Zeewolde en Putten en in Westland en Midden-Delfland, waarbinnen de sterkste concentraties vallen, scoren redelijk gemiddeld op inkomen. De WOZ-waarden in deze gebieden zijn gemiddeld tot zelfs hoog in Midden-Delfland. Wel dient hierbij te worden opgemerkt dat deze CBS-buurten redelijk uitgestrekt en daardoor ook zeer divers zijn. Westland heeft de hoogste percentages huurwoningen in de bebouwde kommen, terwijl de sterkste concentraties Polen juist in de buitengebieden zitten. De tuinbouwsector is oververtegenwoordigd in de rurale concentratiegebieden. In deze sector werken relatief veel Poolse immigranten. Daar waar in stedelijke gebieden de lage WOZ-waarden een pullfactor lijken te zijn, lijkt dit in landelijke gebieden de werkgelegenheid te zijn.

3.3 Herkomstregio van recente Poolse immigranten

Deze paragraaf laat zien uit welk herkomstgebied recente Polen in Nederland komen en of bepaalde herkomstregio's oververtegenwoordigd zijn.

Geboorteplaatsclassificatie

Bij inschrijving in een Nederlandse gemeente staan in de Basisregistratie Personen (BRP) geboorteland en geboorteplaats geregistreerd. In deze registratie komen ruim 11 duizend Poolse geboorteplaatsen voor. Deze geboorteplaatsen zijn geclassificeerd naar gemeenten en provincies. Dit proces is bewerkelijk, onder andere omdat het Pools, een West-Slavische taal, een toevoeging heeft van 9 letters met diakritische tekens aan ons eigen alfabet. Deze letters worden bij de registratie van personen vervangen door een verscheidenheid aan letters en tekens. Daarnaast worden de plaatsnamen ook fonetisch weergegeven of verkeerd gespeld, of meer dan eens genoteerd volgens

de Duitse benaming. Bij doublures (waarbij plaatsnamen in meer dan één gemeente en provincie voorkomen) is de plaats gekozen die het grootste aantal inwoners heeft geregistreerd in Polen.
De ongeveer 3 580 meest in de BRP voorkomende Poolse gemeenten zijn op deze manier geclassificeerd. Na samenvoeging van de verschillende schrijfwijzen resulteerde dit in 860 verschillende gemeenten. Binnen de onderzoekspopulatie is bij 975 personen (drie procent) de geboorteplaats onbekend. Van hen zijn bij 754 personen de geboorteplaatsen niet geclassificeerd en bij de overige 221 is de geboorteplaats niet geregistreerd in de BRP.

Meeste Poolse immigranten komen uit Opole en Lubusz

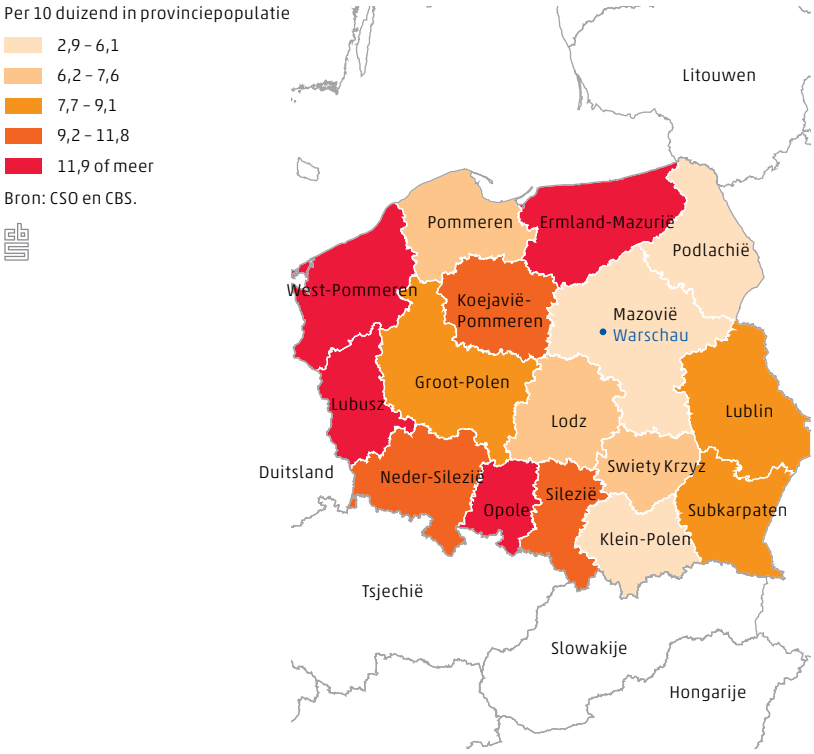
Alhoewel de rangorde van grootste herkomstprovincies van jaar op jaar iets verschilt, is er een aantal provincies van waaruit sinds 2004 consequent veel of weinig Polen naar Nederland zijn gekomen. Zo is het percentage van Polen in Nederland ten opzichte van de Poolse provinciepopulatie altijd vrij hoog voor de (zuid-)westelijke provincies die aan Duitsland en Tsjechië grenzen zoals Opole, Lubusz en West-Pommeren. Daarnaast heeft de noordelijke provincie Ermland-Mazurië en de oostelijke provincie Lublin altijd een vrij hoog percentage Polen in Nederland wonen. Provincies waarvan altijd een klein percentage Polen zich in Nederland bevindt zijn de verder weg gelegen oostelijke provincies zoals Podlachië, Mazovië en Klein-Polen. Dit lijkt erop te duiden dat de fysieke afstand een rol speelt bij de vestiging van Polen in Nederland.

25 op de 10 duizend inwoners uit de provincie Opole vestigden zich recent in Nederland

De meeste recent geïmmigreerde Polen komen absoluut gezien uit het westen van Polen. De top 3 herkomstprovincies zijn Silezië, Groot-Polen en Neder-Silezië. Ruim een derde van de in Nederland wonende Polen die in 2013 of 2014 naar Nederland zijn gekomen is in een van deze provincies geboren. Dit hangt deels samen met het gegeven dat een groot deel van de Polen in die provincies woont. Het beeld verandert dan ook als de immigratie van de Polen in Nederland wordt afgezet tegen het aantal inwoners in de provincies. De top 3 provincies zijn dan minder prominent aanwezig. Nederland telde eind 2014 ruim 30 duizend Polen die sinds 2013 naar Nederland zijn gemigreerd en nog steeds geregistreerd staan in de BRP. Dat komt neer op gemiddeld ongeveer 8 op de 10 duizend inwoners van Polen. Per provincie steken de zuidwestelijke provincie Opole en de westelijke provincie Lubusz hier met respectievelijk 25 op de 10 duizend en 16 op de 10 duizend het meest boven uit. Ook uit de noordelijke provincie Ermland-Mazurië en de noordwestelijke provincie West-Pommeren kwamen relatief veel Polen naar Nederland. De centraal gelegen provincie Mazovië is ten opzichte van de Poolse bevolking met 3 op de 10 duizend relatief weinig vertegenwoordigd in Nederland.

3.3.1 Aantal Polen dat sinds 2013 naar Nederland is geëmigreerd per Poolse herkomstprovincie, 2014

Zeer weinig Polen uit rurale gebieden naar Nederland

De Poolse registratie van gemeenten maakt onderscheid in urbane, urbaan-rurale en rurale gemeenten. Deze definities zijn gebaseerd op het wel of niet omvatten van een plaats met stadsrechten. Zo bestaan urbane gemeenten uit een plaats met stadsrechten, rurale gemeenten enkel uit dorpen en urbaan-rurale gemeenten uit een lokale plaats met stadsrechten met omliggend ruraal gebied (CSO, 2014a).
In absolute aantallen komt ongeveer 70 procent van de in Nederland wonende Polen uit een urbane gemeente, tegen 2 procent uit een rurale gemeente. Gerelateerd aan het aantal inwoners in de verschillende categorieën van gemeenten, komen nog steeds de meeste Polen uit de urbane gemeentes, 12 op de 10 duizend. Het aandeel Polen dat vanuit een urbaan-rurale gemeente naar Nederland is gekomen ligt hier echter net onder, 10 op de 10 duizend. Met 0,5 op de 10 duizend van de Poolse rurale bevolking is de migratiestroom vanuit Poolse rurale gebieden zowel absoluut als relatief vrijwel nihil.

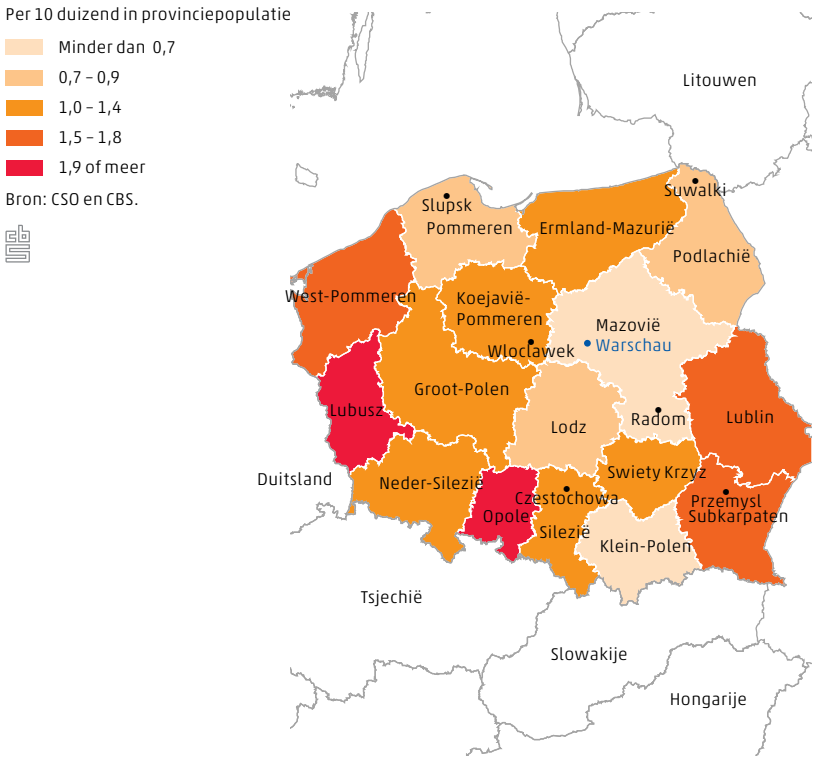
Vooral veel Polen uit gemeente Elblag in Nederland

In absolute aantallen komen de meeste recent geïmmigreerde Polen uit een van de grote Poolse steden: Warschau, Wroclaw, Poznan en Bydgoszcz. Ruim 5 procent van de in Nederland geregistreerde Polen die sinds 2013 naar Nederland zijn gekomen is in een van deze steden geboren.
Ook dit beeld verandert als deze aantallen worden afgezet tegen de gemeente-populaties. De top 4 van herkomstgemeenten op basis van het percentage Polen in Nederland ten opzichte van de gemeentepopulatie zijn dan Elblag (264 op de 10 duizend), Wloclawek (243 op de 10 duizend), Przemysl (211 op de 10 duizend) en Slupsk (145 op de 10 duizend). De grote steden Warschau, Wroclaw, Poznan en Bydgoszcz komen met deze relatieve benadering niet eens meer voor in de top 100 gemeenten. Met andere woorden, de relatief sterke vertegenwoordiging van Polen uit de grote Poolse steden, hangt grotendeels samen met het grote aantal inwoners van deze steden. Uit de voorgaande paragraaf bleek dat in Nederland rondom het Westland en Den Haag en ook rond Zeewolde en Putten een hoge concentratie recent geïmmigreerde Polen voorkomt. Dit onderzoek kijkt daarom ook specifiek naar die regio's rondom het Westland en Zeewolde.

Vooral veel Polen vanuit Wloclawek in Westland, Den Haag en omstreken

In absolute aantallen komen de meeste Polen in de gemeenten Westland, 's-Gravenhage, Midden-Delfland en Rijswijk nog steeds uit het zuidwesten, maar ook uit het oosten van Polen. De top 3 herkomstprovincies zijn Silezië, Lublin en Neder-Silezië. Ongeveer een derde van de in Nederland wonende Polen die tussen 2013 en 2014 naar de gemeenten rondom Den Haag zijn gekomen, is in een van deze provincies geboren. Dit beeld verandert als de recente migratie van deze Polen wordt afgezet tegen het aantal inwoners in de betreffende provincies. De top 3 provincies zijn dan minder prominent aanwezig. Nederland telde eind 2014 ongeveer 5 duizend Polen die sinds 2013 naar Nederland zijn gemigreerd en nog steeds geregistreerd staan als wonend in of rond de gemeente Den Haag. Dat komt neer op ongeveer 1 op de 10 duizend inwoners van Polen. De zuidwestelijke provincie Opole en de westelijke provincie Lubusz steken hier met respectievelijk 3,1 en 2,7 op de 10 duizend het meest boven uit. Ook vanuit de oostelijke provincies Lublin en Subkarpaten zijn relatief veel recente Polen naar Den Haag en omgeving gekomen.
In percentages ten opzichte van de gemeentepopulaties bestaat de top 5 herkomstgemeenten voor recente Polen in Den Haag en de omliggende gemeenten uit: Wloclawek (72 op de 10 duizend), Hrubieszów (43 op de 10 duizend), Slupsk (39 op de 10 duizend), Przemysl en Suwalki (27 op de 10 duizend). Absoluut gezien komen er veel Polen vanuit de grote steden Radom en Czestochowa. Vergeleken echter met het grotere aantal inwoners van deze steden gaat het om een gering aandeel. Uit de steden Hrubieszów en Slupsk komen zowel absoluut als relatief veel Polen naar Den Haag en de omliggende gemeenten.

3.3.2 Aantal Polen dat sinds 2013 naar de Haagse agglomeratie is geëmigreerd per Poolse herkomstprovincie, 2014

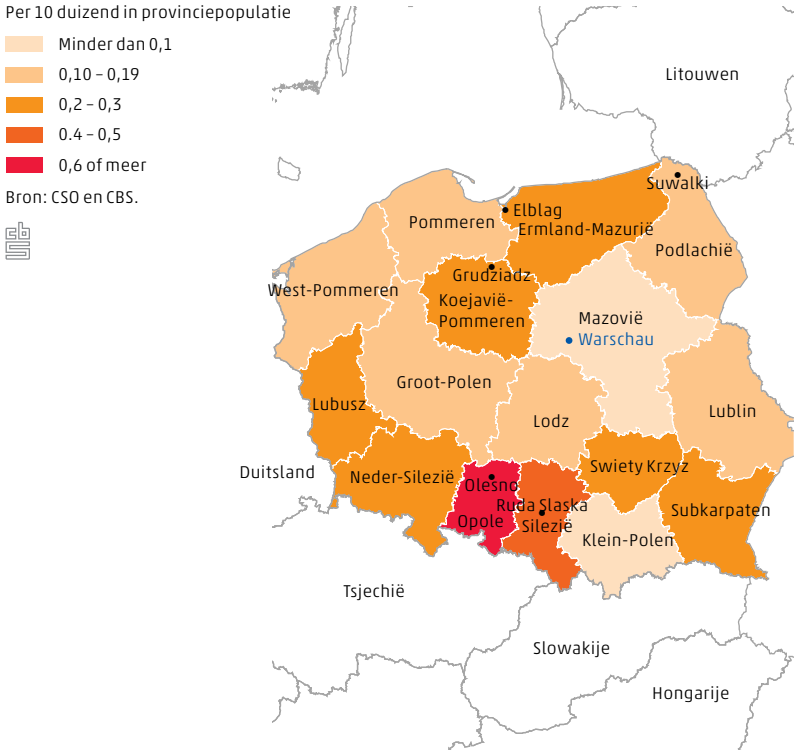

Vooral veel Polen vanuit Elblag naar Zeewolde en Putten

In absolute aantallen komen de meeste Polen in de gemeenten Zeewolde en Putten wederom uit het zuidwesten van Polen. De top 3 herkomstprovincies zijn Silezië, Opole en Neder-Silezië. Ongeveer een derde van de in Nederland wonende Polen die tussen 2013 en 2014 naar de gemeenten Zeewolde en Putten zijn gekomen, is in de provincie Silezië geboren en ongeveer de helft is in een van de top 3 provincies geboren. Gerelateerd aan het aantal inwoners in de betreffende provincies ziet het beeld er ook hier anders uit. Nederland telde eind 2014 ongeveer 900 Polen die sinds 2013 naar Nederland zijn gemigreerd en nog steeds geregistreerd staan als wonend in de gemeenten Zeewolde en Putten. Dat is een aandeel van ongeveer 0,2 op de 10 duizend inwoners van Polen. De zuidwestelijke provincies Opole en Silezië steken hier met respectievelijk 1,1 en 0,5 op de 10 duizend boven uit. Uit de westelijke provincie Lubusz en de oostelijke provincie Subkarpaten zijn ook relatief veel recente Polen naar Zeewolde en Putten gekomen.

Gerelateerd aan de gemeentepopulaties zijn de top 4 herkomstgemeenten van recente Polen in Zeewolde en Putten: Elblag (11 op de 10 duizend), Grudziadz (6,7 op de 10 duizend), Olesno en Suwalki (5,5 op de 10 duizend). Uit de grote gemeente Ruda Slaska is ook relatief een groot aantal Polen naar Zeewolde en Putten gemigreerd.

3.3.3 Aantal Polen dat sinds 2013 naar de agglomeratie Zeewolde is geëmigreerd per Poolse herkomstprovincie, 2014

Op eerste gezicht geen duidelijk verband tussen herkomstregio en vestiging in Nederland

Polen die minder dan twee jaar in Nederland en in de specifieke concentraties rond Den Haag en Zeewolde wonen, komen relatief gezien veel uit de (zuid-) westelijke provincies. Daarnaast komen de recente Polen in de specifieke concentraties rondom Den Haag en Zeewolde veel uit de oostelijke provincies. De sterke vertegenwoordiging uit de westelijke provincies heeft wellicht te maken met de geografische nabijheid van Nederland. De theorie van 'tussenliggende

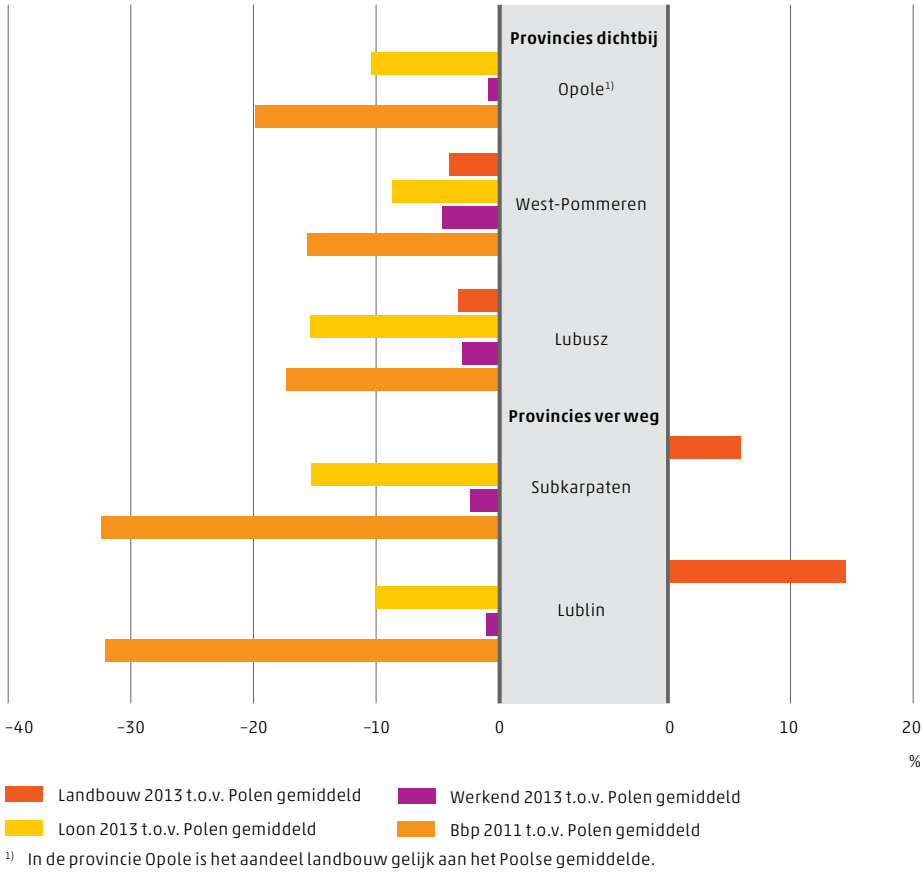
mogelijkheden', ontwikkeld door Stouffer in 1940, beschrijft dat een migrant de af te leggen afstand altijd afzet tegen de mogelijkheden in het land van bestemming. Dit betekent dat hoe verder het bestemmingsland geografisch gezien van de migrant afligt, hoe meer arbeidsmogelijkheden er op de plaats van bestemming moeten zijn om migratie aantrekkelijk te houden (Bijak, 2006). Polen die in Nederland wonen, zouden in theorie binnen een dag familie of vrienden in de herkomstprovincie kunnen bezoeken, waardoor migratie naar Nederland minder definitief en aantrekkelijk blijft. Bovendien kenmerken deze provincies zich door hun 'oud-Duitse' verleden, doordat zij opgenomen zijn geweest in het Duitse Rijk. Hierdoor spreken veel Polen in die provincies nog steeds Duits en bezitten veel Polen zelfs nog de Duitse nationaliteit. Dit gaat echter niet op voor de noordelijke provincie Ermland-Mazurië en de oostelijke provincies Lublin en Subkarpaten die ook sterk vertegenwoordigd zijn onder de recente Polen in Nederland. De vraag is of hiervoor andere kenmerken of aspecten samenhangen met de sterke vertegenwoordiging van deze Poolse herkomstprovincies.
Uit een vergelijking van de sociaaleconomische kenmerken van de meest voorkomende herkomstprovincies blijkt echter geen eenduidige conclusie. De provincie Mazovië, die consequent onderaan staat wat betreft het percentage Polen dat in Nederland woont, kenmerkt zich bijvoorbeeld door een gemiddeld hoog bruto binnenlands product en gemiddeld hoge lonen. Dit zou wellicht een reden kunnen zijn voor de Polen uit deze regio om relatief weinig naar Nederland te migreren. Toch geldt dit niet voor alle provincies. Het percentage werkzamen onder de bevolking geeft daarnaast geen uitsluitsel over het percentage Polen in Nederland vanuit alle Poolse provincies. Zo zijn er provincies met een laag percentage Polen in Nederland die ten opzichte van het gemiddelde in Polen een hoog percentage werkenden hebben, maar ook waarbij dat juist laag is. De belangrijkste herkomstprovincies van Polen in Nederland ten opzichte van de Poolse bevolking, Opole en Lubusz, hebben gemiddeld een laag bruto binnenlands product, hoge werkloosheid en lage lonen. Toch zijn deze provincies daarin niet uniek. Waarschijnlijk lopen hier twee push-factoren, sociaaleconomische kenmerken en fysieke nabijheid, door elkaar. Hierdoor is een eenduidig verband moeilijker vast te stellen.

Oostelijke herkomstgebieden vooral provincies met veel landbouw

Figuur 3.3.4 toont de sociaaleconomische kenmerken van de top 5 Poolse herkomstprovincies van recente Polen in Den Haag en de omliggende gemeenten. Deze top 5 is opgedeeld in twee groepen: drie provincies bevinden zich in het

westen van Polen en liggen geografisch gezien dus relatief dichtbij, tegenover twee verder weg gelegen oostelijke provincies Lublin en Subkarpaten.
De oostelijke provincies kennen een relatief laag gemiddeld bbp en een relatief hoog percentage dat in Polen werkzaam is in de landbouw. De steden Wloclawek en Hrubieszów, waarvandaan in 2013 en 2014 relatief veel Polen naar Den Haag en de omliggende gemeentes zijn gemigreerd, behoren tot de centraal gelegen provincie Koejavië-Pommeren (niet in de top 5) en de oostelijk gelegen provincie Lublin. Wederom geldt voor deze provincies dat zij gekenmerkt worden door een relatief laag gemiddeld bbp en een relatief hoog percentage dat in Polen werkzaam is in de landbouw.
De naderbij gelegen provincies hebben eveneens minder gunstige sociaal-economische omstandigheden dan gemiddeld in Polen, maar in mindere mate dan de oostelijke provincies. Bovendien zijn de westelijke provincies juist minder agrarisch dan gemiddeld in Polen.

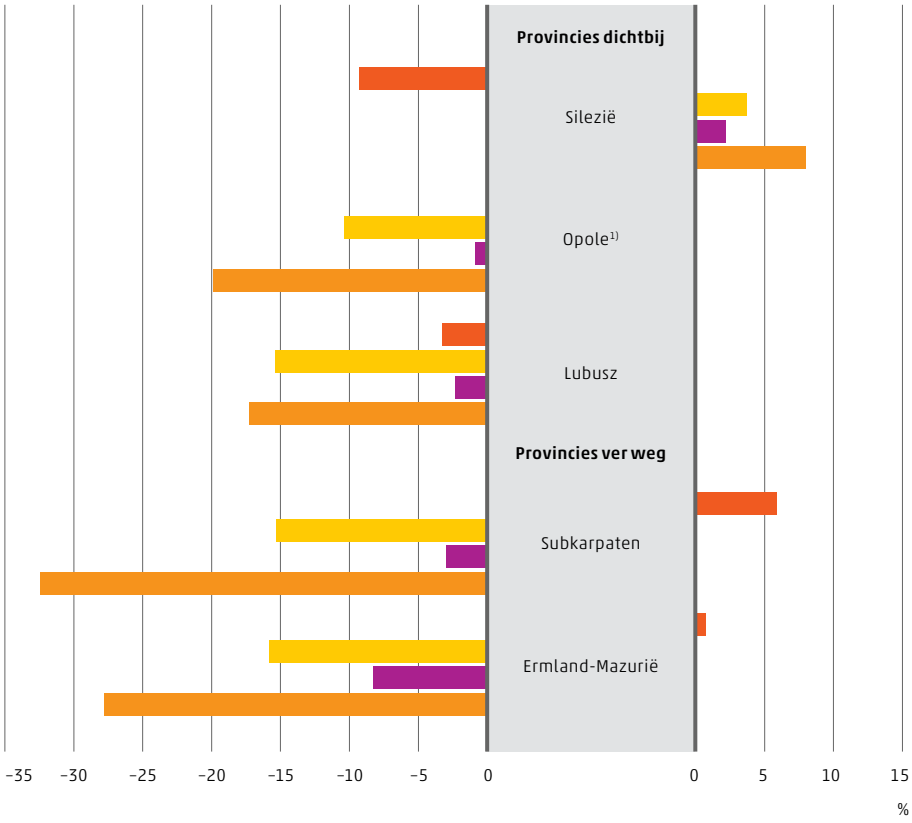
3.3.4 Top 5 herkomstprovincies recente Polen in Haagse agglomeratie t.o.v. provinciepopulatie, naar kenmerken provincie

1) In de provincie Opole is het aandeel landbouw gelijk aan het Poolse gemiddelde.

Figuur 3.3.5 toont een soortgelijke analyse van recent geïmmigreerde Polen in Zeewolde en Putten. Ook hier blijkt dat van de meest voorkomende Poolse herkomstprovincies de verder weg gelegen noordelijke provincie Ermland-Mazurië en de oostelijke provincie Subkarpaten, zich kenmerken door een relatief laag gemiddeld bbp en een hoog percentage personen dat in Polen werkzaam is in de landbouw.

3.3.5 Top 5 herkomstprovincies recente Polen in agglomeratie Zeewolde t.o.v. provinciepopulatie, naar kenmerken provincie

1) In de provincie Opole is het aandeel landbouw gelijk aan het Poolse gemiddelde.

3.4 Verband tussen herkomst en bestemming

Deze paragraaf toont mogelijke push-factoren uit Polen op het vlak van bbp, werkloosheid, loon en mate van landbouw. De analyse richt zich telkens op de drie provincies die het laagste bbp en gemiddeld loon, de meeste werkloosheid en de grootste agrarische sector hebben van Polen. Vervolgens wordt de populatie Polen uit die provincies in geheel Nederland afgezet tegen de specifieke populaties in de regio's Westland en Zeewolde.

Polen uit agrarische provincies vestigen zich ook in Nederland in agrarische gebieden

Polen die afkomstig zijn uit provincies die gekenmerkt worden door een hoog percentage agrarische sector, vestigen zich relatief veel in gebieden met veel werkgelegenheid in de agrarische sector, zoals Sint-Oedenrode, Zeewolde, Westland, Peel en Maas, Hillegom en Steenbergen. Daar waar zich de grootste concentraties Polen bevinden, in het Westland en Zeewolde, is de vertegenwoordiging uit de meest agrarische Poolse provincie (Subkarpaten) bijna 6 tot meer dan 13 keer zo hoog als in de rest van Nederland. Ook de andere agrarische provincies, Podlachië en Swiety Krzyz, hebben tot een 10 maal zo grote vertegenwoordiging in Westland en Zeewolde vergeleken met heel Nederland.

Ook Polen afkomstig uit provincies met een hoog percentage werkloosheid en een laag bbp en gemiddeld loon vestigen zich vele malen vaker in de regio's Westland en Zeewolde dan in Nederland in het algemeen. Deze oververtegenwoordiging kan oplopen tot een meer dan 13 maal zo grote concentratie als in heel Nederland.

3.4.1 Aantal Polen dat zich sinds 2013 heeft gevestigd in Nederland per herkomstprovincie naar specifieke kenmerken van de herkomstprovincies, 2014

	Nederland totaal	Westland en omstreken	Zeewolde en Putten
	Per 10 duizend inwoners per vestigingsgemeente		
Grootste agrarische sector			
Subkarpaten	0,98	5,80	13,22
Podlachië	0,35	1,65	3,53
Swiety Krzyz	0,49	2,65	6,61
Grootste werkloosheid			
Ermland-Mazurië	1,02	3,37	8,15
Koejavië-Pommeren	1,15	4,21	11,68
West-Pommeren	1,12	4,44	6,39
Laagste lonen			
Ermland-Mazurië	1,02	3,37	8,15
Lubusz	0,98	4,48	8,38
Subkarpaten	0,98	5,80	13,22
Laagste bbp			
Subkarpaten	0,98	5,80	13,22
Lublin	1,04	6,35	4,85
Podlachië	0,35	1,65	3,53

Bron: CBS, CSO.

Het komt er dus op neer dat Polen die zich vestigen in de regio Westland en Zeewolde/Putten bovengemiddeld vaak afkomstig zijn uit provincies die gekenmerkt worden door een hoog percentage agrarische sector, een hoge werkloosheid, gemiddeld lage lonen en/of een gemiddeld laag bbp. De populariteit van deze twee gebieden vindt dus zijn oorsprong in de combinatie tussen push- en pullfactoren: Polen uit agrarische provincies zijn op zoek naar meer welvaart en vinden deze in Nederlandse gebieden met veel werk in de agrarische sector.

3.5 Conclusie

De duidelijkste concentraties van Poolse immigranten in Nederland bevinden zich in landelijke gebieden met een sterke land- en tuinbouwsector als gemene deler. Dit is het sterkst zichtbaar in het Westland, nabij Den Haag. Het Westland

staat bekend om zijn glastuinbouw. Ook Zeewolde en omgeving, met een grote landbouwsector, heeft een grote concentratie Polen. Naast deze twee gebieden zijn ook in de Bollenstreek en de regio Aalsmeer (bloemen), Zundert en Noord-Limburg (algemeen agrarisch) grote concentraties Polen zichtbaar. De pull-factoren in Nederland lijken zich dus duidelijk toe te spitsen op werk in de agrarische sector.

Een van de push-factoren vanuit de Poolse regio's zit hem in de fysieke nabijheid. Poolse immigranten die afkomstig zijn uit de westelijke provincies, die relatief dicht bij Nederland liggen, zijn oververtegenwoordigd in Nederland. Provincies die verder weg liggen en relatief veel Poolse immigranten naar Nederland brengen, kenmerken zich door relatief ongunstige sociaaleconomische omstandigheden en een groter aandeel inwoners dat werkzaam is in de agrarische sector.

Wanneer gekeken wordt naar de Poolse provincies met de grootste agrarische populatie en de minst gunstige sociaaleconomische omstandigheden, dan blijkt dat deze provincies zeer sterk oververtegenwoordigd zijn in Nederlandse gebieden waar grote concentraties Polen werkzaam zijn. Er is dus, naast nabijheid, een verband te zien tussen de Poolse push-factoren (werkgelegenheid, loon, bbp en dominante sector) en de Nederlandse pull-factoren (aanbod van werk).

Dit onderzoek heeft echter wel twee aandachtspunten. De populatie Poolse immigranten is de populatie die in Nederland is ingeschreven in de BRP. Uit ander onderzoek blijkt dat veel Europese seizoenswerkers, met name Polen, zich niet altijd inschrijven in dat register. Juist deze immigranten, die waarschijnlijk niet de intentie hebben om zich permanent in Nederland te vestigen, zullen goeddeels als seizoenswerker werkzaam zijn in de land- en tuinbouw. Eind 2013 waren 92 duizend personen uit Polen wel geregistreerd als werknemer, maar niet in de BRP (CBS, 2015).
Het tweede aandachtspunt gaat over de herkomstregio. In dit onderzoek wordt dit gebaseerd op de geboorteplaats. De geboorteplaats van een persoon hoeft niet gelijk te zijn aan de plaats waarvandaan iemand geëmigreerd is. De plaats van herkomst is echter niet voorhanden in de BRP, waardoor geboorteplaats de best haalbare indicator was. Interne migratie is in Polen relatief gering vergeleken met andere Europese landen (Wolszczak-Derlacz, 2009; Okólski en Topińska, 2012). Daarnaast blijkt uit de gegevens van het Poolse CSO dat de interne migratie die optreedt voor 70 procent migraties binnen de eigen provincie betreft (Potrykowska, 2008), waardoor de verwachting is dat geboorteplaats een goede indicator is voor de herkomstregio van Polen in Nederland.

Literatuur

Andersson, R., en S. Musterd (2010). What scale matters? Exploring the relationships between individuals' social position, neighbourhood context and the scale of neighbourhood. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 92 (1), p. 23–43.

Andersson, E., en B. Malmberg (2015). Contextual effects on educational attainment in individualised, scalable neighbourhoods: Differences across gender and social class. *Urban Studies,* 52 (12), p. 2117–2133.

Bijak, J. (2006). *Forecasting international migration: Selected theories, models, and methods.* Warshaw: Central European Forum For Migration Research.

Brakel, M. van den, en M. Bosch, M. Hartgers, R. Kessels, W. Kessels, H. Lautenbach, T. van Maanen, H. Nicolaas, S. te Riele, en R. van der Vliet (2014). Overzicht van integratie. In: Van der Vliet, R., en J. Ooijevaar, en E. Wobma (red), *Jaarrapport Integratie 2014* (p. 24–74). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2015). *Migrantenmonitor*, verkregen via: http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/informatie/beleid/publicaties/maatwerk/archief/2015/migrantenmonitor2015.htm

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2016). *150 duizend inwoners van Poolse herkomst*. Nieuwsbericht 13 juni 2016.

Central Statistical Office (CSO) (2014a). *Regulation of the council of ministers – of 15 December 1998*. Verkregen op 4 mei 2016 via http://bip.stat.gov.pl/en/teryt/.

Central Statistical Office (CSO) (2014b). *Regiony Polski, Regions of Poland.* Warsaw, verkregen op 22 januari 2016 via www.stat.gov.pl.

Dagevos, J. (2011). *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Engbersen, G., en M. Ilies, A. Leerkes, E. Snel, en R. van der Meij (2011). *Arbeidsmigratie in vieren. Bulgaren en Roemenen vergeleken met Polen.* Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam (Afdeling Sociologie).

Gijsberts, M., en M. Lubbers (2013). *Nieuw in Nederland. Het leven van recent gemigreerde Polen en Bulgaren*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Karpinska, K., en J. Ooijevaar (2016). Familierelaties van Polen in Nederland. *Bevolkingstrends*, februari 2016. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Okólski, M., en I. Topińska (2012). *Social impact of emigration and rural-urban migration in central and eastern Europe, Final country report, Poland.* On behalf of the European Commission, DG Employment, Social Affairs and Inclusion.

Potrykowska, A. (2008). *New migration system in Poland*. Vienna Institute of Demography: Vienna.

Stouffer, S. (1940). Intervening opportunities: A theory relating to mobility and distance. *American Sociological Review, 5* (6), p. 845–867.

Wolszczak-Derlacz, J. (2009). The impact of internal and international migration on regional convergence in Poland. In: Duszczyk, M., en M. Lesińska (eds), *Współczesne migracje. Dylematy Europy i Polski*. Warszawa: OBM, 2009, pp 92–117.

4.

Eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs

Auteurs
Caroline Bloemendal
Caroline van Weert

Dit hoofdstuk kijkt naar verschillende generaties van niet-westerse leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs en of er verschillen zijn tussen en binnen generaties in de scores op de Centrale Eindtoets. Daarnaast bevat dit hoofdstuk een vergelijking van het resultaat op de eindtoets van verschillende generaties leerlingen op minder en meer gekleurde scholen. Algemeen geldt dat de verschillen in toets-scores binnen generaties groter blijken dan de verschillen tussen generaties. De samenhang tussen de gekleurdheid van de school en prestaties op de eindtoets is voor leerlingen met een niet-westerse achtergrond afhankelijk van de generatie waartoe ze behoren.

4.1 Inleiding

Onderwijs is belangrijk voor de sociaaleconomische integratie en participatie van personen met een migratieachtergrond. Het niveau van het gevolgde onderwijs bepaalt voor een groot deel de kansen en mogelijkheden op de arbeidsmarkt (Van der Vliet, Ooijevaar en Wobma, 2014). De overstap van de basisschool naar de middelbare school is dan ook een belangrijke overgang in de schoolloopbaan van een leerling, omdat die keuze in grote lijnen de verdere carrièremogelijkheden bepaalt (Terwel, 2006).
Leerlingen met een niet-westerse achtergrond gaan vaker naar het vmbo dan naar havo/vwo, terwijl leerlingen met een Nederlandse achtergrond vrijwel even vaak naar vmbo als naar havo/vwo gaan (Van der Vliet et al, 2014). Maar welke verschillen zijn er tussen en binnen verschillende generaties niet-westerse leerlingen als het gaat om schoolprestaties?
Onderzocht zijn de verschillen in schoolprestaties aan de hand van de scores op de Centrale Eindtoets in groep 8. Aan het eind van de basisschool maken leerlingen een eindtoets waaruit blijkt in welke mate ze de referentieniveaus voor taal en rekenen-wiskunde beheersen (Rijksoverheid, 2016). De totaalscore op deze toets is een goede indicator voor het type vervolgonderwijs dat het beste bij een leerling past. De Centrale Eindtoets is de eindtoets die in 2015 het vaakst is afgenomen (zie kader).

De eindtoets in het basisonderwijs

In het reguliere basisonderwijs zijn scholen per schooljaar 2014/'15 verplicht om een eindtoets af te nemen. De Centrale Eindtoets wordt door Cito in opdracht van het College voor Toetsen en Examens (CvTE) gemaakt. CvTE is een zelfstandig bestuursorgaan van de overheid. De Centrale Eindtoets bouwt voort op de vroegere Eindtoets Basisonderwijs van Cito. Naast de Centrale Eindtoets konden scholen in schooljaar 2014/'15 kiezen uit twee andere door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) toegelaten eindtoetsen: de IEP Eindtoets van Bureau ICE en ROUTE 8 van A-VISION. Taal en rekenen-wiskunde zijn verplichte onderdelen voor alle eindtoetsen. Daarnaast kunnen eindtoetsen ook extra, niet verplichte onderdelen aanbieden (Rijksoverheid, 2016).
Het schooljaar 2014/'15 is ook het eerste jaar dat niet meer de eindtoets maar het schooladvies leidend is voor de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs. De eindtoets wordt afgenomen nadat het schooladvies is gegeven. Als uit de eindtoets een hoger advies volgt dan het gegeven schooladvies, dan kan het schooladvies naar boven bijgesteld worden (College voor Toetsen en Examens, 2015).

Eerste, tweede en derde generatie

Personen met een migratieachtergrond hebben ten minste één ouder die in het buitenland is geboren. Van deze personen behoort iemand die zelf in het buitenland is geboren tot de eerste generatie en iemand die in Nederland is geboren tot de tweede generatie (zie ook het schema in de Inleiding van dit Jaarrapport).
Veel onderzoeken vergelijken de niet-westerse tweede generatie met de eerste generatie. De (vaak impliciete) verwachting hierbij is dat opeenvolgende generaties het sociaaleconomisch steeds beter gaan doen en ook op sociaal-cultureel vlak steeds meer gaan lijken op de meerderheid die een Nederlandse achtergrond heeft (Kooiman, Ooijevaar en Van der Vliet, 2012). De tweede generatie van de vier grootste niet-westerse herkomstgroepen[1)] heeft inderdaad onder andere een hoger opleidingsniveau dan de eerste generatie (Huijnk, Gijsberts en Dagevos, 2010). Aangezien de score op de eindtoets basisonderwijs een voorspeller is van het latere opleidingsniveau, is de verwachting dat ook deze score verschilt tussen leerlingen van de eerste en de tweede generatie.

[1)] Personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond.

De laatste jaren is er echter steeds meer belangstelling voor de derde generatie. Zowel zijzelf als hun ouders zijn in Nederland geboren, maar minstens één ouder is van de tweede generatie. Zij worden niet meer gezien als iemand met een migratieachtergrond, aangezien zij geen ouders hebben die in het buitenland zijn geboren (Kooiman et al, 2012). Toch verschilt deze derde generatie van personen waarbij zowel de persoon zelf als beide ouders een Nederlandse achtergrond hebben. Zo verlaat de derde generatie het onderwijs vaker zonder een startkwalificatie[2)] dan personen waarvan beide ouders een Nederlandse achtergrond hebben (Goedhuys, König en Geertjes, 2010).
De derde generatie is nog relatief jong en klein van omvang en is daardoor nog niet eerder uitgebreid onderzocht, maar een groot deel van hen heeft inmiddels groep 8 van de basisschool bereikt en kan dus in dit onderzoek betrokken worden. Ten behoeve van deze extra vergelijking, staan de uitkomsten van de derde generatie in dit hoofdstuk gegroepeerd bij de eerste en tweede generatie (en niet bij de leerlingen met een Nederlandse achtergrond).

Verschillen binnen generaties

De hierboven gehanteerde definities van de generaties zijn ruim, want niet alleen tussen deze generaties, maar ook binnen generaties bestaan er verschillen. De rol van taalbeheersing, opleidingsniveau van de ouders en contacten met mensen met een Nederlandse achtergrond maken het aannemelijk dat mensen met een migratieachtergrond die zelf al langer in Nederland verblijven of van wie een van de (voor)ouders een langere geschiedenis in Nederland heeft, gemiddeld een betere positie in de Nederlandse samenleving hebben verworven dan degenen die een minder lange geschiedenis in Nederland hebben (Kooiman et al, 2012). Bij de definitie van de generaties gaat het om *minstens één* ouder. Een extra onderscheid is mogelijk door te kijken naar de generatie van *beide* ouders. Zie ook het schema in de Inleiding van dit boek.
Personen van de eerste generatie die voor hun achttiende of zelfs voor hun zesde levensjaar naar Nederland kwamen, volgen vaker een hogere opleiding dan degenen die op latere leeftijd arriveerden hebben behaald (Kooiman et al, 2012). Kinderen die voor hun zesde met hun ouders naar Nederland komen, gaan immers al in de kleuterklas in Nederland naar de basisschool, leren daar de taal en doen vanaf het begin mee aan het Nederlandse onderwijssysteem. Kinderen die zes jaar of ouder zijn als ze naar Nederland komen, maken ook nog een deel van het Nederlandse onderwijs mee, maar voornamelijk op het onderdeel taal van de

[2)] Havo- of vwo-diploma of een mbo-diploma niveau 2.

eindtoets zullen ze naar verwachting lager scoren dan kinderen die al voor hun zesde kwamen.
Binnen de tweede generatie volgen degenen met één ouder van de tweede generatie of met een Nederlandse achtergrond (naast de ouder die in het buitenland is geboren) in het onderwijs vaker een havo/vwo-opleiding dan degenen met twee in het buitenland geboren ouders (Kooiman et al, 2012). Gezien de relatie tussen de scores op de eindtoets en de keuze voor het voortgezet onderwijs zou dit verschil ook uit de scores op de eindtoets moeten blijken.
Ook de derde generatie heeft een onderscheid in twee groepen: kinderen met twee ouders van de tweede generatie en kinderen met één ouder met een Nederlandse achtergrond (en één ouder van de tweede generatie). De verschillen in schoolprestaties tussen deze twee groepen zijn nog niet eerder onderzocht. De verwachting is dat de groep met een ouder met een Nederlandse achtergrond iets hoger scoort op de eindtoets dan de andere groep.

Gekleurdheid van de school

Niet alleen de achtergrond en generatie van de leerling zelf, maar ook die van medeleerlingen kan invloed hebben op de onderwijsprestaties. Dit kan onderzocht worden door de gekleurdheid van de (basis)school in de analyse mee te nemen. Er zijn scholen met relatief weinig, maar ook scholen met relatief veel leerlingen met een niet-westerse achtergrond. Dit verschijnsel staat inmiddels al enkele decennia in de belangstelling, omdat het als een probleem voor de (culturele) integratie wordt gezien (Karsten, Roeleveld, Ledoux, Felix, en Elshof, 2002). Er gaan meer recent ook geluiden op dat een hoge concentratie niet-westerse leerlingen op een school wellicht ook juist een voordeel zou kunnen bieden. Het werken met achterstandskinderen en het bundelen van die kennis zou een sterk punt kunnen zijn van sterk gekleurde scholen (Verhagen, 2010). Er zijn bovendien aanwijzingen dat, hoewel het voor de culturele integratie van niet-westerse leerlingen wellicht nadelig is als ze op scholen zitten met relatief veel leerlingen van dezelfde achtergrond, het voor hun leerprestaties (voornamelijk bepaalde aspecten van taal) minder negatief zou kunnen uitpakken (Dronkers, 2010; Herweijer, 2011).
De onderzoeksresultaten in dit hoofdstuk tonen daarom ook of leerlingen met een niet-westerse achtergrond op sterker gekleurde scholen lager of hoger scoren op de eindtoets dan op minder gekleurde scholen en of dit verschilt per generatie.

4.2 Achtergrond, generatie en schoolkleur van leerlingen in groep 8

In het schooljaar 2014/'15 zaten er bijna 190 duizend leerlingen in groep 8 van het reguliere basisonderwijs. Van hen heeft 17 procent (bijna 32 duizend leerlingen) een niet-westerse achtergrond, inclusief de derde generatie. Ruim 80 procent van de niet-westerse leerlingen is van de tweede generatie. De derde generatie is met 10 procent nog klein, maar inmiddels al groter dan de eerste generatie (8 procent).

4.2.1 Achtergrond en generatie van leerlingen in groep 8, 2014/'15

		waaronder			
	Totaal	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans
Totaal	187 300	6 170	7 460	5 400	2 220
Nederlands	129 730				
Westers	25 650				
Niet-westers	31 920				
derde generatie (niet-westerse ouder(s))	**3 230**	**420**	**240**	**1 340**	**570**
waaronder					
een ouder Nederlandse achtergrond[1)]	2 160	180	160	800	480
beide ouders tweede generatie	620	220	70	240	30
tweede generatie	**26 230**	**5 600**	**7 060**	**3 930**	**1 490**
waaronder					
een ouder Nederlandse achtergrond[2)]	5 230	370	440	1 200	540
een ouder tweede generatie[2)]	3 430	1 380	760	640	180
beide ouders in buitenland geboren	15 770	3 770	5 770	1 600	350
eerste generatie	**2 460**	**150**	**160**	**130**	**160**
waarvan					
jonger dan 6 jaar bij immigratie	1 080	100	140	60	80
6 jaar of ouder bij immigratie	1 380	50	20	70	80

Bron: CBS.

1) Andere ouder tweede generatie.

2) Andere ouder in buitenland geboren.

Turkse en Marokkaanse leerlingen vrijwel allemaal tweede generatie

Turkse en Marokkaanse leerlingen zijn vrijwel allemaal van de tweede generatie. Zowel de eerste als derde generatie zijn bij deze groepen erg klein. Dit komt doordat er bij de ouders van de Turkse en Marokkaanse leerlingen in de onderzoekspopulatie vaak sprake is van een migratiehuwelijk. Rond 2001 trouwde nog

ongeveer de helft van de Turken en Marokkanen van de tweede generatie met een buitenlandse partner (Van der Vliet et al, 2014).
Van de meerderheid van de Turkse en Marokkaanse tweedegeneratieleerlingen (respectievelijk 67 en 82 procent) zijn beide ouders in het buitenland geboren. Binnen de derde generatie zijn van Turkse leerlingen relatief vaak beide ouders van de tweede generatie; dit geldt voor ruim de helft. Bij Marokkaanse leerlingen is dit ruim een kwart; de meerderheid van hen heeft één ouder met een Nederlandse achtergrond.

Surinaamse en Antilliaanse leerlingen relatief vaak een ouder met Nederlandse achtergrond

Bij de Surinaamse en Antilliaanse leerlingen ziet de verdeling naar generaties en generatiegroepen er heel anders uit dan bij Turkse en Marokkaanse leerlingen. Zo is de derde generatie bij Surinaamse en Antilliaanse leerlingen met 25 procent veel groter. Van de Surinaamse leerlingen is daarnaast bijna driekwart van de tweede generatie, van de Antilliaanse leerlingen is dit twee derde. Ook bij Surinaamse en Antilliaanse leerlingen is de eerste generatie erg klein, hoewel onder Antilliaanse leerlingen toch nog 7 procent.
Surinaamse en Antilliaanse leerlingen van de tweede generatie hebben wat minder vaak twee in het buitenland geboren ouders dan Turkse en Marokkaanse leerlingen, al is dit onder Surinaamse leerlingen van de tweede generatie met 41 procent nog steeds de grootste groep. Surinaamse en Antilliaanse leerlingen hebben relatief vaak één ouder met een Nederlandse achtergrond.

Surinaamse en Antilliaanse leerlingen relatief vaak onbekende generatiegroep

Bij de tweede en derde generatie komt het soms voor dat de generatie van het kind wel bekend is, maar dat niet kan worden vastgesteld in welke generatiegroep het valt bínnen deze generatie. Dat komt meestal doordat de vader niet bekend is (bij CBS). Bij Turkse en Marokkaanse leerlingen komt dit nauwelijks voor maar bij Surinaamse en Antilliaanse leerlingen relatief vaak (respectievelijk 15 en 21 procent). Vermoedelijk is bij deze kinderen de vader vaker niet (meer) bij het gezin betrokken. Het blijkt dat deze groep relatief laag scoort op de Centrale Eindtoets. In dit hoofdstuk tellen de uitkomsten van deze kinderen alleen mee bij de tweede en derde generatie als geheel. De tabellen in de internetbijlage tonen deze subgroep wel apart.

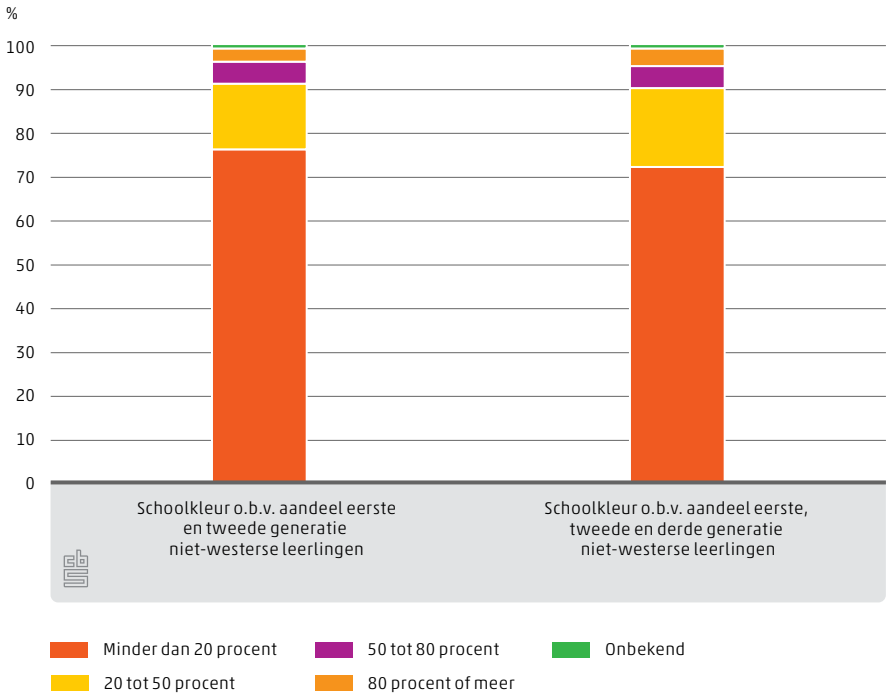
De gekleurdheid van scholen

Er bestaan verschillende definities voor gekleurde scholen. Een gekleurde school kan bijvoorbeeld gedefinieerd worden op basis van een bepaald percentage leerlingen met een niet-westerse achtergrond of als een school die qua etnische samenstelling geen afspiegeling is van de buurt (Ledoux, Felix, en Elshof, 2009). Bij de eerstgenoemde definitie bestaan er verschillende indelingen, bijvoorbeeld scholen waarvan meer dan de helft van de leerlingen uit niet-westerse leerlingen bestaat (Vermeulen, 2001, zoals beschreven in Leeman en Veendrick, 2001) of scholen die voor meer dan 70 procent uit niet-westerse scholieren bestaan (Verhagen, 2010).
De resultaten in dit hoofdstuk gaan uit van de eerder door CBS aangehouden definitie en indeling van schoolvestigingen met meer dan 50 procent en met meer dan 80 procent leerlingen met een niet-westerse achtergrond (Hartgers, 2007). Door ook de scholen met minder dan 50 procent niet-westerse leerlingen in twee groepen te verdelen, ontstaan vier groepen: scholen met minder dan 20 procent, 20 tot 50 procent, 50 tot 80 procent en 80 procent of meer niet-westerse leerlingen. Dit betekent dat dit onderzoek niet kijkt naar in hoeverre de school een afspiegeling is van de buurt en dat er in de randstad of andere grootstedelijke gebieden, waar veel niet-westerse leerlingen wonen, volgens de hier gebruikte definitie dus relatief veel leerlingen op gekleurde scholen zitten.
De gekleurdheid van de school is tot op heden altijd bepaald aan de hand van het aandeel eerste en tweede generatie niet-westerse leerlingen. Grafiek 4.2.2 toont wat de percentages zijn als de derde generatie ook meetelt. Voor de vergelijkbaarheid met andere onderzoeken gaat de rest van het hoofdstuk verder met de afbakening op basis van alleen de eerste en tweede generatie.

Kwart van de groep 8 leerlingen op een school met meer dan 20 procent niet-westerse leerlingen

Als de schoolkleur bepaald wordt op basis van het aandeel niet-westerse leerlingen van de eerste en tweede generatie, blijkt dat bijna een kwart van de leerlingen in groep 8 (23 procent) op een school zit met 20 procent of meer niet-westerse leerlingen. De meeste van deze scholen hebben tussen de 20 en 50 procent niet-westerse leerlingen. Vijf procent van de leerlingen zit op een school met 50 tot 80 procent niet-westerse leerlingen. Drie procent van de leerlingen in groep 8 zit op een school met meer dan 80 procent niet-westerse medeleerlingen. Als ook de derde generatie wordt meegenomen bij het bepalen van de gekleurdheid van de school, wijzigen deze percentages slechts licht.

4.2.2 Gekleurdheid van de school[1)] van leerlingen in groep 8, 2014/'15

4.3 Eindtoets-scores van generaties en generatiegroepen

Zoals eerder aangegeven konden scholen in schooljaar 2014/'15 kiezen uit drie mogelijke eindtoetsen. Meer dan 80 procent van de leerlingen[3)] maakte dat schooljaar de Centrale Eindtoets. Daarom richt dit hoofdstuk zich op deze meest gemaakte toets[4)]. De groep leerlingen die de Centrale Eindtoets heeft gemaakt is qua samenstelling representatief voor de totale groep leerlingen in groep 8 (zie tabellen in de internetbijlage). De resultaten in dit hoofdstuk kunnen dan

[3)] Ingeschreven op school op 1 oktober 2014 en in de BRP eind april 2015.
[4)] De groep leerlingen die in dit hoofdstuk buiten beschouwing wordt gelaten, bestaat grotendeels uit leerlingen die een van de twee andere toetsen hebben gemaakt. Daarnaast komt het voor dat een leerling geen toets heeft gemaakt, bijvoorbeeld vanwege ziekte op de toetsdag. Ook kon een deel van de leerlingen die de Centrale Eindtoets wel hebben gemaakt niet gekoppeld worden aan andere gegevens van het CBS. Deze leerlingen worden in dit onderzoek behandeld alsof ze de toets niet hebben gemaakt.

ook worden beschouwd als algemeen geldend voor leerlingen in groep 8. Deze paragraaf toont de vergelijking van de resultaten op de Centrale Eindtoets van de verschillende generaties en generatiegroepen. Doet elke opeenvolgende generatie het inderdaad iets beter dan de vorige? En is dit patroon gelijk voor de vier verschillende grote herkomstgroepen? Daarnaast is de verwachting dat andere factoren, zoals huishoudensinkomen, hierbij een rol spelen. Daarom sluit deze paragraaf af met een analyse waarin bekeken wordt welk deel van de gevonden verschillen tussen generatiegroepen kan worden verklaard door (onder andere) inkomensverschillen.

Percentielscores

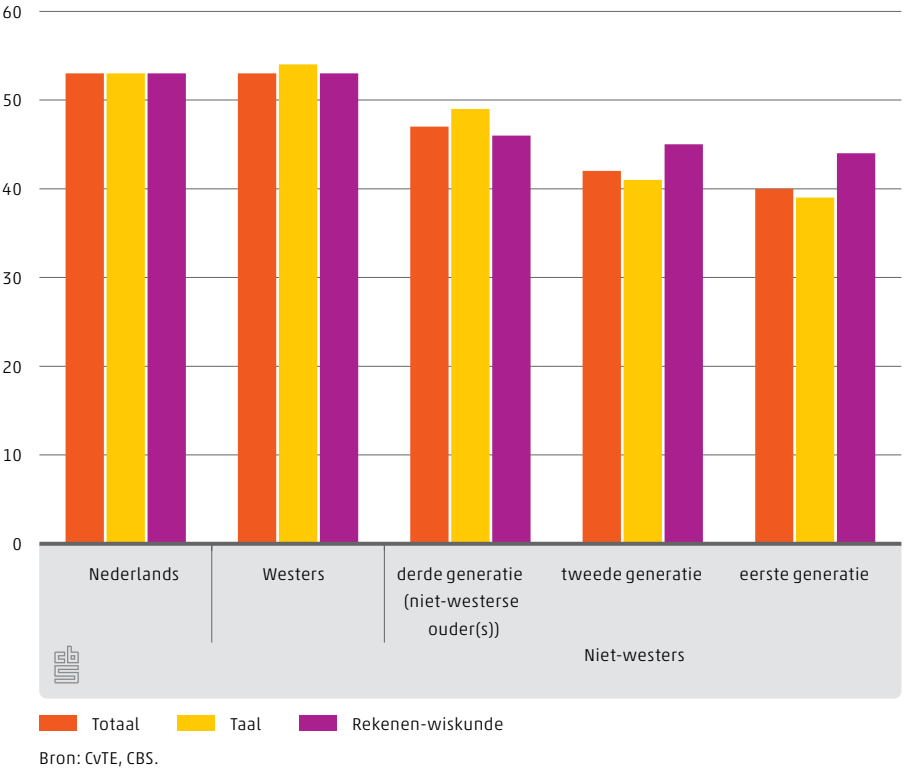
Hoe een leerling de Centrale Eindtoets heeft gemaakt, kan op verschillende manieren worden uitgedrukt. Dit hoofdstuk gaat uit van de totaal-percentiel-score en de percentielscores voor taal en rekenen-wiskunde. De totaal-percentielscore is gebaseerd op taal en rekenen-wiskunde, net als de bekende 'standaardscore' die een indicatie geeft van het best passende brugklastype. Het facultatieve onderdeel wereldoriëntatie wordt niet meegenomen.
De percentielscores voor taal en rekenen-wiskunde worden ook gegeven in de individuele rapporten die de leerlingen zelf krijgen. Het percentiel geeft aan welk percentage leerlingen landelijk gezien hetzelfde of een lager aantal vragen goed heeft beantwoord op het betreffende onderdeel (Cito, 2016). Bijvoorbeeld: een leerling met een percentielscore van 42 op taal heeft dit onderdeel minstens even goed gemaakt als 42 procent van alle leerlingen in Nederland en minder goed dan 58 procent van alle leerlingen. Ook bij de totaalscore is in dit hoofdstuk gekozen voor de percentielscore. Op deze manier zijn de drie scores onderling met elkaar te vergelijken.
In de tabellen in dit hoofdstuk wordt het gemiddelde van de percentielscores voor verschillende groepen weergegeven. Voor de leesbaarheid is dit aangeduid als de eindtoets-score van een groep.

Score van derde generatie tussen die van tweede generatie en leerlingen met een Nederlandse achtergrond in

Zowel leerlingen met een Nederlandse achtergrond als leerlingen met een westerse achtergrond hebben een gemiddelde totaalscore van 53. Niet-westerse leerlingen presteren met een gemiddelde score van 42 lager. Zoals verwacht is

het gemiddelde van tweede generatie niet-westerse leerlingen hoger dan van eerstegeneratieleerlingen (score van 42 versus 40). De derde generatie scoort met 47 precies tussen de tweede generatie en leerlingen met een Nederlandse achtergrond in.

4.3.1 Score op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar achtergrond en generatie, 2015

Bron: CvTE, CBS.

Voor leerlingen met een Nederlandse achtergrond zijn de gemiddelde scores op de onderdelen taal en rekenen-wiskunde (nagenoeg) hetzelfde. Niet-westerse leerlingen van de eerste en tweede generatie hebben logischerwijs meer moeite met taal dan met rekenen-wiskunde. De tweede generatie heeft op beide onderdelen een iets hogere gemiddelde score dan de eerste generatie. De derde generatie scoort vervolgens op rekenen-wiskunde weer iets hoger dan de tweede generatie, maar maakt op het onderdeel taal een relatief grote sprong. Zij scoren daardoor gemiddeld zelfs hoger op taal dan op rekenen-wiskunde.

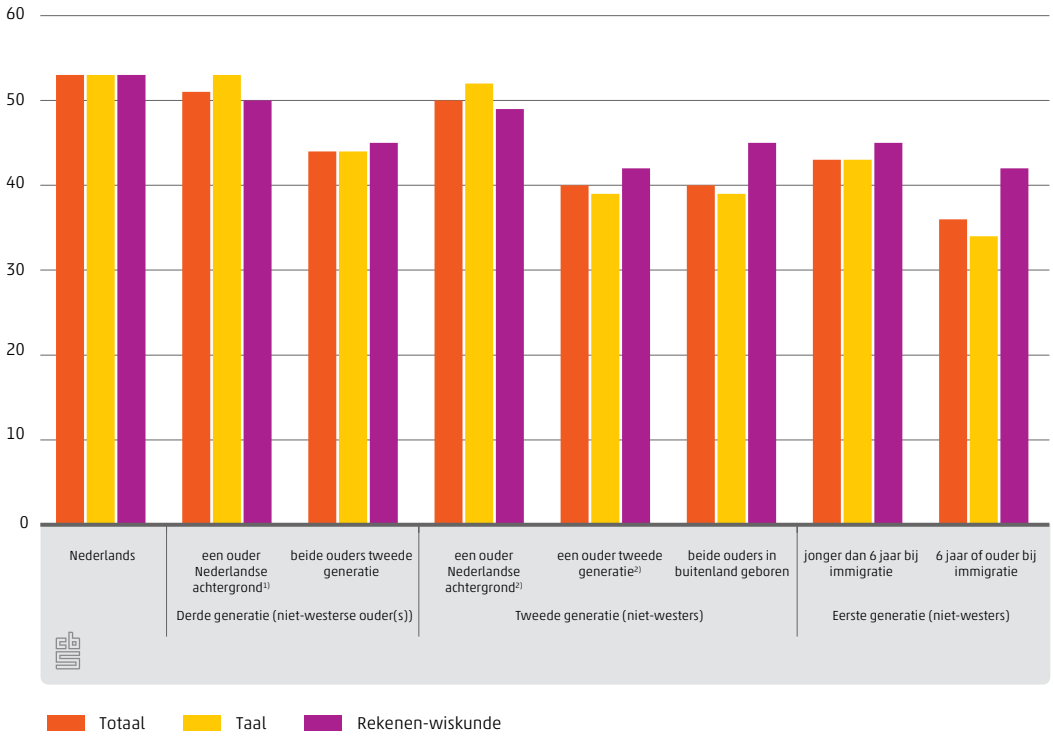
47 gemiddelde percentielscore op Centrale Eindtoets van derde generatie

Tweede en derde generatie leerlingen met één ouder met Nederlandse achtergrond scoren het hoogst

Het blijkt dus dat de score van elke volgende generatie wat hoger is. De vraag is of dit ook geldt voor de groepen binnen elke generatie.
Zoals verwacht doen binnen de derde generatie kinderen met één ouder met een Nederlandse achtergrond het beter dan kinderen met twee ouders van de tweede generatie. Op taal scoren ze zelfs gelijk aan leerlingen met een Nederlandse achtergrond.
Ook binnen de tweede generatie scoren kinderen met één ouder met een Nederlandse achtergrond het hoogst. En ook zij doen het op taal bijna even goed als leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Kinderen met één tweede-generatieouder doen het echter niet beter dan kinderen met twee in het buitenland geboren ouders. De laatste groep scoort op rekenen-wiskunde zelfs hoger dan kinderen met één tweedegeneratieouder.
Binnen de eerste generatie scoren kinderen die op zeer jonge leeftijd naar Nederland kwamen hoger dan kinderen die zes jaar of ouder waren bij hun komst naar Nederland. Niet verwonderlijk is dit verschil een stuk groter bij taal dan bij rekenen-wiskunde.
In de vorige paragraaf bleek dat opeenvolgende generaties het als groep telkens beter doen. Toch is het niet zo dat elke generatiegroep van een volgende generatie het beter doet dan alle generatiegroepen van de vorige generatie.
Zo blijkt dat eerstegeneratiekinderen die voor hun zesde naar Nederland kwamen beter scoren dan tweedegeneratiekinderen waarvan beide ouders in het buiten-land geboren zijn of waarvan een ouder van de tweede generatie is. Dit komt overigens vooral doordat deze eerstegeneratiekinderen een stuk hoger scoren op het onderdeel taal. Op het onderdeel rekenen-wiskunde verschillen de groepen minder.

4.3.2 Score op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar achtergrond en generatiegroep, 2015

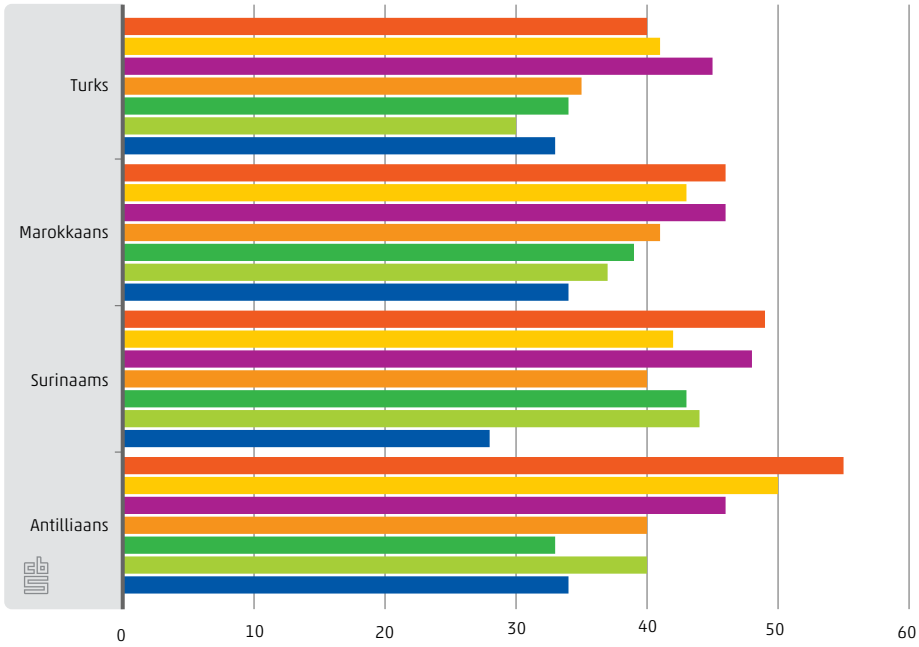
Bron: CvTE, CBS.
1) Andere ouder tweede generatie.
2) Andere ouder in buitenland geboren.

Een vergelijkbaar beeld bestaat ook bij de tweede en derde generatie. Tweede-generatiekinderen met een ouder met een Nederlandse achtergrond presteren beter op de Centrale Eindtoets dan kinderen van de derde generatie met twee tweedegeneratieouders. Dit geldt zowel voor taal als voor rekenen-wiskunde, maar het verschil is wel groter bij taal.
Al met al behalen leerlingen met één ouder met een Nederlandse achtergrond, of ze nu van de derde of van de tweede generatie zijn, gemiddeld de hoogste score op de Centrale Eindtoets van alle leerlingen met een niet-westerse achtergrond.

Verschillen tussen generatiegroepen het grootst bij Surinaamse en Antilliaanse leerlingen

De zojuist beschreven verschillen tussen de generaties en generatiegroepen hebben betrekking op de totale groep niet-westerse leerlingen. Het is de vraag of voor de afzonderlijke niet-westerse herkomstgroepen, Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen, hetzelfde geldt. Bij geen van de vier groepen is het patroon hetzelfde als bij de totale groep niet-westerse leerlingen. Surinaamse en Antilliaanse leerlingen scoren gemiddeld hoger dan Turkse en Marokkaanse leerlingen, maar bij hen zijn de verschillen tussen de generatiegroepen groter dan bij Turkse en Marokkaanse leerlingen.

4.3.3 Score op Centrale Eindtoets van niet-westerse leerlingen in groep 8 naar achtergrond en generatiegroep, totaalscore, 2015

Derde generatie (niet-westerse ouder(s))	een ouder Nederlandse achtergrond[1)]
Derde generatie (niet-westerse ouder(s))	beide ouders tweede generatie
Tweede generatie	een ouder Nederlandse achtergrond[2)]
Tweede generatie	een ouder tweede generatie[2)]
Tweede generatie	beide ouders in buitenland geboren
Eerste generatie	jonger dan 6 jaar bij immigratie
Eerste generatie	6 jaar of ouder bij immigratie

Bron: CvTE, CBS.
[1)] Andere ouder tweede generatie.
[2)] Andere ouder in buitenland geboren.

Verschillen tussen Marokkaanse generatiegroepen het kleinst

Bij Marokkaanse leerlingen zijn de verschillen tussen de generatiegroepen het kleinst. Daarnaast blijkt bij hen meer dan bij de andere herkomstgroepen dat elke volgende generatiegroep het wat beter doet. Uitzondering is dat de tweede generatie met een ouder met een Nederlandse achtergrond het ook bij hen beter doet dan de derde generatie met twee tweedegeneratieouders.
Het verschil tussen tweedegeneratiekinderen met een ouder met een Nederlandse achtergrond en de andere twee groepen van de tweede generatie is onder Turkse leerlingen vrij groot. De eerstgenoemde groep doet het van alle Turkse generatiegroepen het best, beter dan beide derde generatiegroepen. Opvallend is daarnaast bij Turkse leerlingen dat de derde generatie met een ouder met een Nederlandse achtergrond het niet beter doet dan de derde generatie met twee tweedegeneratieouders, terwijl dit bij de andere groepen wel zo is.
Onder Surinaamse leerlingen is het verschil tussen de twee eerstegeneratiegroepen erg groot. Kinderen die zes jaar of ouder waren toen ze naar Nederland kwamen, doen het opvallend slecht, terwijl kinderen die jonger dan zes jaar waren het relatief goed doen.
Bij Antilliaanse leerlingen valt op dat tweedegeneratiekinderen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren met een totaalscore van 33 het laagst scoren van alle generatiegroepen. Lager dus ook dan beide groepen Antilliaanse kinderen van de eerste generatie. Van alle derdegeneratieleerlingen met een Nederlandse ouder halen Antilliaanse leerlingen juist de hoogste score op de Centrale Eindtoets. Zij hebben een gemiddelde totaalscore van 55, dat is ook hoger dan het gemiddelde van leerlingen met een Nederlandse achtergrond.

Inkomen verklaart klein deel van de verschillen

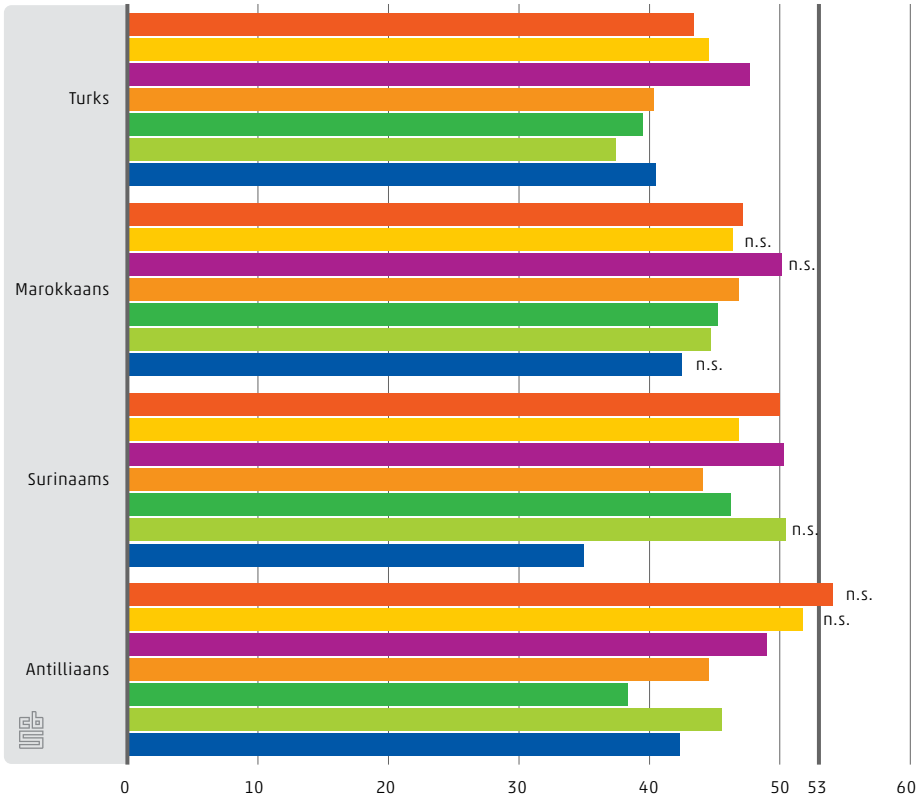
Behalve achtergrond en generatie spelen ook andere factoren een belangrijke rol bij schoolsucces. Als herkomstgroepen en generaties verschillen op deze factoren, kan het zijn dat een deel van de verschillen in schoolsucces tussen de groepen eigenlijk op die andere factoren is terug te voeren. Zo blijkt uit onderzoek dat het opleidingsniveau van de ouders een groot deel verklaart van de verschillen in opleidingsniveau tussen de eerste en tweede generatie (Huijnk, Gijsberts en Dagevos, 2010). Ook hebben kinderen uit een gezin met een lage inkomenspositie een grotere kans in hun latere leven in een vergelijkbare situatie te komen (Otten, Bos, Dehing, en Hermans, 2015). Daarnaast is aangetoond dat ook de huishoudenssamenstelling van invloed is op de prestaties van leerlingen: van het

opgroeien in een twee-oudergezin gaat bijvoorbeeld een positief effect uit op de wiskundeprestaties (Veenstra, 1999). Het is dan ook aannemelijk dat een deel van de in deze paragraaf gevonden verschillen in scores op de eindtoets tussen de generatiegroepen kan worden verklaard door verschillen in opleidingsniveau en inkomenspositie van de ouders en de huishoudenssamenstelling. Met regressie-analyse kan hiervoor worden gecorrigeerd. Omdat CBS geen integrale gegevens heeft over opleidingsniveau, en omdat dit gegeven voor ouders met een migratie-achtergrond vaker onbekend is dan voor ouders met een Nederlandse achtergrond, geldt de inkomenspositie als indicator hiervoor.

Aangezien eerder in deze paragraaf is gebleken dat er grote verschillen zijn tussen de vier grote herkomstgroepen in de verdeling van de eindtoets-scores over de generatiegroepen, zijn in de regressieanalyses de generatiegroepen opgenomen per herkomstgroep. De analyses zijn uitgevoerd voor de totaalscore op de Centrale Eindtoets. Figuur 4.3.4 toont de (voor huishoudensinkomen, huishoudenssamenstelling en geslacht van de leerling) gecorrigeerde eindtoets-scores van de verschillende generatiegroepen per herkomstgroep. Leerlingen met een Nederlandse achtergrond (gemiddelde score van 53) vormen de referentie-groep en de gecorrigeerde scores geven weer wat de eindtoets-scores zouden zijn van de verschillende groepen als de samenstelling van elke groep op de controlevariabelen hetzelfde zou zijn als van de groep leerlingen met een Nederlandse achtergrond.

Als rekening wordt gehouden met de genoemde kenmerken wordt het verschil in eindtoets-score van de verschillende generatiegroepen niet-westerse leerlingen met Nederlandse leerlingen kleiner. Bij Turkse en Marokkaanse leerlingen is de verbetering van de scores door de correctie wat sterker dan voor Surinaamse en Antilliaanse leerlingen. In het algemeen is de correctie groter voor de generatiegroepen met een grotere afstand tot personen met een Nederlandse achtergrond. Dit betekent dat de vaak lagere sociaaleconomische positie van de ouders van deze leerlingen een deel verklaart van hun grotere achterstand in eindtoets-scores. Zo stijgt de eindtoets-score bij Marokkaanse leerlingen van de eerste generatie die zes jaar of ouder waren toen ze naar Nederland kwamen 9 percentielpunten als rekening wordt gehouden met hun huishoudensinkomen en -samenstelling. Na correctie zijn er ook meer groepen waarvan de gemiddelde toets-score niet meer significant verschilt van die leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Doordat de correctie bij de groepen met lagere scores wat sterker is, verkleinen de verschillen tussen de generatiegroepen iets als rekening wordt gehouden met inkomen en huishoudenssamenstelling. Over het algemeen blijven de patronen echter wel hetzelfde.

4.3.4 Gecorrigeerde score op Centrale Eindtoets[1)] van niet-westerse leerlingen in groep 8 naar achtergrond en generatiegroep, totaalscore, 2015

Bron: CvTE, CBS.

1) Gecorrigeerd voor geslacht, huishoudenssamenstelling en huishoudensinkomen. Leerlingen met een Nederlandse achtergrond vormen de referentiegroep (score van 53, zie lijn).

2) Andere ouder tweede generatie.

3) Andere ouder in buitenland geboren.

n.s. = Score verschilt niet significant van referentiegroep.

Dit betekent dat de verschillen tussen de generatiegroepen slechts voor een klein deel terug te voeren zijn op verschillen in inkomen (opleidingsniveau) van de ouders en de huishoudenssamenstelling. De verschillen die blijven bestaan moeten te maken hebben met andere kenmerken waarop de generatiegroepen van elkaar verschillen. Te denken valt daarbij aan de mate waarin thuis de Nederlandse taal wordt gesproken of tijd wordt besteed aan schoolse vaardigheden.

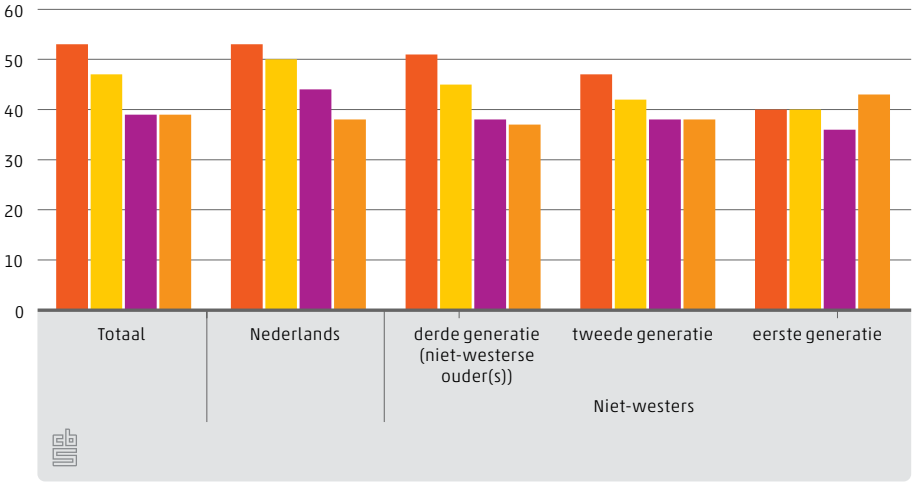
4.4 Eindtoets-scores van de drie generaties op gekleurde scholen

Niet alleen de kenmerken van de leerling zelf, maar ook de kenmerken van medeleerlingen kunnen invloed hebben op schoolprestaties. Deze paragraaf toont of de invloed van schoolkleur (gebaseerd op het aandeel niet-westerse leerlingen van de eerste en tweede generatie) anders is voor de verschillende generaties. Een onderscheid naar generatiegroepen is hierbij niet mogelijk, omdat veel groepen dan te klein worden om uitspraken over te doen. De paragraaf sluit af met een analyse waarin bekeken wordt welk deel van de invloed van de schoolkleur verklaard kan worden door de inkomenssamenstelling van de scholen en door kenmerken van de leerlingen zelf.

Eerste generatie op zeer gekleurde school scoort relatief hoog

Algemeen geldt dat hoe gekleurder de school is, hoe lager de totale eindtoetsscore van de leerlingen. Dit geldt zowel voor leerlingen met een Nederlandse achtergrond als voor leerlingen met een migratieachtergrond. Het gaat echter niet op voor alle niet-westerse leerlingen. Niet-westerse leerlingen van de eerste generatie doen het namelijk beter op zeer gekleurde scholen (met 80 procent of meer niet-westerse leerlingen) dan op scholen met minder dan 80 procent niet-westerse leerlingen. De tweede en derde generatie voldoen redelijk aan het standaardpatroon van afnemende scores, behalve dat ze het op zeer gekleurde scholen ongeveer even goed doen als op scholen met 50 tot 80 procent niet-westerse leerlingen.
Binnen de eerste generatie scoren de leerlingen op scholen met meer dan 80 procent niet-westerse scholieren zelfs het hoogst. Zij behalen een score van 43 en scoren daarmee niet alleen hoger dan andere leerlingen van de eerste generatie, maar zelfs hoger dan de tweede generatie op scholen met meer dan 20 procent niet-westerse leerlingen en ook hoger dan de derde generatie op scholen met meer dan 50 procent niet-westerse leerlingen. Het lijkt er dus op dat de eerste generatie er inderdaad baat bij heeft om op een sterk gekleurde school te zitten. Deze leerlingen scoren juist het laagst (36) op scholen met 50 tot 80 procent leerlingen met een niet-westerse achtergrond.

4.4.1 Score op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar achtergrond en generatie van de leerling en gekleurdheid[1)] van de school, totaalscore, 2015

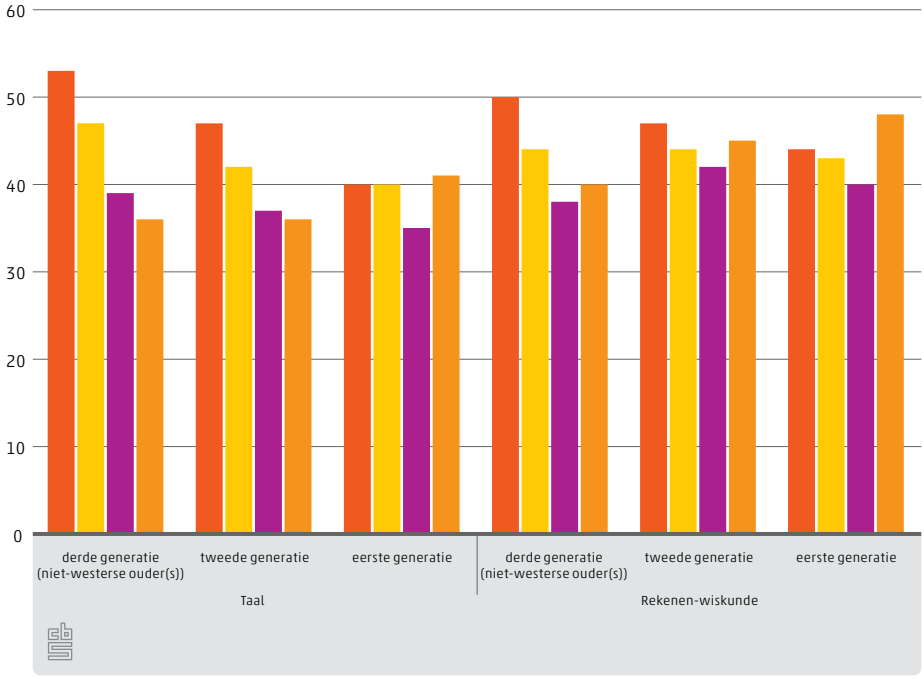
Bron: CvTE, CBS.

[1)] O.b.v. aandeel niet-westerse leerlingen (eerste en tweede generatie).

Hoge scores voor rekenen-wiskunde op zeer gekleurde scholen voor alle generaties

De eindtoets-scores voor taal en rekenen-wiskunde laten verschillende patronen zien naar gekleurdheid van de school. Voor taal geldt min of meer hetzelfde als voor de totale score. Bij rekenen-wiskunde echter scoren binnen alle generaties de leerlingen op een school met meer dan 80 procent niet-westerse leerlingen beter dan op een school met 50 tot 80 procent niet-westerse leerlingen. Alleen kinderen met een Nederlandse achtergrond die op deze scholen zitten, scoren juist erg laag. Voor de derde generatie maakt de kleur van de school bij rekenen-wiskunde het meest uit. De hoogste gemiddelde eindtoets-score (van de kinderen op een school met minder dan 20 procent niet-westerse leerlingen) en de laagste toets-score (van kinderen op een school met 50 tot 80 procent niet-westerse leerlingen) verschillen voor hen 11 percentielpunten. Binnen de tweede generatie zijn de verschillen op rekenen-wiskunde het kleinst (maximaal 5 percentielpunten). Binnen de eerste generatie scoort de groep die op een school zit met meer dan 80 procent niet-westerse leerlingen het hoogst op rekenen-wiskunde. Dit is 8 percentielpunten hoger dan de laagste score binnen deze generatie (van kinderen op een school met 50 tot 80 procent niet-westerse leerlingen).

4.4.2 Score op Centrale Eindtoets[1)] naar generatie van de leerling en gekleurdheid[2)] van de school, 2015

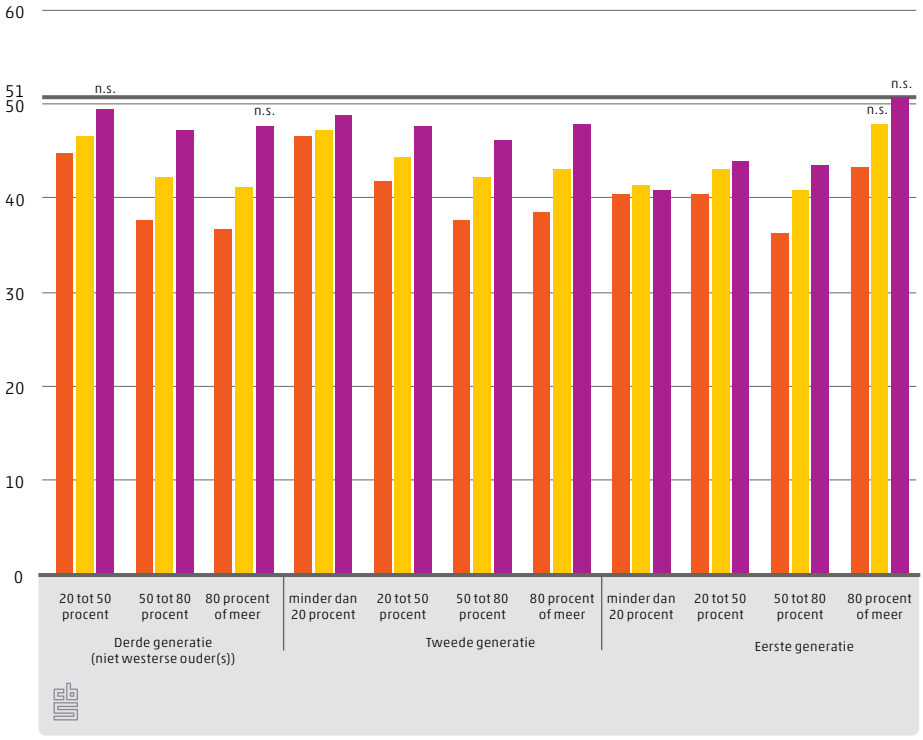
Bron: CvTE, CBS.
[1)] Van niet-westerse leerlingen in groep 8.
[2)] O.b.v. aandeel niet-westerse leerlingen (eerste en tweede generatie).

Na correctie nog nauwelijks negatief effect van schoolkleur voor tweede en derde generatie

Uit onderzoek blijkt dat het opleidingsniveau van de ouders van medeleerlingen belangrijker is voor leerprestaties dan de gekleurdheid van de school (Herweijer, 2011). Omdat op scholen met veel niet-westerse leerlingen het opleidingsniveau van de ouders vaak lager is, kan het zijn dat een deel van het negatieve effect van de gekleurdheid van de school eigenlijk het effect is van de sociaaleconomische status van de ouders. In een regressieanalyse kan hiervoor worden gecorrigeerd met behulp van de inkomenssamenstelling van de school als indicator. Het model maakt onderscheid in scholen met relatief veel kinderen uit gezinnen met een laag huishoudensinkomen, scholen met relatief veel kinderen uit gezinnen met een hoog huishoudensinkomen en scholen met een meer gemiddelde samenstelling. Als eerste stap in de analyse wordt gekeken naar wat

er overblijft van het effect van de gekleurdheid van de school als rekening wordt gehouden met de inkomenssamenstelling van de school.
Hoewel het opleidingsniveau van de ouders van medeleerlingen er toe doet, blijkt het opleidingsniveau van de eigen ouders nog altijd belangrijker (Dronkers, 2010). Daarom neemt het model in een tweede stap ook het huishoudensinkomen van het individuele kind mee. Ook worden in deze stap achtergrond en geslacht toegevoegd en de huishoudenssamenstelling. Omdat de rol die de gekleurdheid van de school speelt verschilt per generatie, is in de regressieanalyse de gekleurdheid van de school opgenomen per generatie. De analyses zijn uitgevoerd voor de totaalscore op de Centrale Eindtoets van de totale groep niet-westerse leerlingen. De gekleurdheid van de school per generatie is niet ook per herkomstgroep opgenomen omdat de groepen dan te klein zouden worden. Zoals gezegd is achtergrond wel als controlevariabele meegenomen in de tweede stap. Hiermee wordt gecorrigeerd voor de (eventuele) oververtegenwoordiging van herkomstgroepen binnen de generatie-gekleurdheid-groepen. Zo bestaat de eerste generatie voor een relatief groot deel uit kinderen uit vluchtelingengroepen, die traditioneel hoog scoren op onderwijsniveau (Van der Vliet et al, 2014). Als deze kinderen ook vaak op zeer gekleurde scholen zitten, kan dit zorgen voor een schijnbaar positief effect van deze scholen, terwijl het feitelijk een effect is van herkomstgroep.
Figuur 4.4.3 toont de werkelijke en gecorrigeerde eindtoets-scores van leerlingen op minder en meer gekleurde scholen per generatie. Leerlingen van de derde generatie op een school met minder dan 20 procent niet-westerse leerlingen vormen de referentiegroep omdat zij de hoogste werkelijke score hebben (gemiddelde van 51). De gecorrigeerde scores geven weer wat de scores van de andere groepen zouden zijn als de samenstelling van elke groep op de controlevariabelen hetzelfde zou zijn als van de referentiegroep.
Voor bijna alle groepen geldt dat de eindtoets-score hoger wordt als rekening gehouden wordt met de inkomenssamenstelling van de school en nog wat hoger als ook rekening gehouden wordt met persoons- en huishoudenskenmerken. Dit effect is het grootst bij de leerlingen op sterker gekleurde scholen. Bij de tweede en derde generatie blijven er hierdoor nauwelijks verschillen over tussen leerlingen op minder en meer gekleurde scholen. Dit betekent dat deze generaties op meer gekleurde scholen voor een deel lager scoren door het grote aandeel medeleerlingen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische positie. Daarnaast is een deel van het schoolkleur-effect eigenlijk het effect van kenmerken van de leerlingen zelf, zoals het lage inkomen (opleidingsniveau) van de eigen ouders. De nadelige effecten van kenmerken die specifiek zijn voor (de populatie van) meer gekleurde scholen zijn erg klein.

4.4.3 Werkelijke en gecorrigeerde score op Centrale Eindtoets[1)] naar generatie van de leerling en gekleurdheid[2)] van de school, totaalscore, 2015

Bron: CvTE, CBS.

1) Van niet-westerse leerlingen in groep 8.
2) O.b.v. aandeel niet-westerse leerlingen (eerste en tweede generatie).
3) Derde generatie leerlingen op een school met minder dan 20 procent niet-westerse leerlingen vormen de referentiegroep (score van 51, zie lijn).
4) Individuele kenmerken zijn herkomstgroep, geslacht, huishoudenssamenstelling en huishoudensinkomen.

n.s. = Score verschilt niet significant van referentiegroep.

Positief effect van zeer gekleurde school voor eerste generatie sterker na correctie

Eerder bleek al dat leerlingen van de eerste generatie een uitzondering vormen omdat zij juist het beste scoren op een school met meer dan 80 procent niet-westerse leerlingen. Als rekening wordt gehouden met de inkomensverdeling op school en individuele kenmerken zoals achtergrond verschilt hun eindtoetsscore (zelfs) niet meer significant van derdegeneratieleerlingen op een school

met minder dan 20 procent niet-westerse leerlingen. Het is dus niet zo dat eerstegeneratieleerlingen het zo goed doen op zeer gekleurde scholen omdat dit vooral vluchtelingenkinderen zijn die in het algemeen hoger scoren. De goede prestatie van de eerste generatie op zeer gekleurde scholen heeft mogelijk te maken met specifieke kenmerken van deze scholen, zoals de eerder genoemde grote expertise in het werken met deze populatie leerlingen.

4.5 Conclusie

In groep 8 van de basisschool maken leerlingen de eindtoets. De totaalscore op deze toets is een goede indicator van het type vervolgonderwijs dat het beste bij de leerling past. Leerlingen met een niet-westerse achtergrond scoren gemiddeld lager op deze toets dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Onderzocht is of opvolgende generaties niet-westerse leerlingen het steeds beter doen op de eindtoets. Hierbij is voor het eerst ook de derde generatie betrokken en gekeken naar generatiegroepen bínnen generaties.
Zeventien procent van de leerlingen in groep 8 heeft een niet-westerse achtergrond of heeft ouders met een niet-westerse achtergrond (de zogenoemde derde generatie). Het grootste deel van deze leerlingen is van de tweede generatie, de eerste en derde generatie zijn beide kleiner (beide ongeveer 10 procent).
Bij Surinaamse en Antilliaanse leerlingen is de derde generatie groter dan bij Turkse en Marokkaanse leerlingen. Binnen de generaties kunnen generatiegroepen onderscheiden worden door te kijken op welke leeftijd een leerling naar Nederland is gekomen (bij de eerste generatie) of door te kijken naar de achtergrond en generatie van beide ouders (bij de tweede en derde generatie).
De verschillen in eindtoets-scores binnen generaties blijken groter dan de verschillen tussen generaties. De derde generatie haalt gemiddeld een 5 percentielpunten hogere score dan de tweede generatie, en de tweede generatie scoort 2 percentielpunten hoger dan de eerste. Binnen de generaties zien we echter verschillen van 7 en 10 percentielpunten. Vooral het hebben van een ouder met een Nederlandse achtergrond is hierbij van belang. Deze groep doet het zowel binnen de tweede als de derde generatie relatief goed.
Er bestaan grote verschillen in het patroon van eindtoets-scores naar generatiegroepen tussen de vier grote herkomstgroepen. Bij leerlingen met een Marokkaanse achtergrond is het vaakst sprake van oplopende scores bij opeenvolgende generaties. Bij leerlingen met een Turkse achtergrond is hier het minst sprake van. Als rekening gehouden wordt met onder andere verschillen in huishoudensinkomen, dan worden de verschillen iets kleiner, maar de patronen blijven bestaan.

Zowel voor leerlingen met een Nederlandse achtergrond als voor niet-westerse leerlingen van de tweede en de derde generatie geldt dat hoe gekleurder de school is, hoe lager de totaalscore op de Centrale Eindtoets. Niet-westerse leerlingen van de eerste generatie doen het juist het best op scholen met meer dan 80 procent niet-westerse medeleerlingen. Na correctie voor de inkomenssamenstelling op de school en voor individuele- en gezinskenmerken is er nauwelijks nog sprake van een negatief effect van meer gekleurde scholen voor de tweede en derde generatie. Het positieve effect van zeer gekleurde scholen voor eerstegeneratieleerlingen wordt na deze correctie juist groter.
Omdat er binnen elke generatie grote verschillen zijn tussen de generatiegroepen in de eindtoets-score, is het goed mogelijk dat ook de schoolkleur een andere rol speelt voor de verschillende generatiegroepen. In het huidige onderzoek naar de rol van de schoolkleur kon helaas geen onderscheid worden gemaakt naar generatiegroepen omdat de omvang hiervan bij de eerste en derde generatie te klein is. Over enkele jaren zullen er meer leerlingen zijn van de derde generatie. Dan kan voor tweede- en derdegeneratieleerlingen met een niet-westerse achtergrond onderzocht worden in hoeverre de hier getrokken conclusies over de gekleurdheid van de school ook gelden voor de afzonderlijke generatiegroepen. Daarnaast kan dan gekeken worden of de gevonden verschillen tussen generaties en generatiegroepen zich ook voordoen in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs.

Tabellen in internetbijlage, eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs

B4.1 Achtergrond en generatie van leerlingen in groep 8, 2014/'15
B4.2 Leerling- en huishoudenskenmerken van leerlingen in groep 8, 2014/'15
B4.3 Gekleurdheid van de school van leerlingen in groep 8, 2014/'15
B4.4 Inkomenssamenstelling van de school van leerlingen in groep 8, 2014/'15
B4.5 Scores op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar achtergrond, generatie en geslacht, 2015
B4.6 Scores op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar leerling- en huishoudenskenmerken, 2015
B4.7 Scores op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar achtergrond van de leerling en gekleurdheid van de school, 2015
B4.8 Scores op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8 naar inkomenssamenstelling van de school, 2015

B4.9 Samenhang tussen generatiegroep en scores op Centrale Eindtoets van leerlingen in groep 8, totaalscore, 2015
B4.10 Samenhang tussen gekleurdheid van de school en scores op Centrale Eindtoets van niet-westerse leerlingen in groep 8, totaalscore, 2015

Literatuur

Cito (2016). http://www.cito.nl/onderwijs/primair%20onderwijs/centrale_eindtoets.

College voor Toetsen en Examens (september 2015). *De Centrale Eindtoets in 2016: Informatie voor scholen* (Brochure). Utrecht.

Dronkers, J (2010). *Positieve maar ook negatieve effecten van etnische diversiteit in scholen op onderwijsprestaties? Een empirische toets met internationale pisa-data.* Maastricht University (Inaugurele rede).

Goedhuys, M., en T. König, en K. Geertjes (2010). *Verkenning niet-westerse generatie*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hartgers, M. (2007). *Scholen in de Randstad sterk gekleurd*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Herweijer, L. (2011). *Gemengd leren. Etnische diversiteit en leerprestaties in het basis- en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W., en M. Gijsberts, en J. Dagevos (2010). Toenemende integratie bij de tweede generatie? In: Van den Broek, A., en R. Bronneman-Helmers, en V. Veldheer (red), *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010* (pp. 297-324). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Karsten, S., en J. Roeleveld, G. Ledoux, C. Felix, en D. Elshof (2002). *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Kooiman, N., en J. Ooijevaar, en R. van der Vliet (2012). Diversiteit binnen generaties. In: Van der Vliet, R., en J. Ooijevaar, en R. van der Bie (red.), *Jaarrapport Integratie 2012*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Ledoux, G., en C. Felix, en D. Elshof (2009). *Bestrijding van segregatie in het onderwijs in gemeenten – Verkenning van lokaal beleid anno 2008*. Utrecht: FORUM.

Otten, F., en W. Bos, P. Dehing, en B. Hermans (red) (2015). *Armoede en sociale uitsluiting*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Rijksoverheid (2016). https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toelating-middelbare-school/inhoud/keuzemogelijkheden-verplichte-eindtoets-basisschool.

Terwel, J. (2006). *Is de school een sorteermachine? Schoolkeuze en schoolloopbaan van leerlingen van 10–16 jaar* (afscheidsrede). Amsterdam: VU.

Van der Vliet, R., en J. Ooijevaar en E. Wobma (red) (2014). *Jaarrapport Integratie 2014*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Veenstra, R. (1999). *Leerlingen-klassen-scholen: Prestaties en vorderingen van leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Groningen: RUG.

Verhagen, F. (2010). *Hoezo mislukt? De nuchtere feiten over de integratie in Nederland*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.

Vermeulen, B.P. (2001, zoals beschreven in Leeman en Veendrick, 2001, de kleur van de school). *Witte en zwarte scholen. Over spreidingsbeleid, onderwijsvrijheid en sociale cohesie*. Den Haag: Elsevier.

Begrippen

Arbeidsongeschiktheidsuitkering
Uitkering in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wet Wajong) of de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ).

Bijstandsuitkering
Uitkering voor huishoudens die niet in staat zijn te voorzien in hun eigen onderhoud. Deze wordt uitgekeerd in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB, tot en met 2014), de Participatiewet (vanaf 2015) en de bijstandsgerelateerde uitkeringen op grond van de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), het Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (Bbz) en de Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK). Een bijstandsuitkering is bedoeld voor mensen zonder of met een laag inkomen en geen of een laag eigen vermogen.

Derde generatie
Deze generatie bestaat uit personen die zelf in Nederland zijn geboren én waarvan daarnaast ook beide ouders in Nederland zijn geboren, maar waarvan minstens één ouder van de tweede generatie is. Zij worden niet meer gezien als iemand met een migratieachtergrond, aangezien zij geen ouders hebben die in het buitenland zijn geboren.

Economische zelfstandigheid
Economische zelfstandigheid is een begrip dat beleidsmatig verbonden is met het bestaansminimum. Iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto inkomen uit arbeid en eigen onderneming op of boven 70 procent van het wettelijke netto minimumloon ligt (de netto bijstand van een alleenstaande). De drempelwaarde stijgt of daalt van jaar tot jaar overeenkomstig de ontwikkeling van het sociale minimum.

Eerste generatie
Deze generatie bestaat uit personen die zelf in het buitenland zijn geboren en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Flexibele arbeidsrelatie
Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie hebben een arbeidsovereenkomst van beperkte duur, of zijn niet voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst. Hiertoe behoren:
- Werknemers met een tijdelijk dienstverband met uitzicht op een vast dienstverband én vaste uren
- Werknemers met een tijdelijk dienstverband van 1 jaar of langer én vaste uren
- Werknemers met een overig tijdelijk dienstverband én vaste uren
- Oproep/-invalkrachten
- Uitzendkrachten
- Werknemers met een vast dienstverband zonder vaste uren
- Werknemers met een tijdelijk dienstverband zonder vaste uren

Als een persoon meer dan één baan of werkkring heeft, dan wordt uitgegaan van de baan of werkkring waaraan de meeste tijd wordt besteed.

Geregistreerde verdachten van misdrijven
Dit zijn personen die door de politie worden geregistreerd wanneer een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf bestaat.

Herkomstgroepering
Kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon verbonden is op basis van het geboorteland van de ouders of van zichzelf.
Een persoon behorend tot de eerste generatie heeft als herkomstgroepering het land waar hij of zij is geboren.
Een persoon behorend tot de tweede generatie heeft als herkomstgroepering het geboorteland van de moeder, tenzij dat ook Nederland is. In dat geval bepaalt het geboorteland van de vader de herkomstgroepering.

Inkomen
Bij het inkomen in hoofdstuk 1 gaat het om het aan de persoon toegekende gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen. Om de inkomens van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, wordt het besteedbaar huishoudensinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Hierbij wordt rekening gehouden met schaalvoordelen die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Voor een vergelijkbaar welvaartsniveau heeft een tweepersoons-huishouden immers niet twee keer zo veel inkomen nodig als een alleenstaande. Om het inkomen van verschillende huishoudentypen vergelijkbaar te maken wordt het inkomen gedeeld door een equivalentiefactor. Het aldus gestandaardiseerde huishoudensinkomen wordt vervolgens toegekend aan iedere persoon van

het betreffende huishouden. De persoon met het aan hem of haar toegekende huishoudensinkomen vormt dan de eenheid voor verdere berekening.

Instroompercentage hoger onderwijs
Met gemiddelde instroompercentages kan de instroom in het hoger onderwijs van bevolkingsgroepen vergeleken worden, ongeacht de grootte van de bevolkingsgroep. De gemiddelde instroompercentages geven weer welk deel van de bevolking op enige leeftijd begint aan een opleiding in het hoger onderwijs. Het betreft het aandeel personen dat in het hoger onderwijs instroomt, berekend op basis van de leeftijdgegevens van één jaar; het is dus een fictief cohort.
De percentages zijn gecorrigeerd voor de omvang van de diverse leeftijdsgroepen in de bevolking. De instroompercentages zijn berekend door het aantal eerstejaarsstudenten per leeftijd te delen door van elke onderscheiden groep het bevolkingsaantal van die leeftijd. De som van de quotiënten geeft weer welk deel van de bevolking van die groep op enige leeftijd is ingestroomd in het hoger onderwijs.

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)
Het middelbaar beroepsonderwijs kent de volgende niveaus:

Niveau 1	Assistentopleiding met een duur van een half tot een jaar
Niveau 2	Basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar
Niveau 3	Vakopleiding met een duur van twee tot 4 jaar
Niveau 4a	Specialistenopleiding met een duur van drie tot vier jaar
Niveau 4b	Specialistenopleiding met een duur van een tot twee jaar

Netto arbeidsparticipatie
Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking).
Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.

Niet-westerse achtergrond
Personen met als herkomstgroepering een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Nieuwe EU
In deze publicatie gaat het om de landen die op 1 mei 2004, 1 januari 2007 en 1 juli 2013 lid zijn geworden van de EU. Het betreft Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië (2004), Bulgarije en Roemenië (2007) en Kroatië (2013). Overigens kunnen personen uit deze

herkomstgroepen ook al vóór het lidmaatschap van de EU naar Nederland zijn gekomen.

Migratieachtergrond
Personen hebben een migratieachtergrond als ten minste één ouder in het buitenland is geboren.
Er wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Ook wordt onderscheid gemaakt tussen westerse en niet-westerse herkomstgroepen.

Startkwalificatie
Een afgeronde havo- of vwo-opleiding of afgeronde mbo-opleiding op minimaal niveau 2 (basisberoepsopleiding).

Tweede generatie
Deze generatie bestaat uit personen die in Nederland zijn geboren en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Vluchtelingengroepen
In deze publicatie gaat het meestal om vier niet-westerse herkomstgroepen, waarvan veel immigranten als vluchteling naar Nederland zijn gekomen. Het gaat om personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond. Paragraaf 1.2 gaat daarnaast nader in op recente vluchtelingenstromen, voornamelijk uit Syrië en Eritrea.

Voortijdig schoolverlater (vsv)
Iemand die op 1 oktober van een schooljaar (het basisjaar) staat ingeschreven in het door de overheid bekostigde voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo; inclusief examendeelnemers) en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) en op 1 oktober van het jaar erop (het bestemmingsjaar) dit onderwijs zonder startkwalificatie heeft verlaten. Personen die op een of beide momenten niet staan ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP) of die staan ingeschreven in het praktijkonderwijs, de Engelse Stroom, het Internationaal Baccalaureaat, de volwasseneneducatie of het speciaal onderwijs zijn hiervan uitgezonderd. Ook personen die op 1 oktober van het bestemmingsjaar een vrijstelling van de leerplicht hebben, maken geen deel uit van de doelpopulatie.
De CBS-cijfers over voortijdig schoolverlaters wijken af van de cijfers van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat het CBS bij de berekening alleen personen meeneemt die

ingeschreven staan in de BRP. Ook rekent OCW bijvoorbeeld leerlingen met een mbo-diploma op niveau 1 met een baan van ten minste 12 uur per week niet tot voortijdig schoolverlaters.

Werkloosheid
Personen die geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn, vormen de werkloze beroepsbevolking.
De werkloze en werkzame beroepsbevolking vormen samen de beroepsbevolking. Het werkloosheidspercentage drukt uit welk aandeel van de beroepsbevolking werkloos is.

Werkloosheidsuitkering
Uitkering op grond van de Werkloosheidswet (WW). De WW biedt werknemers een (verplichte) verzekering tegen de financiële gevolgen van werkloosheid. De wet voorziet in een uitkering die gerelateerd is aan het laatstverdiende inkomen uit dienstbetrekking. De duur van de uitkering is afhankelijk van het arbeidsverleden van de verzekerde. Iemand heeft recht op een werkloosheidsuitkering als hij of zij
- (onvrijwillig) is ontslagen;
- ten minste 26 kalenderweken heeft gewerkt in de periode van 36 weken direct voorafgaand aan de werkloosheid;
- vier jaar of meer uit de afgelopen vijf jaar heeft gewerkt.

Werkzame beroepsbevolking
Het gaat hierbij om personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking) met betaald werk. De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Westerse achtergrond
Personen met als herkomstgroepering een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, of Indonesië of Japan.
Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden personen uit Indonesië en Japan tot de westerse achtergrond gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Gebruikte databronnen

Hieronder staat een beknopt overzicht van de gebruikte databronnen. In de internetbijlage staat een beschrijving van de databronnen.

1. Een overzicht van integratie

1.1 Bevolking

De bevolkingsgegevens komen voor het grootste deel uit de *Bevolkingsstatistieken*. Informatie over immigratiemotieven komen van de *Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)*.

1.2 Vluchtelingen

De bevolkingsgegevens komen uit de *Bevolkingsstatistieken*.

1.3 Onderwijs

De meeste onderwijsgegevens komen uit de *Onderwijsstatistieken*. De gegevens over de Centrale Eindtoets zijn gebaseerd op gegevens van het *College voor Toetsen en Examens (CvTE)*. Gegevens over het hebben van een startkwalificatie komen uit de *Enquête Beroepsbevolking (EBB)*.

1.4 Arbeid

De gegevens over arbeid komen uit de *Enquête Beroepsbevolking (EBB)*.

1.5 Uitkeringen

De gegevens over uitkeringen komen uit het *Stelsel van Sociaal-statistisch Bestanden (SSB)*.

1.6 Inkomen

De gegevens over inkomen komen uit het *Inkomenspanelonderzoek (IPO)*.

1.7 Criminaliteit

De gegevens over aangehouden verdachten van misdrijven betreffen een combinatie van gegevens uit het *registratiesysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH)* van de politie en het *SSB*.

1.8 Gezondheid

De gegevens over gezondheid komen enerzijds uit de *Gezondheidsenquête* (CBS) en zijn anderzijds afkomstig van *Vektis* (zorgkosten) en *Zorginstituut Nederland*

(geneesmiddelen). De Gezondheidsenquêtecijfers over roken en overgewicht maken met ingang van verslagjaar 2014 deel uit van de Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor, van CBS, RIVM en Trimbos-instituut.

1.9 Sociale en maatschappelijke participatie

De gegevens over sociale en maatschappelijke participatie komen uit het onderzoek *Sociale samenhang en Welzijn*, waarbij de jaren 2012, 2013, 2014 en 2015 zijn samengevoegd.

2. Herkomstgroepen in de flexibele schil

De gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op een analyse van gegevens uit het *SSB*.

3. Regionale vestiging en herkomst van recente Polen in Nederland

De gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op een analyse van gegevens uit het *SSB*. Om de geboorteplaats in Polen te kunnen classificeren is gebruik gemaakt van de *Basisregistratie Personen (BRP)*. Gegevens over gemeenten en provincies in Polen komen van het Poolse *Central Statistical Office*.

4. Eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs

De resultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op een analyse van gegevens uit het *SSB*. De in het *SSB* opgenomen gegevens over de Centrale Eindtoets zijn afkomstig van Cito; het *College voor Toetsen en Examens (CvTE)* is eigenaar van deze gegevens.

Medewerkers

Redactie

Jeroen Ooijevaar en Caroline Bloemendal

Eindredactie

Annelies Boerdam

Opmaakcoördinatie

Roel Schaart

Monitordeel

1. Een overzicht van integratie
   Judit Arends, Caroline Bloemendal, Jan-Willem Bruggink, Marion van den Brakel, Mirthe Bronsveld-de Groot, Marijke Hartgers, Rob Kessels, Anouschka van der Meulen, John Michiels, Han Nicolaas, Jeroen Ooijevaar, Hans Schmeets, Gerard Verweij, Wim Vissers en Tessa van Zonneveld

Verdiepend deel

2. Herkomstgroepen in de flexibele schil
   Gerda Gringhuis en John Michiels

3. Regionale vestiging en herkomst van recente Polen in Nederland
   Bart Sleutjes (NIDI/KNAW/RuG), Marthe Korte en Jeroen Ooijevaar

4. Eindtoets-scores van generatiegroepen in het basisonderwijs
   Caroline Bloemendal en Caroline van Weert